

I. SOSYAL PSİKOLOJİ KONGRESİ

17-18-19 Kasım 2016

Bildiri Özetleri Kitapçığı

Başkent Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Bölümü, Ankara

I. Sosyal Psikoloji Kongresi Bildiri Özetleri Kitapçığı

Yayın Yönetmenleri:

Prof. Dr. Dođan Kökdemir

Yrd. Doç. Dr. Zuhâl Yeniçeri

Dizgi ve Kapak Tasarım:

Yrd. Doç. Dr. Zuhâl Yeniçeri

psksosyal.net

/psksosyal

@psksosyal

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ

PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ

Ankara, Kasım 2016

Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı

Prof. Dr. Dođan Kökdemir (Başkent Üniversitesi)

Kongre Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Cem Şafak Çukur (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Prof. Dr. Diane Sunar (İstanbul Bilgi Üniversitesi)

Prof. Dr. Nebi Sümer (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)

Doç. Dr. Aslı Göncü (Çankaya Üniversitesi)

Doç. Dr. Ayda Büyükşahin (Ankara Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Zuhâl Yeniçeri (Başkent Üniversitesi)

Dr. Ahmet Çoymak (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Öğr. Gör. Dr. Bilge Yalçındağ (Atılım Üniversitesi)

Öğr. Gör. Dr. Leman Korkmaz (Başkent Üniversitesi)

Öğr. Gör. Dr. Zeynep Başgöze (Başkent Üniversitesi)

Arş. Gör. Bahar Bahtiyar (Başkent Üniversitesi)

Arş. Gör. Sezin Aydoğ Gürkan (Başkent Üniversitesi)

Akademik Danışma Kurulu

Prof. Dr. Orhan Aydın (Ufuk Üniversitesi)

Prof. Dr. Melek Göregenli (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Cem Şafak Çukur (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Prof. Dr. Adnan Erkuş (Mersin Üniversitesi)

Prof. Dr. Hacer Harlak (Adnan Menderes Üniversitesi)

Prof. Dr. Dođan Kökdemir (Başkent Üniversitesi)

Prof. Dr. Nihal Mamatoğlu (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)

Prof. Dr. Diane Sunar (İstanbul Bilgi Üniversitesi)

Prof. Dr. Nebi Sümer (ODTÜ)

Prof. Dr. Yeşim Yasak (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. Ünsal Yetim (Mersin Üniversitesi)

Doç. Dr. Arzu Araz (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Doç. Dr. Ayda Büyükşahin (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. Aslı Göncü (Çankaya Üniversitesi)

Doç. Dr. Derya Güngör (Yaşar Üniversitesi)

Doç. Dr. Derya Hasta (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. Zahide Karakitapoğlu Aygün (Bilkent Üniversitesi)

Doç. Dr. Türker Özkan (ODTÜ)

Doç. Dr. İbrahim Şenay (İstanbul Şehir Üniversitesi)

Doç. Dr. Ebru Taysi (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Doç. Dr. İbrahim Mert Teközel (Ege Üniversitesi)

Doç. Dr. Leman Pınar Tosun (Uludağ Üniversitesi)

Doç. Dr. Okan Cem Çirakoğlu (Başkent Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Yasemin Abayhan (Hacettepe Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Serap Akfırat (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. İnci Boyacıoğlu (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Işıl Çoklar (İzmir Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Burak Doğruyol (Bahçeşehir Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Harma (İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Müjde Koca-Atabey

Yrd. Doç. Dr. Aslıhan Örs Gevrekci (Başkent Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Ayça Özen (TOBB ETÜ)

Yrd. Doç. Dr. Nilay Pekel Uludağlı (Başkent Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. İrem Uz (TOBB ETÜ)

Yrd. Doç. Dr. Zuhâl Yeniçeri (Başkent Üniversitesi)

Dr. Leman Korkmaz (Başkent Üniversitesi)

Dr. Zeynep Başgöze (Başkent Üniversitesi)

Dr. Ahmet Çoymak (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Dr. Bilge Yalçındağ (Atılım Üniversitesi)

Kongre Sekreteryası

Prof. Dr. Dođan Kökdemir (Başkent Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Zuhâl Yeniçeri (Başkent Üniversitesi)

Öğr. Gör. Dr. Zeynep Başgöze (Başkent Üniversitesi)

Arş. Gör. Bahar Bahtiyar Saygan (Başkent Üniversitesi)

A. Esin Ađaođlu (Başkent Üniversitesi)

Sözel Bildiriler

Sosyal Bilimler Atıf Endeksi (SSCI) Kapsamında Taranan Sosyal Psikoloji Dergilerindeki Türkiye Adresli Sosyal Psikoloji Yayınlarının İncelenmesi

Öğr. Gör. Dr. Kürşad Demirutku¹

Atılım Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Öğr. Gör. Dr. Bilge Yalçındağ

Atılım Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Geçmişte, Türkiye bilim camiasının çeşitli bilim dallarında (Al ve Soydal, 2011) ve psikoloji özelinde (Arık, 2013; 2014) uluslararası alanyazına katkılarını inceleyen betimsel çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda Türkiye adresli sosyal psikoloji yayın sıklığı da incelenmiştir (Arık, 2014). Ancak, Türkiye adresli sosyal psikoloji araştırmalarındaki yayın eğilimleri ayrıntılı şekilde ele alınmamıştır. Halihazırdaki çalışma, bu eğilimleri belirlemeyi amaçlayan bir arşiv çalışmasıdır. Çalışmada, Thomson Reuters Web of Science tarafından sosyal psikoloji kategorisinde taranan 62 dergiyi ve Social Psychology Network internet sitesinde yer alan 92 dergiyi içeren iki liste temel alınmıştır. Birbiriyle örtüşen ve alandışı dergiler çıkarılarak elde edilen 107 dergilik nihai liste araştırmanın evrenini teşkil etmiştir. Araştırmanın örnekleme ise, evren içinden 1985-2015 yılları arasında yayınlanmış Türkiye adresli makaleler seçilerek oluşturulmuştur. Örnekleme yer alan toplam 613 makale yıllara, dergilere ve yazarların bölüm bilgisine göre sınıflandırılmıştır. Makalelerin toplam ve Türkiye adresli yazar sayıları ile spesifik konu başlıklarına göre dağılımları da incelenmiştir. Analizlerin sonucunda evrende yer alan 107 dergiden 50'sinde Türkiye adresli yayın yapılmadığı tespit edilmiştir. En çok yayın yapılan ilk üç dergi sırasıyla *Social Behavior and Personality* ($n = 249$), *Journal of Cross-Cultural Psychology* ($n = 42$) ve *Personality and Individual Differences* ($n = 34$) dergileridir. Türkiye psikoloji bölümü adresli yazar varlığı gözetildiğinde, makale sayısı 219'a (%35.7) düşmekte; *Journal of Cross-Cultural Psychology* ($n = 32$), *Social Behavior and Personality* ($n = 19$) ve *Journal of Social Psychology* ($n = 19$) dergileri ilk üç sırada yer almaktadır. Türkiye dışı adresli yazar içermeyen Türkiye psikoloji bölümü adresli 96 makalede yazar sayısı 1-6 arasında değişmektedir ($Ort. = 1.91$, $S = .96$). Kalan makalelerde ise yazar sayısı 2-131 ($Ort. = 10.71$, $S = 20.88$) olup, bunların içinde Türkiye adresli yazar sayısı 1-5 ($Ort. = 1.40$, $S = .74$) arasındadır. Türkiye adresli yazarların Türkiye dışı adresli yazarlara oranı ise ortalamada %67.6'dır. Bulguların doğruları arşiv çalışmasının kısıtlılıkları ile birlikte tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: SSCI, Sosyal Psikoloji, Yayın, Türkiye, Bibliyometri

Kaynakça:

- Al, U. ve Soydal, İ. (2011). Atıf dizinlerindeki Türkiye adresli dergiler üzerine bir değerlendirme. *Bilgi Dünyası*, 12(1), 13-29.
- Arık, E. (2013). A bibliometric analysis of a national journal: The case of the Turkish Journal of Psychology. *Journal of Scientometric Research*, 2(3), 173-184.
- Arık, E. (2014). Web of Knowledge'da Türkiye adresli psikoloji yayınlarına genel bir bakış: 1980-2013. *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, 5, 81-96.

¹ İletişim kurulacak yazar: kursad.demirutku@atilim.edu.tr

10 Yıl Önce 10 Yıl Sonra: Terörizm ve Terörist Algısı

Yrd. Doç. Dr. Zuhâl Yeniçeri¹

Başkent Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Terörizm, mikro ve makro düzeyde sebep olduğu fiziksel, psikolojik, ekonomik ve politik kapsamındaki hasarlar ve etkiler nedeniyle evrensel gündemin başında yer almaktadır. Terörizmi anlama ve terörizmle mücadele etme çabalarının, özellikle ABD'deki 11 Eylül terörist saldırılarından sonra arttığını ve bu saldırıların terörizm açısından da bir milat olarak değerlendirilebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Psikoloji, hukuk, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, sosyoloji gibi çeşitli bilim alanları, bu evrensel sorunu kendi bilimsel yöntemleri çerçevesinde incelemektedirler. Ancak terörizm ve terörist kavramlarını tanımlamanın ve bu kavramlar üzerinde çalışmanın önünde birtakım zorluklar bulunmaktadır. Crenshaw'un (1986/2004) belirttiği üzere, terörizmin (1) birçok farklı formu olması ve altta yatan motivasyonların, hedefteki toplumların siyasal yapılarına ve yasal sistemlerine bağlı olarak çeşitlilik göstermesi, (2) uluslararası bir özellik kazanmış olması, (3) kurbanları ve seyircileri üzerinde etkilerinin çok boyutlu olması ve (4) aktörlerinin karmaşık rollerinin bulunması gibi unsurlar, bu zorluklardan bazılarıdır. Ancak, bu zorluklara rağmen, çeşitli bilimsel disiplinler söz konusu kavramları farklı bilimsel yöntemler ve kuramsal perspektifler kullanarak araştırmayı sürdürmektedirler.

Yeniçeri (2006; Yeniçeri ve Dönmez, 2008), terörizmden en çok etkilenenlerin toplumlara oluşturan bireyler olmasından yola çıkarak, Sokaktaki İnsan Kuramı (Lay Theory) çerçevesinde, bireylerin terörizm ve terörist kavramlarını nasıl tanımladıklarını ve bu tanımların amaca ya da terörizmin türüne (dinsel, etnik, ideolojik) bağlı olarak farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Mevcut araştırmada ise, orijinal araştırmada kullanılan ölçüm araçları (Terörist Özellikleri Anketi, Terörizm Riski Algısı Anketi ve Teröriste Ne Yapılmalı Anketi) kullanılarak üniversite öğrencilerinden yeniden veri toplanmış ve aynı analizler uygulanarak Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin terörizm ve terörist tanımlarının 10 yıl sonra nasıl değiştiği incelenmiştir. Verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan faktör yapısı ve bu faktörler arasındaki ilişkiler, on yıl önce gerçekleştirilen orijinal çalışmanın sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Sonuçlar, terörizmin son 10 yıldaki evrimine referansla tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Terörist, Sosyal Algı, Sokaktaki İnsan Kuramı

Kaynakça:

- Crenshaw, M. (2004). The psychology of political terrorism. J. T. Jost ve J. Sidanius, (Ed.), *Political psychology* içinde (546-573). NY: Psychology Press.
- Yeniçeri, Z. (2006). *Terör ve terörist algısı: Silahı kimin tuttuğu ne kadar etkili?* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yeniçeri, Z. ve Dönmez, A. (2008). Terör ve terörist algısı: Silahı kimin tuttuğu ne kadar etkili? *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(62), 93-103.

---

¹ İletişim kurulacak yazar: zuyen@baskent.edu.tr

Milli Kimliğin Anlamı Nedir? Özcü ya da Sivil Milli Kimlik İçeriğinin Psikolojik İnşası

Ahmet Çoymak¹
Süleyman Demirel Üniversitesi
Sosyoloji Bölümü

Emma O'Dwyer
Kingston Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Bilim insanları çeşitli perspektiflerle ve oldukça uzun süredir hayli soyut ve tartışmalı bir kavram olan ulusal kimliği nesnelleştirmeyi denemişlerdir. On sekizinci ve 19. yüzyıldan bu yana uluslar; vatandaşlarına, içeriği düzenin ve kanunun oluşturduğu farz edilen tekil bir kimlik sunmuşlardır. Bu sebeple, milli kimlik ya da diğer bir deyişle ulus kimliği bireyin psikolojik olarak inşa ettiği bir olgu olarak değil, daha çok yasal tanımla dikkate alınarak kavramsallaştırılmıştır. Bir taraftan, ulusla özdeşleşme belirli bir toprak üzerinde oluşturulan bağ ve ortak atalara inanç olarak kavramsallaştırılabilir. Ancak, diğer taraftan, günümüz modern çoğulcu toplumlarda ulus kimliği; bireyin politik kurumlar, kamusal hayat ve kolektif olarak duyumsadığı toplulukların (community) şekillendirdiği bireysel bir kimlik olarak da tanımlanabilir. Bu nedenle mevcut çalışma Türk, Amerikan ve Britanya politik bağlarına odaklanarak özcü ve sivil gibi farklı ulus kimlik içeriklerini anlamayı amaçlamaktadır. Mevcut çalışmada, Türkiye ($S = 595$), Birleşik Krallıklar ($S = 643$), ve Amerika Birleşik Devletleri ($S = 587$) vatandaşlarına Civic Identification and Citizenship Scale (Çoymak, 2015) tamamlamaları istenmiştir. Elde edilen veriye Lavaan yazılım paketi ile R programlama ortamında hiyerarşik doğrulayıcı faktör analizi (multigroup hierarchical confirmatory factor analysis) uygulanmıştır. Gruplar arasında sivil ve özcü ulusal kimlik içeriklerinin çoklu-grup eşitliğini (multigroup invariance) incelemek için faktör yükleri, faktör eşdeğişkenlik (factor covariance), ve yapısal dönüş (structural regression) eşitliklerine odaklanan bir dizi model test edildi. Sonuçlar bizim başlangıçtaki; bireylerin ulus kimlik içeriğini şekillendiren ulusal kimliğin farklı psikolojik formları olduğu düşüncesini destekledi. Bu farklı ulus kimlik içeriklerinin uygulamaları kimlik ve vatandaşlık teorileri çerçevesinde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik İçeriği Teorisi, Sivil Bağlanma, Vatandaşlık, Ulus Kimliği, Özcülük

Kaynakça:

Çoymak, A. (2015). The dynamics of citizenship, multiple identities and intergroup trust amongst young people in Northern Ireland. Yayımlanmamış doktora tezi, Queen's University Belfast, Birleşik Krallıklar.

---

¹ İletişim kurulacak yazar: ahmetcoymak@gmail.com

Sosyal Kimlik Kuramının Bilim Felsefesi: Pozitivizm, İnşacılık ya da Eleştirel Gerçekçilik?

Yrd. Doç. Dr. Serap Akfırat¹

Dokuz Eylül Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Bu çalışmada, 1970'lerden itibaren grup süreçlerini ve sosyal kimlikleri açıklamaya yönelik; o tarihten bu yana gruplar arası çatışmalardan önyargıya, kolektif eylemlerden liderliğe uzanan oldukça geniş yelpazedeki sosyal psikolojik kavram ve olgular üzerine çok sayıda çalışmaya temel olan Sosyal Kimlik Kuramı'nın (Tajfel, 1978) bilim felsefesi (ontolojik-epistemolojik yaklaşımı) tartışılmaktadır.

Sosyal psikoloji disiplini söz konusu olduğunda tek bir bilim felsefesinden bahsetmek mümkün değildir. Ancak disiplinin, uzunca bir süre pozitivizmin hâkimiyeti altında kaldığı söylenebilir. Basitleştirecek olursak, pozitivizmin ontolojisi nesnel gerçekliğin kabulüdür ve epistemolojisi bu gerçekliğin bilimsel yöntemlerle keşfedilebileceği/yordanabileceğidir. Ancak, 1970'lerde sosyal psikolojinin temel amacının, varsayımlarının ve yönteminin sorgulandığı, kriz dönemi olarak adlandırılan bir tartışma süreci yaşanmıştır. Bu tartışmalarla birlikte ana akım sosyal psikolojiden epistemolojik ve ontolojik olarak ayrışan Sosyal İnşacılık akımı güçlenmeye başlamıştır. Yaklaşımına göre keşfedilecek bir nesnel gerçeklik yoktur, tersine sosyal gerçeklikler günlük konuşmalar ve söylemler yoluyla inşa edilmektedir. Yine 70'lerde ortaya çıkan Eleştirel Gerçekçilik akımına göre sosyal gerçeklik ve olaylar/olgular arasındaki nedensel mekanizmalar insan zihninden ve bireysel davranışlardan bağımsız olarak vardır. Ancak gerçeklik ve nedensellik genellenebilir ve değişmez değildir, bağlama bağlıdır. Sosyal olarak inşa edilen kavram, kurum ve yapılar da gerçektir.

Sosyal Kimlik Kuramı, sosyal kimlikleri, verili bir bağlamdaki sosyal gerçekliğin mevcut yapısını yansıtan zihinsel bir süreç olarak tanımlamaktadır. Kuramın varsayımları, grup yaşantısının bireysel yaşantıdan farklı bir sosyal gerçeklik olduğu; grup davranışını belirleyen temel sürecin gruplar arası karşılaştırma olduğu; gruplar arasındaki yapısal ilişkilerin (sosyal gerçekliğin) değiştirilebilir olduğu şeklindedir. Bu varsayımlar, ontolojik olarak sosyal gerçekliğin kabulüne ve epistemolojik olarak deneysel yöntemle keşfine ve yordanmasına dayanmaktadır. Bu bakımdan kuramın pozitivist olup olmadığı tartışılmaktadır. Ancak, kuramda, grubun sınırlarının ve içeriğinin (normlarının/değerlerinin) -söylemlerle- inşa edildiği de kabul edilmektedir (Reicher ve Hopkins, 2001). Bu bakımdan kuramın sosyal inşacılıkla ilişkisi tartışılmaktadır. Ayrıca, grup sınır ve içeriklerinin söylemlerle inşa edilmesinin, mevcut sosyal gerçekliğin değiştirilmesi amacıyla hizmet ettiği vurgulanmaktadır (Haslam, Reicher ve Hopkins, 2011). Bu yaklaşım ontolojik olarak sosyal yapıların gerçekliğine ancak değiştirilebilirliğine, epistemolojik açıdan keşfine, yordanmasına ve yeniden üretilmesine dayanmaktadır. Bu bakımdan kuramın eleştirel gerçekçilikle ilişkisi tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Kimlik Kuramı, Ontoloji, Epistemoloji, Eleştirel Gerçekçilik

Kaynakça:

Haslam, S. A., Reicher, S. D. ve Platow M. J. (2011). *The new psychology of leadership: Identity, influence and power*. London & New York: Psychology Press.
Reicher, S. ve Hopkins, N. (2001). *Self and nation*. London: Sage.

---

¹ İletişim kurulacak yazar: serap.akfirat@deu.edu.tr

- Tajfel, H. (1978). *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations*. London: Academic Press.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. Austin ve Worchel, (Ed.), *The social psychology of intergroup relations* içinde (33-47). Monterey: Brooks Cole.

Kimlik Gücü ile Kolektif Eylem Arasındaki İlişkide Sosyal Adaletin Rolü

Arş. Gör. Orhan Kaya¹

Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. Nihal Mamatoğlu

Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Sosyal kimlik kuramları bireyin ait olduğu sosyal grubun, toplumsal statü bağlamında pozitif bir düzeyde olduğunu hissetmesinin önemine işaret etmektedir. Böylece; grup üyelerinin ait oldukları sosyal grubun statüsünü yükseltmek için çaba göstermeleri beklenebilir. Bu bağlamda kolektif eylem; düşük statülü grupların, üyelerinin kendi gruplarını değersizleştiren sosyal ortamlarda kendilerini ve gruplarını pozitif anlamda değerli kılmak için başvurdukları bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Buradan hareketle; ait olduğu sosyal grupla kimliklenme düzeyi güçlü olan bireylerin, sosyal gruplarının bulunduğu durumdan daha pozitif ve güçlü olmasını sağlamak için kolektif eyleme yönelebilecekleri beklenebilir. Ayrıca bireyin sosyal adalet algısı ile kolektif eylem arasında negatif bir ilişki olduğu bilinmektedir. Buna göre bireyin adalet algısı düştükçe, ait olduğu grubun yararına kolektif eylem içine girmesi beklenebilir.

Bu çalışmanın amacı, kimlik gücü ve kolektif eylem arasındaki ilişkide, sosyal adaletin düzenleyici rolünü incelemektir. Araştırmanın örneklemini Türkiye'nin farklı bölgelerinden kolay örneklem yöntemiyle seçilen sekiz üniversiteden 263 kadın, 242 erkek toplam 505 bireyden oluşturulmuştur. Katılımcıların yaş aralığı 18-32'dir.

Araştırma sonunda sosyal adaletin; kimlik gücü ile kolektif eylemin bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler boyutu arasındaki ilişkide düzenleyici bir rolü olduğu görülmüştür. Bu bulgu değerlendirildiğinde bireyin kolektif eyleme gitme olasılığının en yüksek olduğu durumun, bireyin hem kimlik gücünün hem sosyal adalet algısının düşük olduğu durum olduğu görülmüştür. Bireyin kolektif eyleme gitme olasılığının en düşük olduğu durum ise; bireyin kimlik gücünün düşük buna karşılık sosyal adalet algısının yüksek olduğu durum olarak tespit edilmiştir. Bu bulgu; sanılanın aksine kimlik gücünün yüksek olduğu değil düşük olduğu durumlarda daha çok kolektif eyleme gidildiğini ve özellikle sosyal adalet algısının düşük olduğu durumların birey için eyleme geçirici olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Burada bireyin kendini bir kenara bırakarak düşük düzeyde kimliklendiği sosyal grubu için çaba sarf etmesini; bir yandan ait olduğu sosyal grup içinde kişinin kredisini yükseltirken, diğer yandan kendi algısında sosyal kimliğini güçlendiriyor olabileceği düşünülebilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Adalet, Kolektif Eylem, Kimlik Gücü

---

¹ İletişim kurulacak yazar: orhankaya21@gmail.com

Genç Kadınların Kolektif Eylem Yönelimini Etkileyen Faktörler

Kübra Özkan¹

Uludağ Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. M. Ersin Kuşdil

Uludağ Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Kadınlar neden ataerkil sistem içerisinde ezilen, şiddete ve ayrımcılığa uğrayan kadınların haklarına sahip çıkmak için kolektif eyleme yönelirler? Bu soru kapsamında, kadınların kolektif eylemde bulunma eğilimlerini açıklamak amacıyla hem sosyal psikolojide gruplararası davranışı açıklamada yaygınlıkla kullanılan sosyal kimlik, sosyal baskınlık ve sistemi meşrulaştırma kuramlarının varsayımları test edilmiş, hem de ailenin ve özerk/ilişkisel kültürel benlik yapılarının örgütlenme eğilimini nasıl etkilediği incelenmiştir. Çalışmaya yaşları 18-33 arasında değişen Uludağ Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde eğitim gören 358 kadın üniversite öğrencisi katılmıştır. Analiz sonuçları, kadın grubuyla özdeşleşme ve düşmanca cinsiyetçiliğin kolektif eyleme yönelimi pozitif yönde; toplumsal cinsiyete ilişkin sistemi meşrulaştırma, sosyal baskınlık yönelimi ve korumacı cinsiyetçiliğin ise negatif yönde ve güçlü bir şekilde yordadığını göstermektedir. Bu çalışmanın diğer bir amacı ise, iç-grup örneği olarak aile kurumu ele alınarak, aile içindeki erkek ve kadınlara yönelik algıların kadınların kolektif eylemde bulunma niyetini nasıl etkilediğini araştırmaktır. Sonuçlar kolektif eylem yönelimi yüksek olan kadınların aile içindeki kadın ve erkeklere yönelik tanımlamalarının olumluluğu arasındaki farkın, kolektif eylem yönelimi düşük olanlara göre anlamlı olarak daha yüksek olduğunu göstermektedir. Aile içindeki üyelere yönelik algıların yanı sıra, aile dışındaki kadın ve erkeklere yönelik tutumlar da kolektif eylem yönelimini etkilemektedir. Kolektif eylem yönelimi düşük olan kadınların, aile dışındaki kadınlara ve erkeklere yükledikleri özelliklerin olumluluğu açısından anlamlı bir farklılık görülmez iken; kolektif eylem yönelimi yüksek olan kadınların ise aile dışındaki kadınları, aile dışındaki erkeklere kıyasla daha olumlu olarak tanımladığı dikkati çekmiştir. Son olarak ise, özerk/ilişkisel benlik yapılarının da kolektif eylem yönelimi üzerinde etkisi olduğu bulunmuştur. Analiz sonuçları, katılımcıların ilişkisel benlik düzeyleri arttıkça kolektif eylemde bulunma niyetinin de olumlu yönde etkilendiğini göstermektedir. Sonuçlar ve sınırlılıklar tartışma bölümünde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kolektif Eylem Yönelimi, Grupla Özdeşleşme, Sistemi Meşrulaştırma, Sosyal Baskınlık Yönelimi, Kültürel Benlik Yapıları

---

¹ İletişim kurulacak yazar: kubraozkan88@gmail.com

Gezi Parkı Eylemleri İyi ve Güzel miydi, Kötü ve Çirkin mi? Kime Göre Neye Göre?

Arş. Gör. Ahmet Demirdağ¹
Ankara Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Doç. Dr. Derya Hasta
Ankara Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Çalışmada, rekabetçi mağduriyet (RM), gerçekçi tehdit (GT) ve sembolik tehdit (ST) algısının Gezi Parkı olaylarına ilişkin (olumlu) değerlendirmeler üzerindeki etkisi gezi eylemlerini destekleyenler ve desteklemeyenler açısından incelenmiştir. RM gruplar arası çatışmalarda iç grubun dış gruba kıyasla daha çok mağdur olduğuna ilişkin inanca karşılık gelmektedir (Noor, Brown, Gonzales ve ark., 2008). GT ve ST ise bütünleşik tehdit kuramına (Stephan ve Stephan, 1996; 2000) ait iki kavram olup ilki iç grubun güç, çıkar ve refah gibi fiziki varlığının başka gruplar tarafından tehdit edilmesi algısı olarak, ikincisi ise başka bir grubun iç grubun yaşam tarzı, dünya görüşü, kültürel değer ve inançlarına tehdit olarak görülmesi olarak tanımlanmaktadır. Çalışmada, RM'nin gezi eylemlerine ilişkin değerlendirmeleri GT ve ST aracılığıyla yordayacağını; GT ve ST'nin aracı etkisinin ise gezi eylemlerini destekleme durumu (destekledi-desteklemedi) tarafından düzenleneceğini öngören bir düzenleyici aracı model (moderated mediation) test edilmiştir. Daha açık bir ifadeyle, RM'nin GT ve ST'yi pozitif yönde yordaması; GT ve ST'nin ise geziye ilişkin değerlendirmeleri geziyi destekleyenler arasında pozitif yönde, geziyi desteklemeyenler arasında ise negatif yönde yordaması öngörülmüştür. Söz konusu model SPSS üzerinden PROCESS makrosunun (Hayes, 2013) 15. modeli kullanılarak test edilmiştir. Veriler ($N = 475$) 2014 yılının ilk yarısında toplanmıştır. Çalışma kapsamında RM ölçeği (Noor, Brown ve Printice, 2008) uyarlanırken; GT ve ST ölçekleri ilgili alan yazın ışığında, gezi eylemlerine yönelik değerlendirmeler ölçeği ise olaylara ilişkin tartışma, haber ve gözlemlerden yola çıkılarak araştırmacı/ lar tarafından geliştirilmiştir. Bulgular, modelin öngörülerinin önemli ölçüde desteklendiğini göstermiştir. RM'nin öngörülmediği gibi GT ve ST'yi pozitif yönde yordadığı, gezi eylemlerini destekleme durumunun ise GT ve ST'nin gezi eylemlerine ilişkin değerlendirmeler üzerindeki aracı etkisini kısmen düzenlediği ortaya konmuştur. Gezi eylemlerini desteklemeyenler arasında, ST beklendiği gibi gezi eylemlerine yönelik değerlendirmeleri negatif yönde yordarken, GT beklentilerin aksine bu değerlendirmeleri yordamamıştır. Gezi eylemlerini destekleyenler arasında ise GT geziye yönelik değerlendirmeleri beklendiği gibi pozitif yönde yordarken, ST beklentilerin aksine bu değerlendirmeleri yordamamıştır. Sonuçlar, RM kuramı, bütünleşik tehdit kuramı ve Türkiye'nin güncel ve tarihsel bağlamı çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rekabetçi Mağduriyet, Gerçekçi Tehdit, Sembolik Tehdit, Gezi Parkı Eylemleri

Kaynakça:

- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. Guilford Press.
- Noor, M., Brown, R., Gonzalez, R., Manzi, J. ve Lewis, C. A. (2008). On positive psychological outcomes: What helps groups with a history of conflict to forgive and reconcile with each other? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34, 819-832.
- Noor, M., Brown, R. ve Prentice, G. (2008). Precursors and mediators of inter-group reconciliation in Northern Ireland: A new model. *British Journal of Social Psychology*, 47, 481-495.

---

¹ İletişim kurulacak yazar: ahmetdemirdag@yahoo.com

- Stephan, W. G. ve Stephan, C. W. (1996). Predicting prejudice. *International Journal of Intercultural Relations*, 20, 409-426.
- Stephan, W. G. ve Stephan, C. W. (2000). An integrated threat theory of prejudice. S. Oskamp, (Ed.), *Claremont symposium on applied social psychology* içinde (23-46). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Kolektif Eylemler, Liderlik ve Sosyal Medya: Gezi Parkı Örneği

Mete Sefa Uysal¹

Dokuz Eylül Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Serap Arslan Akfırat

Dokuz Eylül Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Bu araştırmanın amacı Gezi Parkı Eylemlerine katılımı sosyal değişim inancı, haksızlık algısı, öfke gibi gruplar-arası değişkenlerle, lider özellikleri gibi grup-içi değişkenlerin ve sosyal medyanın oynadığı rolü incelemektir.

Veri toplama, Gezi Parkı Eylemlerine Katılma Sıklığı, Haksızlık Ölçeği, Sosyal Değişim İnancı Ölçeği, Kimlik Liderlik Ölçeği, Öfke, Eylem Çağrılarında Uyulan Kanallar ile Eylem Çağrılarında Uyulan Sosyal Medya Hesapları Ölçeklerinden ve demografik sorulardan oluşan anket formu aracılığıyla on-line olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 403 yetişkin birey katılmıştır.

Değişkenlerin, demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizleriyle saptanmıştır. Sonuçlara göre erkekler, kadınlardan daha sık Gezi Parkı Eylemlerine katılmışlardır ($F_{1,401} = 14.29, p < .001$). Erkeklerin, sendika/örgüt/platformların ($F_{1,401} = 15.97, p < .001$) ve siyasi partilerin ($F_{1,401} = 7.55, p < .01$) çağrılarında uyararak eylemlere katılma sıklıkları kadınlardan daha fazladır. Kadınların haksızlık algısı ($F_{1,401} = 5.88, p < .05$) ve öfke düzeyleri ($F_{1,401} = 8.38, p < .01$) erkeklerden daha yüksektir. Sendika/örgüt/platform çağrısıyla eylemlere katılma sıklığı ($F_{2,388} = 10.27, p < .001$) ve ünlü hesaplarının çağrısıyla eylemlere katılma sıklığı ($F_{2,383} = 5.65, p < .01$) yaşa göre farklılaşmaktadır.

Gruplar-arası ve grup-içi değişkenlerin, Gezi Parkı eylemlerine katılma sıklığını, farklı kanalların çağrısıyla eylemlere katılma sıklığını ve sosyal medya hesaplarının çağrısıyla eylemlere katılma sıklığını yordayıp yordamadığını saptamak amacıyla demografik değişkenler kontrol edilerek hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır. Sonuçlara göre, arkadaşların çağrısıyla Gezi Parkı eylemlerine katılımı öfke yordamaktadır ($\beta = .13, p < .05$). Sendika/örgüt/platform/partilerin çağrısıyla eyleme katılımı lider özellikleri (sendikalar için liderin birörnekliliği: $\beta = .15, p < .05$ ve kimlik ilerleticiliği: $\beta = .13, p < .05$; siyasi partiler için liderin birörnekliliği: $\beta = .16, p < .05$ ve kimlik ilerleticiliği: $\beta = .15, p < .05$) ve gruplararası değişkenler (sendikalar için öfke: $\beta = .12, p < .05$ ve sosyal değişim inancı: $\beta = .14, p < .05$; siyasi partiler için öfke: $\beta = .13, p < .05$ ve sosyal değişim inancı: $\beta = .12, p < .05$) yordamaktadır. Sosyal medyada sahte/anonim hesaplarla, ünlülere ait hesaplardan yapılan çağrılarla eylemlere katılımı liderin birörnekliliği (sırasıyla $\beta = .15, p < .05$ ve $\beta = .21, p < .01$) ve kimlik girişimciliği (sırasıyla $\beta = .16, p < .05$ ve $\beta = .20, p < .01$) yordarken; sendika/örgüt/platform hesaplarından yapılan çağrılarla eyleme katılımı liderin kimlik ilerleticiliği ($\beta = .23, p < .01$); siyasi parti hesaplarından yapılan çağrılarla eyleme katılımı liderin birörnekliliği ($\beta = .15, p < .05$) ve kimlik ilerleticiliği ($\beta = .14, p < .05$) yordamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Kimlik Kuramı, Gezi Parkı, Sosyal Değişim, Kolektif Eylemler, Liderlik

¹ İletişim kurulacak yazar: meteseauysal@gmail.com

Günümüz Türkiye'sinde Cinsiyet Kalıpyargıları: Kadın Kimdir? Erkek Kimdir?

Prof. Dr. Nuray Sakallı-Uğurlu
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Arş. Gör. Beril Türkoğlu¹
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Cinsiyet kalıpyargıları kadın ve erkeklere ilişkin cinsiyet özellikleriyle ilgili yüklemelerdir. Cinsiyet kalıpyargıları konusunda Türkiye'de çalışma sayısı sınırlı olmakla birlikte evli-bekar erkek ve kadınlarla ilgili kalıpyargıların farklılıklarını ele alan çalışmaya da rastlanmamaktadır. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de evlilik öncesi ve evlilik sonrası aynı cinsiyet içinde kalıpyargıların değişip değişmediğini bağlamsal olarak gösterebilmektir.

Araştırma kapsamında 284 (128 kadın, 78 erkek ve 78 cinsiyet belirtmemiş) ODTÜ lisans öğrencisinin evli ve bekar kadın ve erkeklerle ilgili 4 kategorideki kalıpyargıları toplanmıştır. Elde edilen kelimeler ise MAXQDA programı kullanılarak tematik analize tabi tutulmuştur.

Katılımcılardan belirtilen 4 kategori çerçevesinde alınan kalıpyargılar, kendi içlerinde de temalara ayrılmıştır. Erkeklerle dair kalıpyargıları bekar ve evli olarak ayırıp incelediğimizde bekar erkeklerin sosyal (aktif, hareketli, eğlenceli, delidolu), bireysel (negatif: sapık, tacizci, sorumsuz, vurdumduymaz/ pozitif: cesur, mert, yürekli), dış görünüş (çekici, bakımlı, güçlü) ve karşı cinsle ilişkilerde rahatlık (çapkın, hovarda, özgür) temaları; evli erkeklerin ise aile (sorumluluk sahibi, baba, aile reisi), iktidar (baskıcı, dominant, otoriter, sert, özgür), ilişkisel (fedakar, sadık, güvenilir) ve bireysel özellikler (olgun/oturaklı, çalışkan, kendine güvenen) ile dış görünüş (salmış, göbekli, bıyıklı) temaları etrafında tanımlandığı görülmüştür. Kadına dair kalıpyargılarda ise bekar kadın kırılgan (utangaç, kırılgan, hanım hanımcık, masum), baskılanan/bağımlı (Baskı gören/ezilen/baskılanmış), sosyal (flörtöz, eğlenceli) ve bireysel özellikler (özgürlüğüne düşkün, çalışkan) ile dış görünüş (genç, güzel, bakımlı, süslü) temaları ön plana çıkarken; evli kadınlar için ilişkisel (fedakar, cefakar, sadık/vefakar), aileye dair (anne, anaç, ev hanımı, ailesine bağlı), baskılanmış (itaat eden, kocasına bağımlı), dış görünüş (kısa boylu, yıpranmış, şişman, bakımsız), elinden iş gelen (çalışkan, sorumluluk sahibi) ve kişisel özellikler (olgun/oturaklı, pasif) temaları ön plana çıkmıştır.

Bulgular 18-25 yaş aralığındaki gençlerin evlilikle değişen algılarını yansıtmaktadır. Bu kalıpyargılar tanımlayıcı olmakla beraber öngörücü olarak da işlev görerek gençlerin farklı kadın ve erkek gruplarını aynı çatı altında eritebileceğine, davranış ve beklentilerini bu kalıpyargılara göre şekillendirebileceğine işaret etmektedir. Bu sebeple bu çalışma toplumsal cinsiyet eşitliği adına değişim için hangi kalıpyargılara odaklanmak gerektiği konusunda faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Kalıpyargılar, Kadın, Erkek

---

¹ İletişim kurulacak yazar: turkoglu@metu.edu.tr

Ebeveyn Eğitim Seviyesinin ve Mesleki Statüsünün Bireylerin Çelişkili Duygulu Cinsiyetçilik ve Genel Muhafazakârlığıyla İlişkisi

Abdulkadir Kuzlak ¹	Burcu Çuvaş	Prof. Dr. Nuray Sakallı-Uğurlu
Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü	TED Üniversitesi Psikoloji Bölümü	Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü

Bu çalışmada bireylerin düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik ve muhafazakârlık puanları ile ebeveynlerinin eğitim seviyesi ve mesleki statüleri arasındaki ilişkiler cinsiyet bağlamında ayrı ayrı incelenmiştir. Önceki çalışmalar anne eğitim seviyesinin kız çocuklarının korumacı cinsiyetçilik (Montañés ve ark., 2012) ve düşmanca cinsiyetçilik (Garaigordobil ve Aliri, 2012) puanlarıyla negatif ilişkide olduğunu ancak ebeveynlerin eğitim seviyesinin kız veya erkek çocukların muhafazakarlığıyla ilişkili olmadığını (Barni, Daniela, Michele, Alessio ve Sara, 2014) gösterirken mevcut çalışma hem erkek hem de kız çocukların cinsiyetçilik ve muhafazakarlık puanlarının her iki ebeveynlerinden nasıl etkilendiğini Türkiye örnekleminde göstermeye çalışmaktadır.

Çalışmaya Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinden 418 öğrenci (229 kadın ve 189 erkek) katılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 22.31 ($S = 3.31$) değerindedir. Katılımcılardan Çelişkili Duygulu Cinsiyetçilik ve Genel Muhafazakârlık Ölçeklerindeki maddeleri değerlendirmeleri ve anne-babalarının eğitim düzeyi ve mesleki statülerini belirtmeleri istenmiştir.

Korelasyon analizi bulgularına göre annenin eğitim seviyesi ile erkeklerin korumacı cinsiyetçilik ($r = -.17, p < .05$) ve genel muhafazakârlık ($r = -.21, p < .01$) değerleri arasında negatif bir ilişki olduğu, babanın mesleki statüsü ile erkeklerin korumacı cinsiyetçilik ($r = .14, p = .054$) ve genel muhafazakârlık ($r = .17, p < .05$) değerleri arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Kadınlar için ise annenin ve babanın eğitim seviyesi ile düşmanca ($r_{anne} = -.22, p < .001; r_{baba} = -.13, p = .052$) ve korumacı ($r_{anne} = -.19, p < .01$) cinsiyetçilik ve genel muhafazakârlık ($r_{anne} = -.20, p < .01; r_{baba} = -.15, p < .05$) değerleri arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. İlave olarak, annenin ve babanın mesleki statüsü ile kadınların düşmanca ($r_{anne} = -.19, p < .01; r_{baba} = -.15, p < .05$) ve korumacı cinsiyetçilik ($r_{anne} = -.16, p < .05$) değerleri arasında negatif ilişki bulunmuştur.

Bulgular özellikle anne eğitim seviyesinin artmasının kadınların cinsiyetçiliğini ve muhafazakârlığını azaltması ve erkeklerin de cinsiyetçiliğini azaltması bakımından bugünün genç kadınlarının yüksek eğitim almalarını sağlamanın gelecek neslin daha az cinsiyetçi ve muhafazakâr olmasını sağlayabileceğini göstermesi açısından çarpıcıdır.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyetçilik, Muhafazakârlık, Ebeveyn Eğitimi Seviyesi, Ebeveyn Mesleki Statüsü

Kaynakça:

- Barni, D., Daniela, B., Michele, R., Alessio, V. ve Sara, A. (2014). Birth order and conservatism: A multilevel test of Sulloway's "Born to rebel" thesis. *Personality and Individual Differences*, 66, 58-63.
- Garaigordobil, M. ve Aliri, J. (2012). Parental socialization styles, parents' educational level, and sexist attitudes in adolescence. *The Spanish Journal of Psychology*, 15(2), 592-603.
- Montañés, P., Pilar, M., de Lemus, S., Gerd, B., Megías, J. L., Miguel, M. ve Rocio, G. R. (2012). Intergenerational transmission of benevolent sexism from mothers to daughters and its relation to daughters' academic performance and goals. *Sex Roles*, 66(7-8), 468-478.

¹ İletişim kurulacak yazar: akuzlak@gmail.com

Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Erkeklere Yönelik Düşmanca Tutumların Pornografiye Yönelik Tutumlar Üzerindeki Etkileri

Uzm. Psk. Ogeday Çoker¹

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Psikoloji Ana Bilim Dalı

Pornografi, Türkiye gündeminde, sıklıkla kendine yer bulmuş bir kavram olarak görülebilir. İnternet yasakları, sansür ve bireysel özgürlüklerin devlet eliyle sınırlanabilmesi noktalarında siyasi gündemde de çokça konuşulmuş olmasının yanında Türkiye'deki kullanım sıklığı ile de kendisine tartışma zemini yaratmış bir konudur. Son birkaç sene içerisinde özellikle muhafazakâr isimlerin çocuk pornografisine yönelik ilgilerine ilişkin haberler de gündemimizi oldukça meşgul etmiştir. Pornografi, bilimsel açıdan sadece cinsellik içeren bir materyal olarak değil aynı zamanda içerdiği belirtilen cinsiyetçi şiddet ve ayrımcılık çerçevesinde ele alınmıştır. Feminist kuramların özel olarak ilgisini çeken bir araştırma alanı olan pornografi, farklı yaklaşım ve görüşler tarafından çok farklı anlamlar yüklenerek ele alınmıştır. Cinsiyetçi ayırım ve şiddet içermesi sebebiyle pornografi karşıtı bir çizgide olan bazı feminist yaklaşımların yanında pornografi destekçisi bir kısım feminist ise, cinselliğin kadınların da güçlü yüzü olduğunu belirterek pornografinin kadınların özgürleştirdiğini söylemektedirler. Pornografi gibi çok tartışılan bir kavramın idealist bir bağlam dışında gündelik hayatımız içerisinde ne şekilde var olduğunu ve bu varoluşun cinsiyet ayrımcılığı noktasında özellikle feminist teorilerin görüşlerini ne derece doğruladığını incelemek cinsiyetler arası tek taraflı olduğu düşünülen ayrımcılığın da hayatımızda kendini ne şekilde var ettiği üzerine düşünmemiz açısından önemlidir. Pornografi alanında yapılan bilimsel çalışmalar, genellikle erkeklerin göstermiş oldukları şiddet içeren davranışlarla ilişkileri üzerinden ele alınmıştır. Bu çalışma, pornografinin içerdiği belirtilen cinsiyetçi şiddet ve ayrımcılığın, kadın ve erkeklerin pornografiye yönelik tutumlarını ne derece belirlediğini; toplumsal cinsiyet rolleri, erkeklere yönelik düşmanca tutumlar ve pornografiye yönelik tutumların birbirleriyle ne derece ilişki içerisinde olduklarını Glick ve Fiske'nin "Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı"nı temel alarak incelemektedir. Araştırma internet üzerinden 791 kişi üzerinde yürütülmüştür. Bulgulara göre pornografiye yönelik tutumlarda cinsiyetler arası anlamlı farklar bulunmaktadır. Yapılan moderatör regresyon analizlerinde toplumsal cinsiyet ve düşmanca tutumların pornografiye ilişkin tutumları farklı düzeylerde etkiledikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Pornografi, Toplumsal Cinsiyet Rollerini, Feminizm, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik, Erkeklere Yönelik Düşmanca Tutumlar

---

¹ İletişim kurulacak yazar: ogedcoker@gmail.com

Cinsiyet Rolü Yönelimleri ve Çevresel Uyarın Hassasiyeti Özellikleri Arasındaki İlişki

Arş. Gör. Gülbin Şengül-İnal¹
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. Nebi Sümer
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Bu çalışmanın amacı toplumsal cinsiyet rolleri olan kadınsılık ve erkeksilik yönelimlerinin, Gray (1981; 1991) tarafından geliştirilen ceza durumlarında gösterilen kaçınma motivasyonu olarak bilinen *Davranışsal İnhibisyon Sistemi* (DİS) ve ödül durumlarında gösterilen yaklaşma motivasyonu olarak bilinen *Davranışsal Aktivasyon Sistemi* (DAS) ve Aron ve Aron (1997) tarafından iç (örn., açlık, ağrı gibi) ya da dış (örn., yüksek ses, parlak ışık gibi) kaynaklı uyarınları algılama, yorumlama ve tepki oluşturma süreçlerinde geliştirilen hassas duyuşal işleme süreci olarak tanımlanan *Duyuşal İşleme Hassasiyeti* (DİH) ile olan ilişkisini araştırmaktır. DİS hassasiyeti ve DİH, kaygı, korku, içedönüklük, duygusallık ve çevresel uyarınlara karşı kaçınmacı motivasyonu ile ilişkilirken, DAS hassasiyeti ise dürtüsellik, dışadönüklük, heyecan arama ve çevresel uyarınlara karşı yaklaşma motivasyonu ile ilişkilidir. DİS ve DAS'ın DİH'in altında yatan mekanizmaları anlamda temel süreçler olduğu gösterilmiştir (Smolewska, McCabe ve Woody, 2006). Geçmiş araştırma bulgularında duyuşal uyarın arayışı olarak bilinen kişilik özelliğinin erkeksilik ile pozitif, kadınsılık ile negatif ilişkili olduğu bulunmuştur (örn., Daitzman ve Zuckerman, 1980; Kish, 1971; Toback ve Thomas, 1980). Türk örneklemini üzerinde de test edilen bu bulgular geçmiş çalışma bulguları ile tutarlılık göstermiştir (Öngen, 2007).

Bu çalışma kapsamında kadınsılık ve erkeksilik yönelimlerinin çevresel uyarın hassasiyeti özelliklerini temsil eden DİS, DAS ve DİH ile ilişkisinin Türk örneklemini üzerinde araştırılması mevcut psikoloji yazınına önemli katkılar sağlayacak niteliktedir. Kurumsal çerçeve geçmiş bulgular dikkate alınarak erkeksiliğinin DAS ile pozitif, DİS ve DİH ile negatif, kadınsılığın ise DAS ile negatif, DİS ve DİH ile pozitif ilişkili olması beklenmektedir. Bu amaç doğrultusunda toplam 494 üniversite öğrencisi %42'si erkek ($Ort. = 22.00, S = 1.96$), %58'i kadın ($Ort. = 21.41, S = 2.23$) olmak üzere çevrimiçi olarak hazırlanan çalışma kapsamında Bem Cinsiyet Rolü Enventari, DİS ve DAS Ölçekleri ve DİH Ölçeği'ni doldurmuşlardır. Hipotezler korelasyon, tek yönlü varyans ve hiyerarşik çoklu regresyon analizleri kullanılarak test edilmiştir.

Bulgular erkeksiliğinin DİS ile negatif, DAS ile pozitif ilişkili, kadınsılığın ise DİS, DAS ve DİH ile pozitif ilişkili olduğunu göstermiştir. Tek yönlü varyans analizi sonuçları kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek kadınsılık, DİS, DAS ve DİH beyan ettiklerini göstermiştir. Hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre cinsiyetin etkileri kontrol edildikten sonra DİS ve DİH'i kadınsılığı pozitif, erkeksiliği ise negatif yönde anlamlı olarak yordadığı, ancak her iki cinsiyet yöneliminin de DAS'ı pozitif yönde yordadığı bulunmuştur. Bulgular davranışsal aktivasyon sistemleri bakımından hem cinsiyet hem de toplumsal cinsiyet yönelimlerinin benzer dinamikler göstermesine karşın duyuşal bilgi işleme hassasiyeti ve davranışsal inhibisyon bakımından cinsiyet yöneliminin önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgular özellikle yakın ilişkilerde duyuşal işaretleri okuma, anlama ve

¹ İletişim kurulacak yazar: gulbinsengul@gmail.com

anlamlandırma bakımından cinsiyetler arasında gözlenen farklıları anlamda önemli ipuçları sunmaktadır. Araştırma bulguları geçmiş çalışma bulguları ile tutarlıdır ve bulguların doğurguları geçmiş araştırmalar ve kültürel özellikler dikkate alınarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadınsılık, Erkeksilik, Davranışsal İnhibisyon ve Aktivasyon Sistemleri, Duyusal İşleme Hassasiyeti

Bir Sistem Olarak Türkiye’de Afet Risk Yönetimi: Sistemi Meşrulaştırma Bakış Açısı

Canay Doğulu¹

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. Nuray Sakallı-Uğurlu

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Son yirmi yıldır gitgide artan bir ilgiyle çalışılan sistemi meşrulaştırma kuramı (bkz. Jost ve van der Toorn, 2012), çevrecilik, cinsiyetçilik, kolektif eylem ve afet risk yönetiminin de dahil olduğu çeşitli sosyal konu ve sorunlarda sistemi meşrulaştırma süreçlerinin rolüne dair getirdiği açıklamalarla ön plana çıkmaktadır. Sistemin bireylerin ve/veya grupların parçası olduğu mevcut sosyal, ekonomik ya da politik kurumlar ve düzenler olarak tanımlandığı bu kuramsal yaklaşıma göre, sistemler ölçek olarak çekirdek aileden ulusal devlete kadar geniş bir yelpazede ele alınabilir (van der Toorn ve Jost, 2014). İlgili yazına bakıldığında, sistemi meşrulaştırmanın çoğunlukla ekonomi, cinsiyet, yaş ve de ulusal, etnik ve ırksal köken bağlamlarında çalışıldığı görülmektedir. Günümüzde afetlerin yarattığı yıkımı azaltmak adına yürütülen afet risk yönetimi çalışmaları ilgili yasa, politika ve sorumluluklar bütünü göz önünde bulundurulduğunda mevcut bir sistem çerçevesinde değerlendirilebilir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de afet risk yönetimin bir sistem olarak nasıl algılandığını sistemi meşrulaştırma bakış açısıyla niteliksel olarak araştırmaktır. Çalışma kapsamında Ankara ve Düzce’de uygun örnekleme yöntemiyle belirlenmiş 20 katılımcıyla (10 kadın, 10 erkek) yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde, katılımcılara Türkiye’de afet risk yönetimine dair algılarına yönelik dört açık uçlu soru sorulmuştur. Sorularda, katılımcıların deprem öncesi ve sonrası sağlanan yardım ve hizmetler bağlamında Türkiye’de afet risk yönetimi ile ilgili görüşleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Görüşmelerden elde edilen niteliksel veri, afet risk yönetiminin aşamaları ışığında tümdengelimli kodlamayla yapılan tematik analiz ile incelenmiştir (Braun ve Clarke, 2006; Joffe, 2012). Niteliksel bulgular, Türkiye’de afet risk yönetiminin çeşitli yönetsel-kurumsal ve toplumsal paydaşları içeren afet öncesi, sonrası ve sonrası ile ilgili yardım ve hizmetleri içeren bir sistem olarak algılandığını göstermiştir. Araştırma bulguları, bu algının içeriğiyle ilgili eksiklikler ya da sorunların afet risk yönetimi sistemine bir tehdit olarak da algılanabileceğini, dolayısıyla sistemi meşrulaştırma süreçlerinin devreye girebileceğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet Risk Yönetimi, Deprem, Sistem, Sistemi Meşrulaştırma, Türkiye

Kaynakça:

- Braun, V. ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. doi: 10.1191/1478088706qp063oa
- Joffe, H. (2012). Thematic analysis. D. Harper ve A. R. Thompson, (Ed.), *Qualitative research methods in mental health and psychotherapy: A guide for students and practitioners* içinde (209-223). Chichester: Wiley-Blackwell.
- Jost, J. T. ve van der Toorn, J. (2012). System justification theory. P. A. M. van Lange, A. W. Kruglanski ve E. T. Higgins, (Ed.), *Handbook of theories of social psychology (Cilt 2)* içinde (313-343). London: SAGE.
- van der Toorn, J. ve Jost, J. T. (2014). Twenty years of system justification theory: Introduction to the special issue on “Ideology and system justification processes”. *Group Processes and Intergroup Relations*, 17(4), 413-419. doi: 10.1177/1368430214531509

¹ İletişim kurulacak yazar: canaydogulu@gmail.com

Namus ve Namus Temelli Şiddeti Anlama: Sistemi Meşrulaştırma Kuramı

Dr. Gülçin Akbaş¹

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Uzm. Psk. Canay Doğulu

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Dr. Suzan Ceylan

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. Nuray Sakallı-Uğurlu

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Namus, Türkiye gibi bazı kültürlerde kadınların cinsel saflığıyla ve ailesine bağlılığıyla ilişkilidir. Namuslu kadının cinsel olarak el değmemiş ve sadık olması ve evlilik dışı tüm cinsel ilişkilerden uzak durması beklenir. Namuslu erkeğin ise güçlü olması, aile içerisinde otoritesini kurması ve ailesindeki kadınlar koruması, kontrol etmesi ve gerekli durumlarda sınırlandırması beklenir. Namus saplantısı kadınlar üzerinde baskınlık kurulmasına ve kadınların kontrol edilmesine neden olmaktadır. Ayrıca, namusunu kirlettiği düşünülen kadınlar ölümlerle sonuçlanabilen şiddete maruz kalmaktadır. Araştırmalar, namus söz konusu olduğunda katılımcıların kadına yönelik şiddete daha az tepki gösterdiklerini ortaya koymuştur. Bu araştırmanın amacı namusun onaylanması ve kadına yönelik namus temelli şiddete yönelik tutumları Sistemi Meşrulaştırma Kuramı (SMK) bakış açısıyla incelemektir. SMK insanların gruplarını ve kendilerini meşrulaştırma ihtiyaçları pahasına sistemi meşrulaştırma motivasyonu olduğunu iddia eder. Bu bağlamda, SMK hem kadınların hem de erkeklerin, namus sisteminin kendilerini dezavantajlı konuma sokmasına karşın, neden namus sistemini desteklemeyi sürdürdüklerini anlamaya yardımcı olabilir. Bu amaçla, “Namus Sistemini Meşrulaştırma Ölçeği” geliştirilmiş, geçerlik ve güvenilirliği test edilmiş ve ölçeğin namusla ilişkisi test edilmiştir. Araştırmaya 206 erkek 347 kadın olmak üzere toplam 553 kişi katılmıştır ($Ort_{yaş} = 29.92$, $S = 7.90$). Katılımcılar, Namus Sistemini Meşrulaştırma Ölçeği, Ekonomik Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği, Cinsiyet Sistemini Meşrulaştırma Ölçeği, Namusu Onaylama Ölçeği ve Namus Temelli Kadına Yönelik Şiddet Ölçeği’ni doldurmuşlardır. Bulgular, kadın katılımcılara kıyasla, erkek katılımcıların namusu daha fazla onayladıklarını, namus temelli şiddete yönelik daha fazla olumlu tutumlar içerisinde olduklarını ve sistemi daha fazla meşrulaştırdıklarını göstermiştir. Ayrıca, sistemi meşrulaştırma ve namus değişkenleri arasında da anlamlı ve olumlu yönde ilişkiler bulunmuştur. Bu ilişkilerin, erkek katılımcılarda daha güçlü olduğu görülmüştür. Bulgular, namus kültürlerinde namusun onaylanıp sürdürülmesi üzerine odaklanması ve bu kültürlerde namus temelli şiddetin engellenmesi için girişimlerde bulunulması gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Namus, Namus Temelli Şiddet, Sistemi Meşrulaştırma, Cinsiyet, Türkiye Kültürü

---

¹ İletişim kurulacak yazar: gulcinakbas@yahoo.com

Kadına Yönelik Şiddete Dair Tutumlara Ahlaki Uzaklaşmanın ve Empatinin Etkisi

Yrd. Doç. Dr. Meral Gezici Yalçın¹
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Uzm. Psk. Ahmet Yasin Şenyurt
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Uzm. Psk. Bedirhan Gültepe
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. Hamit Coşkun
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Kadınlar her gün çeşitli şiddet biçimlerine maruz kalmaktadır (örn., Yüksel-Kaptanoğlu, Türkyılmaz, Heise, 2012). Bandura'ya göre (1999; 2001) birey saldırgan davranışlarını kabul edilebilir hale getiren sosyo-bilişsel bir kendini-düzenleme mekanizmasına sahiptir. Ahlaki uzaklaşma olarak adlandırılan bu mekanizmanın kadına yönelik şiddet üzerindeki etkisi daha önce incelenmemiştir. Ahlaki uzaklaşmanın empati düzeyi ve bilinçdışı bir süreç olan özdeşimle (Gençtan, 2004) ilişkileri de daha önce araştırılmamıştır. Bu çalışmada failin cinsiyetinin, şiddetin nedenlerinin, pişmanlık durumunun ve ahlaki uzaklaşmanın, fail ile özdeşim ve empati kurma ve şiddeti adil bulma üzerindeki etkileri iki çalışmayla incelenmiştir.

Birinci çalışmada, 159 (134 kadın, 24 erkek) Abant İzzet Baysal Üniversitesi (AİBÜ) öğrencisi (yaş $Ort. = 20.36$, $S = 1.76$) yer almıştır. Çalışmada 2 (failin cinsiyeti: erkek, kadın) x 3 (pişmanlık: var, yok, beyansız) x 2 (empati: yüksek, düşük) ANOVA deseni kullanılmıştır. Analiz sonucunda, bıçakla öldürme eylemini adil bulmada ($F_{2,109} = 2.67$, $p = .07$, $\eta^2 = .05$) ve mağdurla empati kurmada ($F_{2,109} = 2.83$, $p = .063$, $\eta^2 = .05$) marjinal düzeyde anlamlı üçlü etkileşim etkileri bulunmuştur. Ahlaki uzaklaşma ise, pişmanlık değişkeninin mağdur ile özdeşim ($\beta = .58$, $t_{157} = 2.08$, $p = .039$) ve yapılan eylemi adil bulma ($\beta = -.54$, $t_{157} = -1.95$, $p = .053$) üzerindeki etkisini düzenlemektedir. Empati ve ahlaki uzaklaşma yüksek derecede anlamlı bir ilişkiye sahiptir ($r = .65$, $p < .01$).

İkinci çalışmaya 83 AİBÜ öğrencisi (69 kadın, 13 erkek; yaş $Ort. = 20.65$, $S = 2.04$) katılmıştır. Şiddetin nedeni, eşi aldatma, yemek yapmama, kayınvalideye küfretme ve gerekçesiz şekilde manipüle edilmiştir. Tek Yönlü ANOVA, aldatma koşulundaki katılımcıların erkeğin yaptığı eylemi daha adil bulduğunu, erkeklerle daha fazla özdeşim ve empati kurduğunu göstermiştir. Bu koşuldaki katılımcıların kadınla özdeşimi ve empatisi anlamlı şekilde düşüktür. Ahlaki uzaklaşma, kadınla özdeşim ($\beta = -.51$, $t_{75} = -1.85$, $p = .068$) ve empati ($\beta = -.47$, $t_{75} = -1.71$, $p = .091$) üzerinde düzenleyici bir etkiye sahiptir. Ahlaki uzaklaşma ve empati arasında ise anlamlı bir ilişki görülmemiştir ($r = .13$, $p > .05$).

Anahtar Kelimeler: Kadına Yönelik Şiddet, Ahlaki Uzaklaşma, Empati, Özdeşim, Adil Bulma

Kaynakça:

- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3, 193-209.
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52, 1-26.
- Gençtan, E. (2004). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar (17. Baskı)*. İstanbul: Yaylacık.

¹ İletişim kurulacak yazar: meralgezici@gmail.com

Yüksel-Kaptanoğlu, İ., Türkyılmaz, A. S. ve Heise, L. (2012). What put women at risk of violence from their husbands? Findings from a large, nationally representative survey in Turkey. *Journal of Interpersonal Violence*, 27(14), 2743-69.

Başarılarının Sahibi Ben Değilim: Sosyal Kimlik, Sosyal Baskınlık ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramları Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni

Gamze Özdemir¹
Uludağ Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. M. Ersin Kuşdil
Uludağ Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Clance ve Imes (1978) tarafından literatüre kazandırılmış olan Sahtekâr Fenomeni, kişilerin elde ettikleri başarıları kabullenemeyerek, sahip oldukları başarılı statüde kendilerini sahtekâr gibi hissetmelerini ifade etmektedir. Yapılan çalışmalar Sahtekâr Fenomeni'nin pek çok bireysel değişkenle ilişkili olabileceğini ortaya koymuş; ancak kişinin kendisini grubunun sahte bir üyesi gibi hissetmesinde grup içi, gruplararası ve toplumsal süreçlerin etkisini yeterince açıklayamamıştır. Ayrıca, bu fenomeni değerlendirmek için Türkçeye kazandırılmış bir ölçüm aracının olmaması da dikkat çekmektedir. Görülen eksiklikleri giderebilmek için bu çalışmada Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin (CSFÖ; Clance, 1985) Türkçeye kazandırılması ve fenomenin grup içi, gruplararası ve toplumsal yapıyla olan ilişkisinin Sosyal Kimlik, Sosyal Baskınlık ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramlarının hipotezleri aracılığıyla incelenmesi amaçlanmıştır. Buna ek olarak, söz konusu fenomen ilk kez örtük çağrışım yönteminin de kullanıldığı bir araştırmada sınanmıştır.

Uludağ Üniversitesi'ndeki araştırma görevlilerinden oluşan bir örnekleme yapılan bu araştırma, belirli zaman aralığıyla gerçekleştirilen iki çalışmadan oluşmaktadır. Birinci çalışma 148 katılımcıya hipotezlerin test edilmesine yönelik hazırlanan kağıt-kalem formu ölçeklerin ve bilgisayar oturumlu örtük çağrışım testlerinin sunulması ile gerçekleştirilmiştir. İkinci çalışmada ise birinci çalışmaya katılan 125 kişiye yalnızca CSFÖ sunulmuş, böylece ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yapılan analizler ışığında, CSFÖ'nün güvenilirlik katsayısının sırasıyla .84 ve .86 olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği .81'dir. Korelasyon ve regresyon analizleri, Sahtekâr Fenomeni'nin kadınlarda, erkeksi ve mesleki kalıpyargılar üzerinden içinde bulunulan akademik birimin prototipinden uzaklaşma, yüksek Sosyal Baskınlık Yönelimi, artan kendini zayıflatma davranışları ve erkeklere yönelik dış grup tarafgirliği ile; erkeklerde ise, mesleki kalıpyargılar üzerinden akademik birim prototipinden uzaklaşma, kurumda bulunma süresinin azlığı, yüksek Sosyal Baskınlık Yönelimi, artan kendini zayıflatma davranışları ve örtük özsaygı azlığı ile yordanabildiğini göstermiştir. Ayrıca Sahtekâr Fenomeni'ni yordamada en güçlü değişkenlerin kadınlar için kendini zayıflatma davranışları ve mesleki kalıpyargılar üzerinden prototipten uzaklaşma, erkekler için zayıflatma davranışları, mesleki kalıpyargılar üzerinden prototipten uzaklaşma ve kurumda bulunma süresi olduğu bulunmuştur.

Araştırmanın sonuçları, CSFÖ'nün Türkçe versiyonun gerekli kriterleri karşıladığını göstermekte; beklenildiği gibi, sıklıkla bireysel farklılıklar üzerinden çalışılan Sahtekâr Fenomeni'nin grup içi ve gruplararası süreçlerle de ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Örtük Çağrışım Testi, Sahtekâr Fenomeni, Sistemi Meşrulaştırma Kuramı, Sosyal Baskınlık Kuramı, Sosyal Kimlik Kuramı

---

¹ İletişim kurulacak yazar: gamzzeozdemir@gmail.com

Kaynakça:

- Clance, P. R. (1985). *The impostor phenomenon: Overcoming the fear that haunts your success*. Atlanta: Peachtree Publishers.
- Clance P. R. ve Imes, S. (1978). The imposter phenomenon in high achieving women: Dynamics and therapeutic intervention. *Psychotherapy: Theory, Research, & Practice*, 15(3), 241- 248.

Sosyal Dikkatin Grup Davranışı Boyutunda Bakış Algısı ile İncelenmesi

Nazlı Altın¹

University of Sheffield
Psikoloji Bölümü

Megan Freeth

University of Sheffield
Psikoloji Bölümü

Danielle Matthews

University of Sheffield
Psikoloji Bölümü

Gözler, sosyal etkileşimde iletişimin en önemli bileşenlerindedir (Shepherd, 2010). Göz takibi evrimsel olarak değerlidir, ayrıca iguanalardan maymunlara ve insanlara kadar pekçok türde bulunabilir (Perrett ve ark., 1990). İnsanlarda göz takibi davranışı sosyal biliş sistemine bağlıdır ve erken yaşta yüz tanımda önemli rol oynamaktadır (Baron-Cohen ve Cross, 1992). Göz takibi otomatik ve istem dışı olup, bilgisayarda tepki süresi belirleme görevi ile ölçülebilmektedir.

Bu çalışmada göz takip etme davranışının, grup içerisindeki süreçlerden nasıl etkilendiği incelenmiştir. İlk araştırmada, grup aidiyetinin bakış takibini hızlandıracağı öngörülmüştür. Anket yapılarak, iç-grup ve dış-grup olan iki senaryo seçilmiş, senaryolar bilgisayarda göz takibi tepki süresini ile ölçen görevde kullanılmıştır. Bu görevde katılımcılar iç-grup ve dış gruba bağlı iki insan yüzü ve bunları anlatan senaryoları görmüşlerdir. Tepki süreleri iki yönlü varyans analizi (2-way ANOVA) kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuçlar göz takibinde tepki süresine bağlı fark olmadığını fakat insanların kendilerini iç-gruba ait senaryodaki kişiye daha yakın hissettiklerini bildirdiklerini göstermiştir.

İlk çalışma, güvenli bir ortamda ve rekabet davranışını gerektirecek bir durum olmadığında sosyal dikkatin tepkiselliğinde bir değişim olmadığını göstermiştir. Tehlikeli ortamda, sosyal gücün göz takibi tepkisinde cinsiyete bağlı farklılık göstereceği öngörülmüştür ve ikinci bir çalışma yapılmıştır. İkinci çalışmada deneklere tehlikeli bir ortamda olduklarını hayal etmeleri ve grup yüzlerine bilgisayar ekranına bakarmaları istenmiş, bu sırada göz takibi tepki süreleri ölçülmüştür. Denekler iki gruba ayrılıp ilk grubun kendilerini grup lideri, ikinci grubun kendini grup bireyi olarak hayal etmesi istenmiştir. Veriler üç yönlü varyans analizi (3-way ANOVA) ile incelenmiş ve cinsiyetler arası farklılık bulunmuştur. Sonuçlara göre kadınlar erkekler göre daha kısa sürede göz takibi yaparken, grup üyesi olunan koşulda kadınlar ekranda gördükleri kadın yüzlerine erkeklerle kıyasla anlamlı olarak daha refleksif tepki göstermiştir. Bu fark erkek yüzünde ve digger koşullarda bulunmamıştır. Sosyal gücün kadın ve erkek katılımcıları özellikle tehlike vurgusu yapılan ortamlarda farklı etkilediği sonucuna vardılmıştır. Bu sonuç, göz takibi davranışının tepkiselliğinin cinsiyete bağlı olarak değiştiğini gösterdiği gibi göz takibi davranışını anlamaya çalışan literatürü genişletmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Dikkat, Bakış algısı, Grup

Kaynakça:

- Baron-Cohen, S. ve Cross, P. (1992). Reading the eyes: Evidence for the role of perception in the development of a theory of mind. *Mind & Language*, 7(1-2), 172-186. doi:10.1111/j.1468-0017.1992.tb00203.x
- Perrett, D. I., Harris, M. H., Mistlin, A. J., Hietanen, J. K., Benson, P. J., Bevan, R. ve ark. (1990). Social signals analyzed at the single cell level: Someone is looking at me, something moved! *International Journal of Comparative Psychology*, 4(1), 25-55.
- Shepherd, S. V. (2010). Following gaze: Gaze-following behavior as a window into social cognition. *Frontiers in Integrative Neuroscience*, 4(5), 1-13. doi:10.3389/fnint.2010.00005

¹ İletişim kurulacak yazar: naltin1@sheffield.ac.uk

Gruplar Arası İlişkiler için Kritik bir Değişkenin Bireysel Yordayıcıları: Kolektif Narsisizm ve Bölme Savunma Mekanizması

Uzm. Psk. Ezgi Sakman¹

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Dr. Sinan Alper

Başkent Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Bu çalışma kişinin kendi grubunun kusursuzluğuna dair gerçek dışı inancı olarak tanımlanan *kolektif narsisizm*'in (Golec de Zavala, Cichocka, Eidelson ve Jayawickreme, 2009) altında yatan psikolojik mekanizmaları araştırmaktadır. Geçmiş çalışmalar, dünyayı keskin iyi ve kötü kategorileri halinde görme eğilimi olarak tanımlanan bölme savunma mekanizmasını (Kernberg, 1975) fazla kullanma ile bireysel narsisizm arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir (örn., Watson ve Biderman, 1993). Buna göre, bölme savunma mekanizmasının kolektif narsisizmi güçlü düzeyde yordaması beklenmektedir. Ayrıca kolektif narsisizmin grup süreçlerine dair algı üzerindeki etkisi düşünülerek söz konusu ilişkinin, ilişki benlik kurgusu, kolektif benlik saygısı düzeyi ve makyavelizm, narsisizm ve psikopatiliyi içeren “karanlık üçlü” kişilik özellikleri tarafından düzenlenmesi de öngörülmektedir.

Çalışmaya 282 lisans öğrencisi katılmıştır. Çalışmanın anket bataryası benlik kurgusu, kolektif benlik saygısı, bireysel narsisizm, kolektif narsisizm, bölme savunma mekanizması ve bu çalışma dahilinde Türkçe'ye adapte edilen kısa karanlık üçlü ölçeklerinden oluşmaktadır.

Yapılan regresyon analizinde beklendiği gibi bölme savunma mekanizması, makyavelizm, ilişki benlik kurgusu ve kolektif benlik saygısının kolektif narsisizmi anlamlı düzeyde yordadığı ortaya çıkmıştır. Tekyönlü ANOVA'da ise bölme savunma mekanizması değişkeninde yüksek puan alan katılımcıların aynı zamanda tüm karanlık üçlü alt boyutlarından ve kolektif ve bireysel narsisizm, bireyci ve ilişki benlik kurgusu değişkenlerinden de anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldıkları gözlenmiştir.

Kolektif narsisizm kavramını ilk defa Türkiye'den bir örneklem kullanarak ve hem bireysel hem de gruba yönelik değişkenler üzerinden inceleyen bu çalışma göstermiştir ki dünyayı iyiler ve kötüler olarak keskin çizgilerle ayrılmış kategorilerden ibaret algılamak, gruplar arası tehdit algısı, karşı gruba yönelik olumsuz tutumlar, ayrımcılık ve şiddet eğilimi gibi kritik değişkenler ile ilişkili olduğu bilinen kolektif narsisizm (Golec de Zavala ve ark., 2009) için önemli bir risk faktörüdür. Bu risk özellikle kendi içinde sıkı olan gruplar ve “Başarıya giden her yol mübahtır” anlayışına sahip kişiler için daha yüksek olabilir.

Anahtar Kelimeler: Kolektif Narsisizm, Bölme Savunma Mekanizması, İlişki Benlik kurgusu, Kolektif Benlik Saygısı, Karanlık Üçlü

Kaynakça:

- Golec de Zavala, A., Cichocka, A., Eidelson, R. ve Jayawickreme, N. (2009). Collective narcissism and its social consequences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 1074-1096. doi: 10.1037/a0016904
- Kernberg, O. (1975). *Borderline conditions and pathological narcissism*. New York: Jason Aronson.
- Watson, P. J. ve Biderman, M. D. (1993). Narcissistic personality inventory factors, splitting, and self-consciousness. *Journal of Personality Assessment*, 61(1), 41-57.

¹ İletişim kurulacak yazar: ezgi.sakman@metu.edu.tr

Dış-Grupların Değerlendirilmesinde Gruplar Arası İşbirliğinin Etkileri ve Dış-Gruplara Olumlu Yaklaşımın Ortaya Çıkma Koşulları

Çağdan Erdoğan¹

İstanbul Üniversitesi
Sosyal Psikoloji Ana Bilim Dalı

2013 yazı boyunca süren Gezi Olayları, Türkiye tarihine geniş katılımlı bir sosyal mobilizasyon deneyimi bırakması ve birçok sosyolojik ve politik soruyu gündeme getirmesinin yanı sıra, sosyal psikoloji açısından da farklı politik tabanlardan gelmelerine rağmen işbirliği içinde hareket eden grupların biraradalığı bakımından dikkat çekici olmuştur. Bu çalışmanın amacı da, yaşanan bu sürecin ardından Gezi katılımcılarının, yine Gezi katılımcısı diğer dış-gruplara ilişkin tutumlarını araştırmak ve olumlu değerlendirmelerin hangi koşullarda mümkün olabildiğini incelemektir. Araştırma, Allport'un (1954) temas hipotezi, Şerif'in (1966) ortak görev olgusu, van Zomeren'in (2004) etkin hissetme olgusu ve Gaertner'in (1993) ortak kimlik yaklaşımlarından hareketle bu dört olguyu aracı değişken belirlemiş ve dış-grubun olumlu değerlendirilmesinde etkilerini incelemiştir. Bununla birlikte Golec de Zavala, Cichocka ve Bilewicz'in (2013) kolektif narsizm ve iç-grup özdeşleşimine ilişkin bulgularını da denkleme dahil ederek bu iki olgunun da moderatör etki göstermesi beklenmiştir. Örnekleme Gezi protestolarına aktif olarak katılmış 189 kişiden oluşan bu çalışmada, yukarıda anılan kavramlara ilişkin ölçekler ile dış-gruba ilişkin hislerin ölçülmesinde Lavrakas'ın (2008) his termometresi kullanılmıştır. Bahsedilen hipotezler SPSS üzerinde Hayes (2012) tarafından geliştirilen Model 2 ve 4 ile sınanmış ve bulgular, dış-grupla temas düzeyinin, dış-grubun pozitif değerlendirilmesiyle anlamlı ilişki gösterdiğini; bu ilişkiye ortak görev ve ortak kimliğe sahip olma düşüncesi eklendiğinde ise temas düzeyi ve pozitif değerlendirme arasındaki ilişkinin anlamsızlaştığını göstermiştir. Diğer bir deyişle, ortak görev ve ortak kimliğe sahip olma düşüncesi dış-grubun pozitif değerlendirilmesinde tam aracı etki göstermektedir. Buradan hareketle, ortak görev ve ortak kimliğe sahip olma düşüncesinin var olmadığı temaların dış-grubun pozitif değerlendirilmesinde yeterli olmayacağı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Dış-Grubun Değerlendirilmesi, Ortak Kimlik, Ortak Görev, Gruplar Arası İşbirliği, Temas Hipotezi

Kaynakça:

- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge, MA: Addison- Wesley.
- Gaertner, S. L., Dovidio, J. F., Anastasio, P. A., Bachman, B. A. ve Rust, M. C. (1993). The common ingroup identity model: Recategorization and the reduction of intergroup bias. *European Review of Social Psychology*, 4(1), 1-26.
- Golec de Zavala, A., Cichocka, A. ve Bilewicz, M. (2013). The paradox of in-group love: Differentiating collective narcissism advances understanding of the relationship between in-group and out-group attitudes. *Journal of Personality*, 81(1), 16-28.
- Hayes, A. F. (2012). Process: A versatile computational tool for observed variable mediation, moderation, and conditional process modeling. *Manuscript submitted for publication*.
- Lavrakas, P. (2008). *Encyclopedia of survey research questions*. London: Sage
- Sherif, M. ve Sherif, C. W. (1966). The rise of attitudes toward ingroup and outgroup: Experimental verification. M. Sherif ve C. W. Sherif, (Ed.), *Groups in harmony and tension: An integration of studies on intergroup relations*. New York: Octagon Books.
- Van Zomeren, M. ve Iyer, A. (2009). Introduction to the social and psychological dynamics of collective action. *Journal of Social Issues*, 65(4), 645-660.

¹ İletişim kurulacak yazar: cagdan.erdogan@gmail.com

Başörtülü ve Başörtüsüz Öğrencilerde Dış Grup Tarafgirliği Fenomeni: Açık ve Örtük Tutumların Gruplar Arası İlişkiler Kuramları Üzerinden İncelenmesi

Arş. Gör. Yasemin Camcı¹

Uludağ Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. M. Ersin Kuşdil

Uludağ Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Bir sosyal grubun üyelerinin başka bir grubu kendi gruplarına tercih etmeleri olarak tanımlanan dış grup tarafgirliği, gruplar arası ilişkileri ve sosyal davranışı etkileyen önemli bir olgudur (Just ve Hunyady, 2002). Dış grup tarafgirliği üzerine farklı görüşler ileri süren sosyal kimlik, sosyal baskınlık ve sistemi meşrulaştırma kuramları çerçevesinde gerçekleştirilen bu araştırma başörtüsüz ve başörtülü üniversite öğrencileriyle yapılmıştır. Literatürde bulunan ve başörtülü öğrencilerle gerçekleştirilen diğer araştırmalardan farklı olarak bu araştırma başörtüsü yasağının olmadığı bir dönemde gerçekleştirilmiştir. Yakın geçmişte toplumsal yapı içerisindeki hiyerarşik statüleri görece olarak değişen ve tarihi süreç içerisinde ilişkileri bulunan bu gerçek grupların kullanılması ideolojik ve kültürel düzeyden gelen etkilerin de görülmesine yardımcı olmaktadır.

Başörtüsüz ve başörtülü öğrencilerin var olan sisteme, kendi iç ve dış gruplarına yönelik yaklaşımları ve grupla özdeşleşme düzeyleri, sosyal baskınlık yönelimleri, toplumsal cinsiyete dayalı sistemi meşrulaştırma eğilimleri, kimlik alt tipleri ölçülmüştür. Bu araştırma kapsamında bu gruplara yönelik çalışmalarda örtük ölçüm araçları ilk defa kullanılmıştır. Araştırmada kapsamında örtük ve açık ölçüm araçlarının birlikte kullanılması araştırma konusunun bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması sağlanmıştır. Başörtülü ve başörtüsüz öğrencilerin kendi iç ve dış gruplarına, genel kadın grubuna ve ideal kadın tanımına yönelik tanımları niteliksel olarak ölçülmüştür.

Sonuçlar başörtüsüz ve başörtülü öğrenci gruplarının dış grup tarafgirliğinden çok iç grup yanlılığı sergilediğini göstermektedir. Ayrıca niteliksel analizler neticesinde grupların kendi iç-dış grupları ve ideal kadın tanımlamalarında benzer ve farklılaşan yaklaşımları da görülmüştür.

Araştırma sonuçları uzun bir süre toplumsal hiyerarşide düşük konumda bulunmanın ve yaşanan engellenmelerin neticesinde sosyal baskınlık ve sistemi meşrulaştırma kuramlarının önerdiği gibi dış grup tarafgirliğine neden olmadığını, aksine sosyal kimlik kuramının temel hipotezleri doğrultusunda grupların iç grup tarafgirliği sergilediği görüşünü destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Dış Grup Tarafgirliği, Başörtüsü, Örtük Ölçümler, Sosyal Kimlik, Sosyal Baskınlık, Sistemi Meşrulaştırma

---

¹ İletişim kurulacak yazar: ycamci@uludag.edu.tr

Rastgelelik Belirginliğinin Kontrol Sahibi Tanrıya İnanca Etkisinde Benlik Kurgusunun Rolü

Dr. Sinan Alper¹
Başkent Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. Nebi Sümer
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Telafi Edici Kontrol Modeli'ne (TEKM) göre kişiler, rastgelelik hissinin üstesinden gelebilmek için, bireysel kontrol yoksunluğu durumlarında dışsal kontrol odaklarına (örn., tanrı, hükümet) desteklerini arttırmaktadırlar (Kay, Whitson, Gaucher ve Galinsky, 2009). Bu sayede, hayatlarında olan biteni bireysel olarak kontrol edemeseler de, bu olayların bir şekilde kontrol altında olduğunu ve rastgele bir şekilde gelişmediğini düşünerek kendilerini teselli edebilmektedirler. Geçmiş çalışmalarda, rastgelelik belirginliğine maruz bırakılan kişilerin, kontrol sahibi bir tanrıya daha fazla inandıkları gösterilmiştir (Kay, Moscovitch ve Laurin, 2010).

Bu çalışmada ise, bireysel kontrolü önemseyen özerk benlik kurgusuna sahip kimselerin (bkz., Markus ve Kitayama, 1991), rastgeleliği bireysel kontrollerine bir tehdit olarak görecekları ve dışsal kontrol odaklarıyla aralarına daha da fazla mesafe koyacakları öngörülmüştür. İlişkisel benlik kurgusuna sahip bireylerin ise telafi edici kontrole daha yatkın olacakları yordanmıştır. Kısaca, TEKM'nin öngördüğü etkinin benlik kurgusu tarafından düzenleneceği varsayılmıştır.

İki çalışma yapılmış, ilkinde 99 Türkiyeli üniversite öğrencisi kısmi ders notu karşılığında katılmış; ikincisinde ise 111 Amerikalıya Amazon Mechanical Turk ulaşılmış ve katılımları karşılığı 0.30\$ ödenmiştir. İki çalışmada da katılımcılar önce Benlik Kurgusu Ölçeği'ni (Singelis, 1994; Wasti ve Erdil, 2007) doldurmuş; sonra ikiye ayrılmış, bir grup rastgelelik ile, diğeryse olumsuzluk belirginliği ile hazırlanmıştır (Kay ve ark., 2010). Katılımcılar Kaderci Belirlenimcilik Ölçeği'ni (Paulhus ve Carey, 2011) doldurduktan sonra, tek maddeli bir ölçek ile dindarlık seviyelerini belirtmişlerdir.

Türkiyeli örneklem üzerinde yapılan ilk çalışma, genel dindarlık seviyesi kontrol edildikten sonra, ilişkiselliği düşük kişiler için rastgeleliğin kaderci belirlenimciliği arttırdığını ortaya koymuştur. Ancak aynı çalışma Amerikalı örneklem üzerinde tekrarlandığında, özerliği yüksek kişiler için rastgeleliğin kaderci belirlenimciliği azalttığı bulunmuştur. Buna göre, özerkten ziyade ilişkisel öznelere telafi edici kontrole yatkın olacakları hipotezi Amerikalı örneklemde destek bulurken, Türkiyeli örneklemde tam tersi sonuca ulaşılmıştır.

Bu sonuçlar, TEKM'nin öngördüğü etkinin benlik kurgusu tarafından düzenlendiğini, ancak bu düzenleme sürecinin de bireyin içinde yaşadığı kültürün bireyci veya toplulukçu olmasına göre değişiyor olabileceğini göstermiştir. Bulguların olası doğurguları TEKM literatürü kapsamında tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Rastgelelik, Telafi Edici Kontrol, Tanrı İnancı, Benlik Kurgusu, Özerklik

Kaynakça:

- Kay, A. C., Moscovitch, D. A. ve Laurin, K. (2010). Randomness, attributions of arousal, and belief in God. *Psychological Science*, 21, 216-218. doi:10.1177/0956797609357750
- Kay, A. C., Whitson, J. A., Gaucher, D. ve Galinsky, A. D. (2009). Compensatory control: Achieving order through the mind, our institutions and the heavens. *Current Directions in Psychological Science*, 18, 264-268. doi: 10.1111/j.1467-8721.2009.01649.x

¹ İletişim kurulacak yazar: sinanalper@baskent.edu.tr

- Markus, H. R. ve Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253. doi:10.1037/0033-295X.98.2.224
- Paulhus, D. L. ve Carey, J. M. (2011). The FAD-Plus: Measuring lay beliefs regarding free will and related constructs. *Journal of Personality Assessment*, 93, 96-104. doi:10.1080/00223891.2010.528483
- Singelis, T. M. (1994). The measurement of independent and interdependent self-construals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 580-591. doi:10.1177/0146167294205014
- Wasti, A. ve Erdil, S. E. (2007). Bireycilik ve toplulukçuluk değerlerinin ölçülmesi: Benlik kurgusu (Self-Construal Scale; SCS) ve INDCOL ölçeklerinin Türkçe geçerlemesi. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7, 39-66.

Sosyal Mesafenin Örtük Ölçümü: Diyalojik Benlik Kuramı Açısından Dil Biçimini Eşleştirme

Dr. Özgen Yalçın¹

University of Connecticut
Psikoloji Bölümü

Dil Biçimini Eşleştirme (Language Style Matching) (DBE), iki farklı metindeki yapısal sözcüklerin (zamirler, tanımlıklar, vb.) her iki metindeki kullanımlarının benzerliği olarak tanımlanmaktadır (Ireland, Slatcher, Eastwick, Scissors, Finkel ve Pennebaker, 2011; Ireland ve Pennebaker, 2010). Karşılıklı bir diyalogdaki iki bireyin bilinçdışı sözel koordinasyonuna işaret eder ve araştırmacıların bağlamdan bağımsız olarak, iki farklı dil kullanıcısı arasındaki psikolojik eşleşmeyi değerlendirmesine olanak verir (Ireland ve ark., 2011). Öte yandan, Diyalojik Benlik Kuramına (Dialogical Self Theory) (DBK) göre bireyler, içsel bir diyalogda farklı pozisyonlar (*BEN* pozisyonları) hayal edebilirler ve *BEN*, bir pozisyondan diğerine kayarak içsel bir diyalog gerçekleştirebilir (örn., Hermans, 2008). Bu çalışmada DBE, DBK'nin kişideki farklı ben pozisyonları varsayımı doğrultusunda kullanılmış ve DBE'nin, belirli tutum nesnelere ilişkin sosyal mesafenin belirlenmesinde kullanılabilir alternatif bir ölçüm sağlayıp sağlamadığı sınınmıştır. Bu yeni ölçüm sayesinde sosyal mesafenin, önceki ölçümlerden farklı olarak örtük bir biçimde elde edilebileceği düşünülmüştür. Böylece, sosyal mesafenin, kendini bildirim ölçümlerinde karşılaşılan sosyal beğenirlik, kendini sunum kaygıları ve bilinçli farkındalığın ötesindeki psikolojik özelliklere ulaşamama gibi temel sınırlılıklarından (Gawronski ve De Houwer, 2014) kurtulmuş bir ölçümünü sağlamak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, Amazon Mechanical Turk kullanılarak, 90 ABD'li yetişkin katılımcıya ulaşılmıştır. DBE, genellikle iki farklı metin ya da iki farklı kişinin diyalogu arasındaki dilsel eşleşmeyi değerlendirmek üzere kullanılsa da bu çalışmada, katılımcılardan iki farklı gruptan iki birey arasında geçen bir diyalog yazmaları istenerek (örn., ruhsal bozukluğu olan biriyle "sağlıklı" biri arasında) katılımcıların kurguladığı iki farklı hayali bireyin biçimsel eşleşme düzeyleriyle hesaplanmıştır. Ayrıca, katılımcılara Sosyal Mesafe Ölçeği (Link, Cullen, Frank ve Wozniak, 1987; Penn, Guynan, Daily, Spaulding, Garbin ve Sullivan, 1994) uygulanmış, katılımcıların, bu ölçekten elde edilen ruhsal bozukluklara ilişkin sosyal mesafe puanları ile yazdıkları diyaloglardaki hayali *BEN*'leri biçimsel eşleştirme düzeyleri arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Çalışma henüz veri toplama aşamasında olup, bulgular ilgili alanyazın çerçevesinde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dil Biçimini Eşleştirme, Diyalojik Benlik Kuramı, Sosyal Mesafe

Kaynakça:

- Gawronski, B. ve De Houwer, J. (2014). Implicit measures in social and personality psychology. H. T. Reis ve C. M. Judd, (Ed.), *Handbook of research methods in social and personality psychology* içinde (283-310). USA: Cambridge University Press.
- Hermans, H. J. (2008). How to perform research on the basis of dialogical self theory? Introduction to the special issue. *Journal of Constructivist Psychology*, 21(3), 185-199.
- Ireland, M. E., Slatcher, R. B., Eastwick, P. W., Scissors, L. E., Finkel, E. J. ve Pennebaker, J. W. (2011). Language style matching predicts relationship formation and stability. *Psychological Science*, 39-44.
- Ireland, M. E. ve Pennebaker, J. W. (2010). Language style matching in writing: Synchrony in essays,

¹ İletişim kurulacak yazar: oyalcin@humanity.ankara.edu.tr

- correspondence, and poetry. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99, 549-571.
- Link, B. G., Cullen, F. T., Frank, J. ve Wozniak, F. (1987) The social rejection of former mental patients: Understanding why labels matter. *American Journal of Sociology*, 92, 1461-1500.
- Penn, D. L., Guynan, K., Daily, T., Spaulding, W. D., Garbin, C. P. ve Sullivan, M. (1994) Dispelling the stigma of schizophrenia: What sort of information is best? *Schizophrenia Bulletin*, 20(3), 567-578.

Benlik Kurgusunun Yapısına Göre Değişime Açıklık ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişki

Esra Şahin¹

Yaşar Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Doç. Dr. Derya Güngör De Bruyn

Yaşar Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Benlik kurgusu, kişinin sahip olduğu benlik rollerinin yapısı, çeşitliliği, karmaşıklığı ve bütünlüklüğü olarak farklı kavramlar çerçevesinde değerlendirilebilir. Benlik kurgusu karmaşıklığının çeşitlilik içeren ve uyumluluk gerektiren ortamlarda sosyalleşme ve psikolojik duruma negatif etkisinin olabileceğinin yanı sıra kişinin benlik kurgusunun çeşitliliği, özellikle güvenilir ve özgün olması, stres yaratan durumlarda psikolojik sağlamlığa katkıda bulunabilmektedir. Psikolojik sağlamlık, sosyal bireyler olan kişilerin belirsiz, beklenmedik ve olağanüstü durumlarda uyum sağlayabilme ve değişebilme becerisi, sadece birey tarafından değil çevre ve sosyal etkenler, hatta kültür tarafından da desteklenebilir. Özellikle farklı kültürlerle maruz kalan gruplarda değişime açıklığın psikolojik sağlamlığa katkı yaptığı gözlemlense de sosyal çevreye, kültüre ve özellikle kültürdeki kişilerin benlik özelliklerine göre değişime açıklık ve psikolojik sağlamlık arasında farklı sonuçlar görülmektedir (Ungar, Brown, Liebenberg ve Othman, 2007). Düşük benlik kurgusu karmaşıklığı sosyal destek veya bazı kişilik özellikleri gibi pozitif faktörlerin eşliğinde psikolojik duruma pozitif katkıda bulunabilmektedir. Benlik kurgusunun kişinin psikolojik sağlamlığını nasıl ve hangi koşullarda etkilediği literatürde karışık sonuçlar vermekte olup kişinin değişime açık olup olmadığı bir etken olarak ele alınmamıştır. Bu amaç çerçevesinde, benlik kurgusu yapısının psikolojik sağlamlıkla değişime açıklık arasındaki ilişkiye etkisi incelenmiştir. Araştırmada aile bireylerinden en az biri İzmir'e göçmen olan 287 lise öğrencisine özerk-ilişkisel benlik ölçeği (Kağıtçıbaşı, 1996), değişime açıklık ölçeği (Whitt ve Pascarella, 2001) ve psikolojik sağlamlık ölçeği (Liebenberg ve Ungar, 2012) kullanılmıştır. Benlik kurgusu değişkeni, Kağıtçıbaşı'nın özerklik ilişkisellik ölçekleri kullanılarak oluşturulmuştur. Özerklik ve ilişkisellik boyutlarından iki boyutta da düşük veya yalnızca birinde ortalamanın üstünde olan katılımcılarda benlik kurgusu karmaşıklığı düşük, her iki boyutta da yüksek puan gösteren katılımcılarda yüksek olarak değerlendirilmiştir. Benlik kurgusu boyutları birbiriyle uyumlu olan kişilerde değişime açıklığın psikolojik sağlamlıkla ilişkisi bulunmamaktadır. Benlik kurgusu boyutları uyumsuz olan, özerklik ve ilişkisellik boyutlarından yalnızca biri yüksek olan kişilerde ise değişime açıklık ve psikolojik sağlamlık arasında belirgin bir pozitif yönlü ilişki gözlemlenmektedir. Kişilerin özerklik ve ilişkisellik gibi benlik özelliklerinin birbiriyle uyumunun değişime açıklık ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiyi etkilediği söylenebilir. Benlik kurgusunun yapısının, belli değişkenler arasındaki ilişkileri, özellikle değişime açıklığın hangi durumlarda psikolojik sağlamlık ile ilişkili olduğunu açıklamakta önemli bir etken olduğu gösterilmiştir. Bu sonuçlar, ilişkiselliği yüksek olan ancak özerkliği de benlik kurgusunda bütünlüştürmüş bireylerde değişime açıklığın psikolojik sağlamlığa katkısı olmadığını göstermekle birlikte yalnızca belli bir benlik kurgusunda yüksek değerlere sahip olan bireylerin psikolojik sağlamlığını değişime açıklık üzerinden sağladıklarına işaret etmektedir.

¹ İletişim kurulacak yazar: esrasahin890@hotmail.com

Anahtar Kelimeler: Benlik Kurgusu, Değişime Açıklık, Psikolojik Sağlamlık

Kaynakça:

- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk-ilişkisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11(37), 36-43.
- Liebenberg, L., Ungar, M. ve Van de Vijver, F. (2012). Validation of the child and youth resilience measure-28 (CYRM-28) among Canadian youth. *Research on Social Work Practice*, 22(2), 219-226.
- Ungar, M., Brown, M., Liebenberg, L. ve Othman, R. (2007). Unique pathways to resilience across cultures. *Adolescence*, 42(166), 287.
- Whitt, E. J., Edison, M. I., Pascarella, E. T., Terenzini, P. T. ve Nora, A. (2001). Influences on student's openness to diversity and challenge in the second and third years of college. *Journal of Higher Education*, 172-204.

Mültecilere Karşı Tutumları Açıklayan Etkenler: Algılanan Hastalıklara Açık Olma Değeri ve Bilgi Düzeyi

Barış Sevi ¹	Tuğçe Aral	Yrd. Doç. Dr. Arzu Aydın Karakulak
Koç Üniversitesi Psikoloji Bölümü	Koç Üniversitesi Psikoloji Bölümü	Bahçeşehir Üniversitesi Psikoloji Bölümü

İnsanların tarihi boyunca çevredeki hastalık ve patojenler en büyük yaşamsal tehditlerden birini oluşturmuştur. İnsanlarda bu tehditlere karşı savunma mekanizması olarak bağışıklık sistemini evrimleştirmiştir. Bağışıklık sistemi fiziksel ve davranışsal olarak iki ayrı mekanizmadan oluşmaktadır (Schaller ve Park, 2011). Davranışsal bağışıklık sistemindeki (DBS) bireysel farklılıkların insanların sosyal biliş ve davranışlarını etkilediği görülmüştür (Duncan, Schaller ve Park, 2009). Özellikle Faulkner ve arkadaşları (2004) yaptıkları araştırmada DBS'nin bireysel farklılıkların ksenofobi üzerinde etkili olduğu bulmuştur. Mülteciler günümüzde ksenofobiye maruz kalan gruplardandır. Mülteciler hakkında birçok yanlış bilgi insanların mültecileri hastalık getirme potansiyelini öne çıkarıyor ve onlara karşı olumsuz tutumlara sahip olmasına neden oluyor olabilir. Bu araştırma insanların mülteciler hakkındaki bilgi düzeyinin ve DBS'lerinde bireysel farkların mültecilere karşı olan tutumlarındaki etkisini araştırmaktır. Araştırmanın örneklemi %69.2'si kadın yaş ortalaması 25,27 olan 91 kişiden oluşmuştur. Katılımcılara internet üzerinden anket dağıtılmıştır ve mültecilere karşı tutum soruları sorulmuştur. Katılımcılara tutumlarına dair sorular sorulduktan sonra mültecilere dair bilgi soruları sorulmuş ve DBS'yi ölçümlemek için Algılanan Hastalığa Açık Olma Ölçeğini (Duncan, Schaller ve Park, 2009) doldurması istenmiştir. Bilgi düzeyi ve algılanan hastalığa açık olma değerinin mültecilere karşı olan tutumlarını test etmek için yapılan çoklu regresyon analizi sonrası bu iki değişkenin varyansın %34'ünü açıkladığı görülmüştür. Bilgi düzeyi ve algılanan hastalığa açık olma değerinin mülteciler hakkındaki tutumları yordadığı bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar mülteciler hakkında sahip olunan doğru bilgi düzeyinin mültecilere karşı olan tutumlarda pozitif yönde, algılanan hastalığa açık olma değerinin ise mültecilere karşı olan tutumlarla negatif yöne ilişkili olduğunu göstermiştir. İnsanların mülteciler hakkında bilinçlendirilmesi, özellikle hastalıklarla alakalı olabilecek yanlış bilgilerin giderilmesi mültecilere karşı olan negatif tutumların giderilmesinde yardımcı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Davranışsal Bağışıklık Sistemi, Bilgi Düzeyi, Tutumlar

Kaynakça:

- Duncan, L. A., Schaller, M. ve Park, J. H. (2009). Perceived vulnerability to disease: Development and validation of a 15-item self-report instrument. *Personality and Individual Differences*, 47(6), 541-546.
- Faulkner, J., Schaller, M., Park, J. H. ve Duncan, L. A. (2004). Evolved disease-avoidance mechanisms and contemporary xenophobic attitudes. *Group Processes & Intergroup Relations*, 7(4), 333-353.
- Schaller, M. ve Park, J. H. (2011). The behavioral immune system (and why it matters). *Current Directions in Psychological Science*, 20(2), 99-103.

¹ İletişim kurulacak yazar: bsevi15@ku.edu.tr

Örgütsel Adalet Boyutları ile İlgili Algılamaların İşyerinde Zorbalık Davranışlarına Etkisi

Prof. Dr. Semra F. Aşçıgil
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
İşletme Bölümü

Arş. Gör. Deniz Öztürk¹
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İşletme Bölümü

Bu çalışma, işyerinde zorbalık davranışlarının hem buna hedef olan hem de gözlemleyen çalışanların prosedürel, dağıtımsal ve etkileşimsel adalet olarak ortaya çıkan örgütsel adalet boyutları ile ilgili algılamaları üzerindeki etkilerini incelemektedir. İlgili yazında örgütsel işlem(prosedür)ler uygulanırken çalışanların maruz kaldığı tutum ve davranışların niteliği olarak tanımlanan (Bies, 2001: 93) etkileşimsel adaletin, örgütsel adaletin diğer boyutlarına kıyasla örgüt içi zorbalık davranışlarına yaptığı etkinin daha güçlü olduğu konusunda bulgular mevcuttur. Bu bulgular, örgütsel adaletin diğer iki boyutunun tüm çalışanlara daha tutarlı bir şekilde uygulandığı, bunun yanı sıra etkileşimsel adaletin ise kişilerarası niteliğine dayandırılmaktadır (Inness, Barling ve Turner, 2005). Örneğin, Hershcovis ve arkadaşları (2007), amirlerin çalışanlarına gösterdikleri kötü muamelelerden olan istismarcı yönetici davranışı ile etkileşimsel adalet yoksunluğunun saldırgan yönetici davranışının en güçlü eşleniği olduğunu bulmuştur. Chory ve Hubbell (2008) ise çalışanların etkileşimsel adalet algılamalarının amirlere yönelik, prosedürel adalet algılamalarının ise örgüte yönelik davranışları etkilediğini belirtmişlerdir. Buradan yola çıkarak, elde ettikleri bulgular çalışanların etkileşimsel adalet algılamalarının bireylerarası saldırgan davranışların, düşmanlıkların, engelleme ve yanıltmaların en güçlü yordayıcısı olduğunu desteklemiştir. Bu bulguları Türkiye’de bir örnekleme araştırmak amacıyla Ankara ve İzmir illerinde faaliyet gösteren altı farklı kamu kuruluşunda çalışan 288 beyaz-yaka çalışana uygulanan anket, katılımcıların yaklaşık üçte birinin son altı ay içerisinde işyerinde zorbalık davranışlarına maruz kaldığını ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, hipotezlerde öne sürüldüğü gibi işyerinde zorbalık davranışında demografik değişkenlerin etkisi kontrol edildikten sonra kamu çalışanlarının örgütsel adalet algılamaları boyutları üzerinde anlamlı etkileri olduğunu göstermiştir. Zorbalık davranışlarına neden olan örgütsel adalet boyutlarının sırasıyla etkileşimsel adalet ($R^2 = .142$), dağıtımsal adalet ($R^2 = .098$) ve prosedürel adalet ($R^2 = .089$) olmak üzere zorbalık davranışlarının en fazla etkileşimsel adalet algılamalarına bağlı olarak değiştiği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar ilgili yazında mevcut olan bulguları destekler niteliktedir. Bulgular, çalışanların örgütsel adalet konusundaki algıladıkları ihlaller doğrultusunda örgütteki davranışlarında ihlaller yapmaktadırlar. Kurumda etik bir iklim yaratma doğrultusunda, yöneticilerin etkileşimsel adalet üzerinde bilhassa titizlikle durmalarına işaret etmektedir. Çalışma ayrıca çalışanların örgütte davranışlarını nasıl meşrulaştırdıkları ile ilgili önemli ipuçları vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel Adalet, İşyerinde Zorbalık

---

¹ İletişim kurulacak yazar: ozturk@ybusm.info

Lider Atamasının ve Liderlik Algısının Çeşitli Risk Alımları Üzerindeki Etkileri

Nedim Göktepe¹

Yaşar Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Semih Nazlı

Yaşar Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Evrim Güleriyüz

Yaşar Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Alan yazında liderin grubun risk alma davranışı üstündeki etkisini inceleyen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Charlier, Stewart, Greco ve Reeves, 2015). Ancak atanmış liderin olmadığı durumda grup üyelerinin bireysel olarak ve grup olarak risk alım davranışlarını ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Atanmamış lider, atamadan bağımsız olarak buldukları grupların üyelerini etki altına alan ve gruba liderlik eden kişidir (Carte, Chindambaran ve Becker, 2006). Atanmış bir liderin olması veya olmaması her zaman grup üyelerinin lider algısını yansıtmamaktadır. Örneğin grubun atanmış lideri, grup tarafından lider olarak algılanmaya bilir; aynı şekilde lidersiz gruplar da kendi liderlerini çıkartabilirler.

Atanmış liderlerin, süreçten sorumlu kişiler olması durumundan hareketle atanmamış liderlere kıyasla hem bireysel hem de grup temelinde risk alımını arttıracakları düşünülmektedir. Bu noktada, grup üyelerinin lider algısının da risk alma davranışını etkileyeceği beklenmektedir.

Deneyde 40 öğrenci, beş kişilik gruplar halinde atanmış liderli ya da lidersiz koşulda çalışmıştır. Lider ataması, çalışma başlamadan önce rastgele yapılmıştır. Dört aşamadan oluşan her görevin kendine ait risk seçenekleri vardır (0%, 25%, 50%, 75%). Atanmış lidere, grubun görevleri teslim edilmiş ve grup adına alınan tüm risklere karar vermesi istenmiştir. Lidersiz koşulda ise, bu şekilde bir değişimleme (manipülasyon) yapılmamıştır. Tüm katılımcılardan, gruplarının kararlarından bağımsız olarak görev temelli ve genel risk alımlarına karar vermeleri, ayrıca varsa her görev için algıladıkları lideri bildirmeleri istenmiştir.

Yapılan 2x2 (Lider atanmış/atanmamış x Lider Algılanmış/Algılanmamış) faktörlü MANOVA analizi sonucunda, eğer grupta algılanan ve atanmış bir lider varsa, grup ve bireysel risk alımı lidersiz gruba kıyasla artmıştır, $F_{2,35} = 5.708$, $p = .007$, $\eta^2 = .246$. Atanmış liderli gruplar ve grup bireyleri, atanmamış koşuldaki daha fazla risk almıştır, $F_{2,35} = 40.028$, $p < .001$, $\eta^2 = .696$. Benzer bir şekilde algılanmış lideri olan gruplar, diğer gruplardan hem bireysel hem de grup bazında daha çok risk almıştır, $F = 27.057$, $p < .001$, $\eta^2 = .607$.

Anahtar Kelimeler: Atanmış Lider, Algılanan Lider, Risk Alımı, Grup polarizasyonu

Kaynakça:

- Carte, T., Chidambaram, L. ve Becker, A., (2006). Shared realms of consideration: Technology choices by groups and their impact on performance. *International Conference on Information Systems (ICIS): Journal of the Association of Information Systems (JAIS) Theory Development Workshop*, Aralık, Milwaukee, WI.
- Charlier, S., Stewart, G., Greco, L. ve Reeves, C. (2015). Emergent leadership in virtual teams: A multilevel investigation of individual communication and team dispersion antecedents. *Leadership Quarterly*, 26(2), 745-764.

¹ İletişim kurulacak yazar: nedimg_94@hotmail.com

PANEL

Türkiye’de Politik Psikoloji Manzaraları: İfade Özgürlüğü, Toplumsal Barış ve Gruplararası İlişkiler

Yrd. Doç. Dr. Banu Cingöz-Ulu¹

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Sosyal psikoloji, gelişmeye başladığı günden başlayarak hiç bir zaman toplumsal sorunlara arkasını dönmemiş, aksine önyargı, çatışma, beyin yıkama (uç düzeyde ikna) veya şiddeti ilk etapta anlamak, daha sonra da çözmeyi hedefleyen kuvvetli bir yanı olmuştur. Kıyasla daha yeni bir dönemde, politik psikoloji alanına kuramsal açıdan belki de en fazla katkıyı yapmış olan psikoloji alt alanı demek yanlış olmayacaktır. Tüm bunların ışığında, Türkiye gibi pek çok toplumsal sorunla karşılaştığımız bir bağlamda, gerek sosyal psikolojinin, gerekse politik psikolojinin hem sorunları anlamak, hem de ileride bunlara uygulanabilecek doğru politikalar geliştirebilmek açısından söyleyebileceği çok söz vardır. Bu panelin amacı bu sorunlardan yalnızca bir kısmı olan ifade özgürlüğü, Kürt sorunu ve barış sürecine yönelik tutumlar, ve Alevi kimliği, toplumsal belleği ile gruplar arası ilişkilerine dair bir bakış açısı sunmaktır. Panelde yer alan konuşmalar sıklıkla sosyal kimlik (ideolojik kimlik, Alevi kimliği veya Türk kimliği ile özdeşleşme) ve gruplar arası ilişkilere dair kuramlardan beslendikleri gibi, sosyal baskınlık yönelimi ve sağ kanat yetkecilik gibi kuramlar da bireysel farklılıklar açısından arkaplana katkı sağlamaktadır. Bu anlamda hem günümüzde Türkiye’deki farklı gruplar arasındaki ilişkilerde rol oynayan etkenlerin bir kısmını ortaya çıkarmaş, hem de bu bulguların olası siyasi çıkarımları üzerine akademik bir tartışmaya ışık tutmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Politik Psikoloji, İfade Özgürlüğü, Toplumsal Barış, Gruplar Arası İlişkiler

---

¹ İletişim kurulacak yazar: cingoz@metu.edu.tr

(PANEL | Türkiye’de Politik Psikoloji Manzaraları:
İfade Özgürlüğü, Toplumsal Barış ve Gruplararası İlişkiler)

**Kürt Sorununun Çözümüne Dair Görüşlerin
Temel Değerler Açısından İncelenmesi**

Nazan Avcı

Bremen International
Graduate School of Social Sciences

Banu Cingöz-Ulu¹

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

2014 yılında yürütülmüş bu çalışmanın amacı, Kürt sorununun çözümüne dair tutumları ve temel değerlerin bu tutumlar ile ilişkisini araştırmaktır. Temel Değerler Kuramına göre değerler, insanların, olaylara, eylemlere ve diğer insanlara dair değerlendirmelerini ve tercihlerini dayandırdıkları standartlardır (Schwartz, 1992). Sosyal psikoloji yazınında, temel değerlerin milliyetçilik, milli aidiyet, siyasi yönelim, siyasi değerler ve militarist tutumlarla ilişkili olduğu belirlenmiştir (Cohrs ve ark., 2005; Halperin ve Bar-Tal, 2011). Bu çalışmada ise değerlerin Türkiye’de devam etmekte olan Kürt sorununun çözümüne dair tutumlarla ilişkisi incelenmiştir. Bunun yanı sıra, sağ kanat yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin, değerlerin bu tutumlar üzerindeki etkisindeki aracı değişken rolleri de araştırılmıştır. Duckitt (2001) dünya görüşü ve değerler ilişkisinden yola çıkarak, sağ kanat yetkeciliğin, *muhafazacılık* değerleri ile uyumlu olduğunu, sosyal baskınlık yöneliminin ise *özgenişletim* değerleriyle uyumlu olduğunu ileri sürmüştür.

Bu çalışma için, uygun örnekleme yöntemiyle anket bağlantısının paylaşıldığı 1021 kişi çalışmaya internet üzerinden katılmışlardır. Aynı zamanda bu çalışma için Kürt sorununun çözümüne yönelik tutumlar bu çalışma için geliştirilen ve 2 boyuttan oluşan bir ölçek yardımıyla belirlenmiştir.

Özaşkınlık ve yeniliğe açıklık değer gruplarının, sorunun barışçıl yöntemlerle çözümüne desteği olumlu yönde yordamış; ancak muhafazacılık ve özgenişletim değer gruplarının sorunun barışçıl yöntemlerle çözümüne desteği olumsuz yönde yordamışlardır. Bunlara ek olarak, değer kategorileri ve sorunun barışçıl yöntemlerle çözümüne destek arasındaki ilişkilerde sosyal baskınlık yöneliminin ve sağ kanat yetkeciliğin çok tutarlı olmasa da anlamlı aracı roller yükledikleri gözlemlenmiştir. Kürtlerin taleplerine desteğinin temel değerler tarafından yordanmasında, sadece sosyal baskınlık yönelimi açıklayıcı olmuştur.

Tutum boyutlarından “*Kürtlerin taleplerine destek*”, çoğunlukla Kürtlerin desteklediği siyasi partinin ve politikacıların önerdiği çözüm önerilerini benimsemekle ilgiliyken, “*Ayrımcılığın önlenmesine destek*” ise toplumda hoşgörüyü teşvik etmek, Kürtleri ve taleplerini daha iyi tanımak ve genel anlamda ayrımcılığı önlemek ile ilgilidir. Kürt sorununun çözümü hakkında otoritelerin net bir görüşünün bulunmaması ve toplumda da konu hakkında farklı temsillerin bulunması yetkeciliğin aracı rolünün anlamlı çıkmamasını açıklayabilir.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Barış Süreci, Kürt Sorunu, Sağ Kanat Yetkecilik, Sosyal Baskınlık Yönelimi

¹ İletişim kurulacak yazar: cingoz@metu.edu.tr

Kaynakça:

- Cohrs, J.C., Moschner, B., Maes, J. ve Kielmann, S. (2005). Personal values and attitudes toward war. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 11, 293-312.
- Duckitt, J. (2001). A dual process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice. M. P. Zanna, (Ed.), *Advances in xperimental social psychology* içinde (4-113). San Diego: Academic Press.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. M. Zanna, (Ed.), *Advances in experimental social psychology* içinde (251-65). New York: Academic Press
- Halperin, E. ve Bar-Tal, D. (2011). Socio-psychological barriers to peace making: An empirical examination within the Israeli Jewish society. *Journal of Peace Research*, 48, 637-657.

**(PANEL | Türkiye’de Politik Psikoloji Manzaraları:
İfade Özgürlüğü, Toplumsal Barış ve Gruplararası İlişkiler)**

**Alevi Kimliği, Madımak Hatıraları ve İç-Grup Yanlılığında
Gruplar Arası Temasın Düzenleyici Etkisi**

M. Fatih Bükün

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Banu Cingöz-Ulu¹

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Bu çalışmada Türkiye’de yaşayan Alevilerin Alevi kimliği ile özdeşleşmelerinin iç grup yanlılıklarına etkisi ve bu etkide toplumsal belleğin oynadığı aracı rolü incelenmiştir. Bu aracılı model incelenirken gruplar arası temasın düzenleyici etkisi de ele alınmıştır. Sosyal kimlik bir gruba aidiyetten gelen kimliği ifade eder (Tajfel, 1978). Gruplar, kendi gruplarını diğer grup üyelerine göre daha olumlu değerlendirme eğiliminde olmakla birlikte, bu eğilim grup kimliğiyle özdeşleşme arttıkça artmaktadır (Tajfel, 1982; Brown, 1999). Ancak gruplararası temas belli şartlar altında, önyargıyı ve yanlılığı azaltabilmektedir (Allport, 1954).

Bu çalışmada Alevi toplumsal belleği, Madımak olayının ne kadar hatırlandığı ve ne kadar düşünüldüğü çerçevesinde değerlendirilmiştir. Gruplar arası temas ise temasın sıklığı ve niteliğine dair sorular aracılığıyla ölçülmüştür (İslam ve Hewstone, 1993). Çalışmaya Türkiye’nin farklı illerinden 347 kişi katılmıştır.

Çalışmanın sonuçları hipotezleri desteklemiştir. Alevi kimliği ile yüksek düzeyde özdeşleşen kişiler, Madımak olayı üzerinde daha çok düşünmekte ve bunun sonucunda Sünnilere göre kendi gruplarını daha olumlu görmektedirler. Ancak gruplar arası temas, Madımak’a dair toplumsal belleğin iç-grup yanlılığına etkisini düzenlemektedir. Yani Sünnilerle kurdukları temasın sıklığı ve niteliği yükseldiğinde toplumsal belleğin iç-grup yanlılığına etkisi anlamlı olmaktan çıkmıştır. Ancak temas düşük düzeylerdeyken, toplumsal belleğin etkisi anlamlı çıkmıştır.

Beklendiği üzere, kimlikle özdeşleşme hem doğrudan, hem de toplumsal bellek aracılığıyla iç-grup yanlılığını yordamıştır. Bu, kimlik ve toplumsal belleğin rolü ile ilgili önemli ipuçları sağlamaktadır. Öte yandan yine alan yazınla uyumlu bir şekilde gruplar arası temas hem sıklık hem de kalitesi göz önünde bulundurulduğunda benzer bir etki göstermiş ve toplumsal bellek ve iç-grup yanlılığı arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynamıştır. Türkiye’deki Alevi-Sünni ilişkilerini daha iyi anlamaya yardımcı olması ve süreğen toplumsal barışın sağlanabilmesi açısından verdiği ipuçları nedeniyle bulgular paylaşmaya değer nitelikte görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İç-Grup Yanlılığı, Gruplar Arası Temas, Madımak Olayı, Sosyal Kimlik

Kaynakça:

- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge, MA: Addison-Wesley.
- Brown, R. (1999). Social Identity Theory: Past achievements, current problems and future challenges. *European Journal of Social Psychology*, 29, 634-667.
- Halbwachs, M. (1950/1992). *On collective memory*. Chicago: The University of Chicago Press.
- İslam, M. R. ve Hewstone, M. (1993). Dimensions of contact as predictors of intergroup anxiety, perceived outgroup variability, and outgroup attitude: An integrative model. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19, 700-710.

¹ İletişim kurulacak yazar: fbukun@metu.edu.tr

- Tajfel, H. (1978). The achievement of group differentiation. H. Tajfel, (Ed.), *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations* içinde (77-101). London: Academic Press.
- Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, 33, 1-39.

**(PANEL | Türkiye’de Politik Psikoloji Manzaraları:
İfade Özgürlüğü, Toplumsal Barış ve Gruplararası İlişkiler)**

**İfade Özgürlüğüne Yönelik Tutumların Belirleyicileri olarak
Sosyo-Politik Tutumlar ve İdeolojik Kimlik**

Demet İslambay ¹	Merve Fidan	Beril Türkoğlu	Güliden Sayılan
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bu araştırmanın amacı Türkiye’nin özellikle son dönemlerdeki gündeminde önemli bir yer teşkil eden ifade özgürlüğü konusunu sosyal psikolojik perspektiften ele almaktır. Bu bağlamda, ifade özgürlüğüne yönelik tutumların sosyo-politik tutumlar ve ideolojik kimlikle nasıl bir ilişki içerisinde olduğu irdelenmiştir. Sosyal psikoloji alan yazınında pek çok sosyo-politik tutum üzerinde etkili olduğu bulunan Sosyal Baskınlık Eğilimi (SBE), Sağ Kanat Yetkecilik (SKY) ve Genel Sistemi Meşrulaştırma (GSM) eğilimlerinin ideolojik kimlikle ilişki içerisinde ifade özgürlüğüne yönelik tutumları belirleyeceği öngörülmüştür. Bu doğrultuda iki farklı aracı değişken modeli önerilmiştir. Bu iki modelde, GSM eğilimi ile ideolojik kimliğin sırasıyla SBE ve SKY değişkenlerinin ifade özgürlüğüne yönelik tutumlarla olan ilişkisinde aracı değişken olarak rol oynayacağı hipotezleri sınanmıştır.

Araştırma kapsamında 252 (140 kadın, 112 erkek; Ort._{yaş} = 32.6) katılımcıya Sosyal Baskınlık Eğilimi, Sağ Kanat Yetkecilik, Genel Sistemi Meşrulaştırma, ideolojik kimlik (sağ-sol) ve İfade Özgürlüğüne Yönelik Tutumlar ölçekleri internet ortamında uygulanmıştır. Araştırmanın verileri aracı değişken analizi ile test edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre her iki model için de sınanan değişkenlerin hem doğrudan hem de dolaylı etkileri anlamlı bulunmuştur. Buna göre, SKY ve SBE ifade özgürlüğüne yönelik tutumları hem doğrudan hem de GSM ve ideolojik kimlikler üzerinden dolaylı olarak yordamaktadır. Bireylerin SBE ve SKY eğilimleri arttıkça sistemi meşrulaştırma eğilimleri ve kendilerini ideolojik olarak sağda tanımlama eğilimleri artmaktadır. Bunlara bağlı olarak da ifade özgürlüğüne yönelik olumlu tutumlarında azalma görülmektedir. Doğrudan etkisine bakıldığında ise bireylerin SBE ve SKY düzeyleri arttıkça ifade özgürlüğüne yönelik olumlu tutumlarının da azaldığı bulunmuştur.

Ele alınan değişkenler sosyal ve politik psikoloji alan yazınında sıkça ele alınan değişkenler olsalar da, bilindiği kadarıyla ifade özgürlüğüne yönelik tutumlar ile nasıl bir ilişki içerisinde oldukları daha önce ele alınmamıştır. Bu araştırma hem bu ilişkiyi ortaya koyması hem de ideolojik kimliğin bu ilişki içerisindeki rolünü göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: İfade Özgürlüğü, Sosyal Baskınlık Eğilimi, Sağ Kanat Yetkecilik, Sistemi Meşrulaştırma, Ideolojik Kimlikler

---

¹ İletişim kurulacak yazar: demetislambay@gmail.com

**(PANEL | Türkiye’de Politik Psikoloji Manzaraları:
İfade Özgürlüğü, Toplumsal Barış ve Gruplararası İlişkiler)**

**Affetmek Grupları Yakınlaştırır mı?
Toplumsal Barışın Sağlanmasında Gruplararası Affetmenin Rolü**

Arş. Gör. Ercan Şen¹

Ankara Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Soğuk savaş döneminin sonlanmasıyla yoğunlaşan geçmişle yüzleşme ve toplumsal barışın yeniden inşası hareketleri bu olguyu sosyal psikoloji disiplinin de çalışma alanları arasına dâhil etmiştir. Bu olgunun sosyal psikoloji alanyazınına dâhil olması, daha önceleri siyasal davranışın temel yordayıcılarından biri olarak ele alınmayan bireysel ve kolektif duyguların da gruplararası çatışmaların anlaşılması ve sonlandırılması konularında önemli bir değişken olarak göz önünde bulundurulmaya başlanmasını sağlamıştır (Shnabel, Nadler, Canetti-Nisim ve Ullrich, 2008). Bu konudaki çalışmalar affetme, korku, nefret öfke, merhamet, adalet ve ortak saygı gibi duygular başta olmak üzere temel bazı duyguların ve sosyal psikolojik değişkenlerin çatışma sürecinin sürdürülmesinde, sonlandırılmasında veya toplumsal barışın inşa edilmesinde önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Örneğin; Güney Afrika ve Arjantin’de kurulan komisyonlar aracılığıyla, gruplararası çatışma sürecinde yaşanan hak ihlallerinin ortaya çıkarılması amaçlanmış ve ortaya çıkarılan bu ihlaller üzerinden fail ve mağdur grupları arasındaki olumsuz duygusal ilişkilerin onarılması, gruplararası ilişkilerinin geçmişin olumsuz yükünden arındırılması hedeflenmiştir. Güney Afrika’da kurulan Hakikat ve Uzlaşma Komisyonları’nın başkanlığını yürüten Desmond Tutu’ya (1998) göre, toplumsal barışın sağlanması ve gruplararası çatışmanın sona ermesi amacıyla kurulan bu komisyonların başarıya ulaşmasının temel taşlarından biri de grupların geçmişte yaptıkları dolayısıyla birbirlerini affetmesidir. Noor, Brown ve Prentice’ye (2008) göre, affederek geçmişin unutulması değil, geçmişten dersler çıkararak geleceğe yönelik bir vizyonun oluşturulması hedeflenmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar, gruplararası affetmenin her derde deva olmadığını fakat öç alma duygusunun olumsuz döngüsünden kurtulabilmeyi sağlaması, mağdur grubun tekrar mağdur olma ihtimalinin önüne geçmesi ve gruplararası olumsuz ilişkilerin düzenlenmesini sağlayabilmesi bakımından anahtar bir rol oynayabileceğini göstermektedir (Noor, Branscombe ve Hewstone, 2015). Dolayısıyla, affetmenin, gruplararası çatışmaların sonlanması için alternatif bir yol sunmasının yanı sıra ilerde ortaya çıkabilecek bedeli yüksek çatışmaların önlenmesini sağlaması bakımından da etkili bir çözüm stratejisi olabileceği ifade edilebilir. Buradan hareketle bu çalışma kapsamında, ilgili alanyazında gruplararası affetme olgusu üzerine yapılmış çalışmaların derlenmesi ve 2013-2015 tarihleri arasında Türkiye’de yürütülen “Barış Süreci”nin ilgili alanyazın çerçevesinde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Barış, Gruplararası Affetme, Barış Süreci

Kaynakça:

Noor, M., Branscombe, N. R. ve Hewstone, M. (2015). When group members forgive: Antecedents and consequences. *Group Processes & Intergroup Relations*, 18(5), 577-588.

---

¹ İletişim kurulacak yazar: ercansenn@gmail.com

- Noor, M., Brown, R. ve Prentice, G. (2008). Precursors and mediators of intergroup reconciliation in Northern Ireland: A new model. *British Journal of Social Psychology*, 47(3), 481-495.
- Shnabel, N., Nadler, A., Canetti-Nisim, D. ve Ullrich, J. (2008). The role of acceptance and empowerment in promoting reconciliation from the perspective of the needs-based model. *Social Issues and Policy Review*, 2(1), 159-186.
- Tutu, D. (1998). Without forgiveness there is no future. R. D. Enright ve J. North, (Ed.), *Exploring forgiveness* içinde (351-375). Wisconsin: The University of Wisconsin Press.

Dindarlık Biçimleri ve Laiklik-Şeriat-İktidar Partisi Temsilleri

Arş. Gör. Mehmet Karasu¹

Ege Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Psk. Sercan Karlıdağ

Prof. Dr. Melek Göregenli

Ege Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Dindarlık farklı görünümüleri olan ve çok katmanlı bir içerikte inşa edilen bir olgudur. Buna göre dindarlığın nasıl inşa edildiğini ve dinle farklı ilişkilene biçimlerini tespit etmek önemli görünmektedir. Bu çalışmanın amacı, bir grup dindar katılımcının laikliğe, şeriata ve iktidar partisine yönelik algı ve değerlendirmelerini dindarlık biçimleri çerçevesinde ve sosyal psikolojik bir yaklaşımla incelemektir. Bu amaçla, yaşları 20 ile 71 arasında 50 katılımcıyla (19 kadın-31 erkek), yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen katılımcılar çeşitli dini cemaat, tarikat ve bu toplulukların dışındaki farklı gruplardan oluşmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda, sosyo-demografik özellikleri öğrenmeye yönelik sorular; dinin, dindarlığın, laikliğin, şeriatın ve iktidardaki partinin değerlendirilmesine dair açık uçlu sorular yer almaktadır. Araştırmadan elde edilen veriler tematik içerik analizi ve söylem analiziyle incelenmiştir. Katılımcıların ayrı ayrı ve bir bütün olarak söylemleri; referans çerçevesi, değerine bakış, değişime direnç düzeyi, parçaya/bütüne bakış ve sonuç/süreç yönelimi gibi parametrelere göre incelenerek, katılımcılar 3 temel gruba ayrılmıştır: radikal dindarlar, muhafazakâr dindarlar ve post-modern dindarlar. Radikal dindarlar genel olarak iktidar partisi ve laikliği “din dışı” olarak ele alırken, şeriati “değişmez kanunlar/kurallar”, “Kuran’ın hükümleri” ve “bir yönetim şekli” olarak değerlendirmişlerdir. Muhafazakâr dindarlar, iktidar partisini “İslam’a hizmet eden bir hareket”; laikliği “din ve vicdan özgürlüğü”, “gerçek dindarlığın teminatı” veya “dini kontrol eden bir sistem”; şeriati ise “insanı terbiye eden kurallar bütünü” olarak ifade etmişlerdir. Post-modern dindarlar ise iktidar partisi, laiklik ve şeriat arasında bir gerilim ya da çatışma aramak yerine bu yapıları bir bütün şeklinde değerlendirerek aralarında bir uyum arama eğilimindedirler. Bu bulgulara ek olarak, laiklik temsillerinin laikliğin “hayata geçirilmesindeki problemler”, “İslam’la bağdaşmaması” ve tarihsel kökleri açısından “Fransa’da doğmuş olması ve dinin içeriğiyle olan açmazları” gibi temalarla inşa edildiği görülmüştür. Yine şeriatın dindar olmayanlar nezdindeki olumsuz çağrışımlarına getirilen eleştirel yaklaşımlar da dikkat çekici bulgular arasında değerlendirilebilir. Araştırmanın sonuçları, dini inançlar temelinde aidiyet grupları oluşturma süreçleri ve dini aidiyetler temelinde diğer sosyal kimliklerle ilişkilene sürecindeki algılar açısından, sosyal kimlik, gruplararası ilişkiler ve sosyal temsiller literatürü çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, Dindarlık Türleri, Şeriat, Laiklik, Sosyal Temsiller

---

¹ İletişim kurulacak yazar: mkarasu89@gmail.com

Aleviliğin Sosyal Temsilleri

Psk. Sercan Karlıdağ¹

Prof. Dr. Melek Göregenli

Ege Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Bu çalışmada, Alevilerin Alevilikle ilgili sosyal temsilleri, niteliksel yöntemler kullanılarak sosyal psikolojik bir yaklaşımla incelenmiştir. Kendilerini Aleviliğin farklı veçhelerine aidiyetlikle (sözgelimi, Arap Alevisi, Dersim Alevisi, Türkmen-Tahtacı Alevisi, vd.) ifade eden 39 Alevi (22 kadın-17 erkek) katılımcıyla yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar İzmir (25) ve İstanbul (14) şehirlerinde yaşamaktadır. Yarı-yapılandırılmış görüşme formunda, sosyo-demografik özelliklere, Aleviliğe ve Alevilik/Aleviler deyince hatırlanan olay-kişilere ilişkin açık-uçlu sorular yer almıştır. Elde edilen veriler tematik içerik analizi ve söylem analiziyle incelenmiştir. *Sosyal temsilleri açısından Alevilik* için beş tema tespit edilmiştir: “İnanç/değerler/teozofi/felsefe bütünlüğünde Alevilik”, “paylaşılan grup kimliği olarak Alevilik”, “diğeri tasavvurunda Alevilik”, “Alevilikler-arası/Alevilik-içi farklılaştırmalar” ve “kavramsal yaklaşımla Alevilik”. Katılımcıların ifadelerinde; ibadet pratikleri olarak ‘ritüeller’, ‘Ali kültü ve önemli kişiler’, ‘senkretik inanç yapısı’ boyutlarıyla *inanç* olarak Alevilik ve Aleviliğin kendisine içkin ‘insan merkezlilik’, ‘insanı-doğayı-canlıları sevmek’, ‘ezilenin yanında olmak’ gibi *değerler* söylemi öne çıkmaktadır. Ayrıca *teozofik* ve *felsefi* yönelimleriyle, ‘dört kapı, kırk makam’, ‘insan-ı kâmil olmak’ gibi Aleviliğe özgü batını/esoterik karakteristikleri ve Aleviliğin, ‘Ene’l-hakk’, ‘vahdetivücd’ gibi tasavvufi yönlerini açığa çıkaran söylemler de ifade edilmiştir. ‘Normatif bir yapı olarak Alevilik’, sosyo-politik açıdan ‘mevcut konumu üzerinden Alevilik’, ‘pozitif kimlik olarak Alevilik’ gibi boyutlarıyla Aleviliğin sosyal hayatın içinde ifadesi ve ‘semavi dinlerden’, ‘Sünni-İslam anlayışından’ farklılaştırmalar; gruplararası farka ve sosyal özne olarak aidiyet grubu Aleviliğe işaret eden söylem kümeleridir. Alevilik-içi farklılık söylemi ve epistemolojik düzlemde, vokabüler çeşitlilikle sözcük olarak Aleviliğe dair ifadeler diğer temsil kategorileri içerisinde yer almıştır. *Aleviliğe ilişkin kolektif bellek* ise; “Alevilik kolektif bellek olayları” ve “Alevilik bellek şahsiyetleri” olmak üzere iki kategori altında incelenmiştir. Aleviliğe dair kolektif bellek olayları yoğun söylem hacmiyle ‘katliamlara’ gönderme yapan söylemlerden; bellek şahsiyetleri ise ‘İslami figürler’, ‘aşıklar-ozanlar’, ‘mistik karakterler’, ‘günümüz yakın tarihindeki ozan-sanatçılar’ ile ‘politik figürleri’ referans gösteren söylemlerden oluşmaktadır. Bellek şahsiyetlerinin aksine, kolektif bellek olaylarında zamansal tezahürde yakın döneme (Cumhuriyet Dönemi katliamlarına) ait içerik göze çarpmaktadır. Araştırmanın sonuçları, sosyal kimlik ve sosyal temsiller kuramları açısından tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, Sosyal Temsiller, Sosyal Kimlik, Kolektif Bellek

---

¹ İletişim kurulacak yazar: karlidagsercan@gmail.com

Basit Kategorizasyona Karşı Çapraz Kategorizasyonun Gruplar Arası İlişkiler Üzerindeki Etkisi: Ertuşi ve Pinyanişi Aşiret Grupları

Nuri Akdoğan¹

Uludağ Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. M. Ersin Kuşdil

Uludağ Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Gruplar arası önyargının doğasını ve sebeplerini açıklamaya yönelik geliştirilen teorik yaklaşımlar ve deneysel araştırmalar 1970'lerden itibaren açıklama gücünü bilişsel yaklaşımdan almaya başladı. Bu yaklaşıma göre, bilişsel düzeyde yapılan sosyal kategorizasyon süreci önyargının ortaya çıkması için yeterli şarttır. İnsanların diğer kişilere karşı tutumlarını bu kişilerin kendileriyle aynı kategoriye ait olup olmadığı belirler. Yapılan çalışmalarda insanlar keskin sınırlarla birbirinden ayrılan kategorilere bölündüğünde daima kendi kategorilerini dış kategoriye karşı kayırmaktadır (Brewer, 1979). Basit kategorizasyon olarak adlandırılan bu süreçte sosyal kategorilerin zihinsel temsillerinin değişmesi, bunlarla ilişkili bazı tutum ve davranış değişikliklerini de beraberinde getirir. Gruplar arası önyargıyı azaltmaya yönelik çalışmalar yapan araştırmacılar iç grup-dış grup ayrımının ön planda olmasını azaltan işlemlerin önyargıyı da azaltacağını öne sürmüşlerdir. Araştırmacılar insanların aynı anda birden fazla sosyal kategoriye ait olması anlamına gelen çapraz kategorizasyonun gruplar arası ilişkileri olumlu yönde geliştirmede bir araç olarak kullanılabileceğini söyler (Deschamps ve Doise, 1978). Bu çalışmanın amacı, basit ve çapraz kategorizasyon durumlarında gruplar arası önyargının düzeyini, böyle bir konu için çok elverişli bir yapıda olan Kürt aşiret grupları örneği üzerinden karşılaştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda, Hakkâri'nin Yüksekova ilçesinde yaşayan Ertuşi ve Pinyanişi aşiret gruplarının iç evlilik (108) ve dış evlilik (92) yapmış 200 mensubundan veri toplanmıştır. Aşiretler arasında evlilikler yoluyla kurulan özel bağların aşiret üyelerinin birbirlerine karşı tutumları üzerindeki etkisi sosyal kategorizasyon yaklaşımı, çapraz kategorizasyon modeli ve sosyal kimlik kuramı bağlamında incelenmiştir. Araştırmanın beklentileriyle örtüşecek şekilde, iç evlilik yapmış katılımcılar (basit kategorizasyon durumu) kendi aşiretlerini diğer aşirete kıyasla daha olumlu ve kendilerine benzer değerlendirmiştir. Diğer yandan, yine beklenildiği gibi, dış evlilik yapanlar (çapraz kategorizasyon durumu) üyesi oldukları her iki aşiret grubunu birbirine yakın olumluluk ve benzerlikte değerlendirmiştir. Öte yandan, beklenilenin aksine, iç grupla özdeşleşme düzeyinin iç ve dış grubu değerlendirmede anlamlı bir etkisi görülmemiştir. Sosyal temas kalitesi ve sıklığının çeşitli durumlarda iç ve dış grubu değerlendirmede etkili olduğu elde edilen bulgular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Basit Kategorizasyon, Çapraz Kategorizasyon, İç-Grup/Dış-Grup Üyelikleri, Sosyal Mesafe, Sosyal Temas, İç Evlilik/Dış Evlilik

Kaynakça:

- Brewer, M. B. (1979). In-group bias in the minimal intergroup situation: A cognitive-motivational analysis. *Psychological Bulletin*, 86(2), 307.
- Deschamps, J. C. ve Doise, W. (1978). Crossed category memberships in intergroup relations. H. Tajfel, (Ed.), *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations* içinde (141-158).

¹ İletişim kurulacak yazar: nuriakdogan6@gmail.com

Ermeni Meselesinde Öznelliğin Açığa Çıkarılması: Bir Q Yöntemi Çalışması

Arş. Gör. Mehmet Karasu¹

Ege Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. Melek Göregenli

Ege Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Türkiye-Ermenistan arasındaki çatışmalı ilişkinin kökleri Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar uzanmaktadır. Bu süreç dönem dönem sessizlikle, şiddet eylemleriyle ve normalleşme çabalarıyla günümüze kadar devam etmiştir. Ermeni meselesi etrafında şekillenen ilişkiler çoğu kez tarih ve uluslararası ilişkiler disiplinleri düzeyinde ele alınmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Ermeni meselesi özelinde Türkiye-Ermenistan ilişkilerine dair algı ve değerlendirmeleri Q yöntemiyle, zorlu çatışmalar (Bar-Tal, 2007), sosyal kimlik (Tajfel ve Turner, 1979; Reicher, Haslam ve Rath, 2008) ve çatışma çözümleri (Nadler, Malloy ve Fischer, 2008) kuramları açısından incelemektir. Q yöntemi herhangi bir konu hakkında bireyler arasındaki benzerlik ve farklılıkları bireylerin bakış açıları temelinde incelemek için kullanılmaktadır (Brown 1980; Watts ve Stenner 2005). Ayrıca Q yöntemi bir olguya dair toplumsal olarak paylaşılmış görüşleri öğrenmek için elverişli bir yöntemdir. Buna göre bu çalışmada, farklı ideolojik ve dini görüşlerden 55 yetişkin katılımcıyla Ermeni meselesine ilişkin hazırlanmış 41 Q ifadesi ile Q sıralaması işlemleri gerçekleştirilmiştir. Q ifadelerinin hazırlanmasında Ermeni meselesine dair görüşlerin sistematik olarak açıklanması için, yapılandırılmış ve kapsamlı bir çerçeve analizine (frame analysis) ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda Q ifadeleri, Entman'ın (1993) çerçeve analizine göre, şu temaları kapsayacak biçimde hazırlanmıştır: "Ermeni meselesine ilişkin tanımlar ve nedenler", "Ermeni meselesine ilişkin ahlaki değerlendirmeler" ve "Ermeni meselesine ilişkin çözüm önerileri ve çözüme yönelik engeller". Uygulamalardan elde edilen veriler, PQmethod 2.35 ile analiz edilmiştir. Faktör analizi sonuçlarına göre, Ermeni meselesine dair farklı bakış açılarını temsil eden 3 faktör tanımlanmıştır. Buna göre Faktör 1, "sosyal-demokrat görüşü"; Faktör 2, "milliyetçi-muhafazakâr görüşü"; Faktör 3 ise "liberal görüşü" temsil etmektedir. Ayrıca katılımcıların hangi ifadelerde uzlaştığı hangilerinde ayrıştığı incelenmiştir. Buna göre, katılımcıların Ermeni meselesini işbirliği ve sağduyu temelinde çözüme kavuşturma yönündeki ifadelerde uzlaştığı ancak Ermeni meselesine dair politikleşmiş ahlaki değerlendirmeleri içeren ifadelerde ve çözüm önerilerinde ayrıştığı gözlenmiştir. Sonuçlar katılımcıların sosyo-demografik özellikleri temelinde zorlu çatışmalar, sosyal kimlik ve çatışma çözümleri literatürleri çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ermeni Meselesi, Q Yöntemi, Zorlu Çatışmalar, Sosyal Kimlik, Çatışma Çözümleri

Kaynakça:

- Bar-Tal, D. (2007). Sociopsychological foundations of intractable conflicts. *American Behavioral Scientist*, 50, 1430-1453.
- Brown, S. R. (1980). Political subjectivity: Applications of Q methodology in political science. New Haven, CT: Yale University Press.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58.
- Nadler, A., Malloy, T. E. ve Fischer, J. D. (2008). Intergroup reconciliation: dimensions and themes. A. Nadler, T. Malloy ve J. D. Fisher, (Ed.), *Social Psychology of Intergroup Reconciliation* içinde (3-12). Oxford / New York: Oxford University Press.

¹ İletişim kurulacak yazar: mkarasu89@gmail.com

- Reicher, S., Haslam, S. A. ve Rath, R. (2008). Making a virtue of evil: A Five-Step Social Identity Model of the development of collective hate. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(3), 1313-1344.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W. G. Austin ve S. Worchel, (Ed.), *The social psychology of intergroup relations içinde (130-147)*. Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Watts, S. ve Stenner, P. (2005). Doing Q methodology: Theory, method and interpretation. *Qualitative Research in Psychology*, 2, 67-91.

İhlal Edilen İlişki Modelleri Çerçevesinde Duyguların Ahlaki Yargı İle İlişkisi

Prof. Dr. Diane Sunar
İstanbul Bilgi Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Doç. Dr. Sevim Cesur
İstanbul Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Arş. Gör. Beyza Tepe¹
Bahçeşehir Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Arş. Gör. Zeynep Ecem Piyale
Işık Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Furkan Ali Biten
İstanbul Bilgi Üniversitesi
Ekonomi Bölümü

İlişki Modelleri Kuramı'na (İMK) göre (Fiske, 1992) dört farklı ilişki tipi vardır: Herkesin birlik içinde ve birbirini gözeterek yaşadığı müşterek paylaşım; hiyerarşik ilişkilerin ön planda olduğu otorite düzeni; eşit dağıtım ve karşılıklılığın ön planda olduğu eşit ilişki ve oransal değişime bağlı düzenlenen arz-talep ilişkisi düzeni. Ahlak ise, bu ilişkileri düzenleme işlevini içerir ve ahlaki yargı ilişki tipine göre değişmektedir. Farklı ilişki modellerinde meydana gelen ihlaller farklı duygusal tepkilere sebep olabilir (Simpson, Laham, & Fiske, 2016; Sunar, 2009). Bu çalışmada, ahlaki yargının, mağdura ve ihlalcıye yönelik duyguların ilişki ihlalinin türüne göre değişip değişmediği incelenecektir.

Toplam 190 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilen çalışmada, İMK çerçevesinde araştırmacılar tarafından geliştirilen 20 ahlaki ihlal senaryosu kullanılmıştır. Katılımcılardan, ihlalin ahlaka ne kadar aykırı olduğuna dair yargılarını ve ihlalcıye ve mağdura karşı hissedebilecekleri duyguları derecelendirmeleri istenmiştir.

Eşit ilişki tipi, arz-talep ilişkisi tipi ve hiyerarşide üstte olanın ihlal ettiği ilişki tipi, ihlal edilmesi en yanlış bulunan ilişki tipleri olmuştur. Gözlemci tarafından mağdura yönelik olarak en fazla hissedilen duygular üzüntü ve acımadır. Üzüntü ve acıma en fazla müşterek paylaşım ilişki tipinde karşımıza çıkmaktadır. İhlalcıye yönelik olarak en fazla hissedilen duygular ise kızgınlık, iğrenme, aşağılama, hayalkırıklığı ve şaşkınlıktır. Kızgınlık, bütün ilişki tiplerinde en yoğun duygu iken, hiyerarşide üstte olanın ihlal ettiği ilişki tipinde ve müşterek paylaşım ilişki tipinde iğrenme puanları da oldukça yüksektir. Duyguların ahlaki yargıyı ne kadar yordadığını görmek için yapılan regresyon analizlerinde, müşterek ilişki tipi, hiyerarşide üstte olanın ihlal ettiği ilişki tipi ve arz-talep ilişkisi tipinde ahlaki yargıyı yordayan duygu, kızgınlık olmuştur. Hiyerarşide alta olanın ihlal ettiği ilişki tipinde ahlaki yargıyı, ihlalcıye yönelik iğrenme ve kızgınlık duyguları yordarken; eşit ilişki düzeninde ise mağdura yönelik üzüntü ve ihlalcıye yönelik kızgınlık duyguları yordamıştır. Bu sonuçlar her ilişki tipinde ahlaki yargıyı şekillendiren en önemli duygunun ihlalcıye yönelik olarak hissedilen kızgınlık olduğunu ve kızgınlığın yanısıra hissedilen diğer duyguların ilişki modeline göre değiştiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İlişki Modelleri, Ahlaki Yargı, Duygular

Kaynakça:

- Fiske, A. P. (1992). The four elementary forms of sociality: Framework for a unified theory of social relations. *Psychological Review*, 99(4), 689.
- Simpson, A., Laham, S. ve Fiske, P. (2016). Wrongness in different relationships: Relational context effects on moral judgment. *The Journal of Social Psychology*, 156(6), 594-609. <http://doi.org/10.1080/00224545.2016.1140118>
- Sunar, D. (2009). Suggestions for a new integration in the psychology of morality. *Personality and Social Psychology Compass*, 3/4, 447-474, 10.1111/j.1751-9004.2009.00191.x

¹ İletişim kurulacak yazar: beyztepe@gmail.com

Aktörün Sahip Olduğu İzlenim Ayarlama Düzeyinin Verilen Kararı Etkilemesinin İzleyicilerin Adalet Algısı Üzerindeki Etkisi

Emel Zoraloğlu¹

Hacettepe Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Bir kişinin diğer kişilerin kendisine yönelik algılarını etkilemeyi amaçlayan davranışları izlenim yönetimi olarak adlandırılmaktadır. İzlenim yönetimi davranışı genel olarak düşük izlenim ayarlama ve yüksek izlenim ayarlama olarak ikiye ayrılır. Bu çalışmada katılımcılara yüksek izlenim ve düşük izlenim ayarlama davranışları iki farklı iş görüşmesi kaydı kurgulanarak izletilmiştir. Kamera kayıtlarındaki tek farklılık iş görüşmesine gelen kişinin bir kayıta yüksek izlenim ayarlamacı, diğer kayıta düşük izlenim ayarlamacı şekilde davranmasıdır. Katılımcılara kayıttaki kişinin görüşme sonucunda işe alınıp alınmadığı söylenmiştir. İzlenim ayarlama davranışlarının bir karar verme durumunda (iş başvurusu sonucu işe alınma ve alınmama) karşısındaki kişiyi etkilemesinin izleyiciler tarafından ne kadar adil algılandığı araştırılmıştır. Araştırmanın hipotezi, yüksek izlenim ayarlama koşulunda kişinin davranışı sonucunda olumlu sonuçla (işe alınma) karşılaşması adil algılanmayacak; düşük izlenim ayarlama koşulunda olumlu sonuçla (işe alınma) karşılaşması adil algılanacaktır. Araştırmanın bağımsız değişkeni izlenim ayarlama düzeyi ve işe alınma koşullarıdır, bağımlı değişkeni ise adalet algısıdır. Araştırmanın örneklemini Ankara ilinde bir devlet üniversitesinde okumakta olan, seçkisiz örnekleme ile seçilmiş, yaşları 18 ve 24 arasında değişen 40 gönüllü öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla, katılımcılardan buldukları deney koşulunu ne kadar adil algıladıklarını 1'den 10'a kadar bir değerle ifade etmeleri istenmiştir. Oluşturulan manipülasyonu denetlemek amacıyla katılımcılara deney sonrası sorular sorulmuştur. Verilerin analizi 2 (izlenim ayarlama: düşük, yüksek) x 2 (verilen karar: işe alındı, işe alınmadı) faktörlü ANOVA ile yapılmıştır. Sonuçlara göre, izlenim ayarlama düzeyi ve işe alınma koşulunun adil algılama derecesi üzerindeki ortak etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Yüksek izlenim ayarlama düzeyi ve işe alınmayan koşulda alınan puanlar, yüksek izlenim ayarlama düzeyi ve işe alınma koşulunda alınan puanlardan daha yüksektir. Alan yazında kişilerin izlenim ayarlama davranışı ile kazanımlar ve ödüller elde ettikleri bildirilmektedir. Bu davranışların örgütsel adalet algısı üzerinde olumsuz etkilerinin olduğunu gösteren çalışmalar vardır. Çalışmaya sadece üniversite öğrencilerinin alınmış olması, örnekleminin 40 kişi olması, bağımlı ölçüm almak için tek soru üzerinden değerlendirilme yapılmış olması çalışmanın sınırlılıklarıdır.

Anahtar Kelimeler: İzlenim Ayarlama, Düşük İzlenim Ayarlama, Yüksek İzlenim Ayarlama, Adalet Algısı

---

¹ İletişim kurulacak yazar: emelzoraloglu@gmail.com

Türkiye’deki Ahlaki Temeller ve Politik İdeoloji: Bir Kümeleme Analizi Çalışması

Arş. Gör. Onurcan Yılmaz¹
Doğuş Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Doç. Dr. Emre Erdoğan
İstanbul Bilgi Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Doç. Dr. S. Adil Sarıbay
Boğaziçi Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Ahlaki Temeller Kuramı (Haidt, 2007) ahlaki yargıların sezgilerimize dayalı olduğunu ve beş ahlaki boyutun evrimsel birer adaptasyona karşılık geldiğini iddia etmektedir. *Bakım/zarar*’ın zayıfları korumak, *adalet/hilekarlık*’ın grup içi ahengi bozanları engellemek üzere evrildiği düşünülmektedir. Gruba bağlanmakla ilgili olan diğer boyutlar, iç gruba karşı *sadakat*, *otoriteye* destek ve namusa ve ruhani temizliğe dair hassasiyete (*kutsallık*) karşılık gelmektedir. Yılmaz, Harma, Bahçekapılı ve Cesur (2016) Türkçe Ahlaki Temeller Ölçeği’ne Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulamış ve literatürdeki beş faktörlü modelin kullanılabilirliğini göstermişlerdir. Ayrıca Yılmaz, Sarıbay, Bahçekapılı ve Harma (baskıda) bu boyutların Türkiye’de politik yönelimin yordayıcısı olduğunu göstermişlerdir. Bu çalışmada 750 kişilik örnekleme önceki bulguları tekrarladık. Ardından Türkiye’deki politik ideolojilerin ahlaki yargılar açısından kaçaya ayrıldığını anlamak adına Kümeleme Analizi kullandık. İlk olarak ikili bir küme karşımıza çıktı ve birinci küme zarar ve adaletle yüksek önem verirken (“sol-kanat”), diğer küme beş boyuta birden eşit önem vermekte ve “muhafazakâr” kategorisine karşılık gelmektedir. Daha sonra bu kümelerin, etnik kimlik, cinsiyet, politik ve dini yönelim gibi özelliklerinin dağılımlarını inceledik. Bu bulgular Amerikan literatürüyle tutarlıdır ancak Amerika’da ikili bir politik sistem olmasına rağmen Türkiye’de en az dördümlü bir sistem olduğu düşünülmektedir (örn., Küçükler, 2007). Dolayısıyla Haidt, Graham ve Joseph’i (2009) takip ederek dört ayrı küme elde etmek amacıyla algoritmayı tekrarladık. Sonuçlar katılımcıların yüzde 25’inden oluşan birinci kümenin ön plana çıktığı alt ölçeklerin zarar ve adalet olduğunu göstermektedir. Bu küme daha önceki analizimizdeki “sol-kanat” kümesine benzerdir. Yüzde 19’luk ikinci kümede (“ortanın solu”) zarar ve adalet ortalamaları yüksek olsa da sol-kanat kümesinden farklı olarak sadakat, otorite ve kutsallık ortalamaları da yüksekti. Yüzde 27’lik üçüncü kümede (“muhafazakârlar”) zarar ve adaletin yanı sıra sadakat, otorite ve kutsallık ortalamalarının çok yüksek olduğunu görmekteyiz. Yüzde 28’lik son kümenin (“ılımlı muhafazakârlar”), üçüncü küme kadar olmasa da tüm alt ölçeklerde yüksek değerlere sahip oldukları görülmektedir. Kümeler politik parti tercihinden demografik özelliklere kadar detaylı bir şekilde incelenecek ve alanyazın etrafında tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahlaki Temeller Kuramı, Kümeleme Analizi, Politik Psikoloji, Doğrulayıcı Faktör Analizi, Türkiye Politik Sistemi

Kaynakça:

- Haidt, J. (2007). The new synthesis in moral psychology. *Science*, 316(5827), 998-1002.
- Haidt, J., Graham, J. ve Joseph, C. (2009). Above and below left-right: Ideological narratives and moral foundations. *Psychological Inquiry*, 20(2-3), 110-119.
- Küçükler, A. (2007). *Gençlerin siyasal ve kültürel tutumları -Ankara örneği-*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yılmaz, O., Harma, M. ve Bahçekapılı, H. G. ve Cesur, S. (2016). Validation of the moral foundations questionnaire in Turkey and its relation to cultural schemas of individualism and collectivism. *Personality and Individual Differences*, 99, 149-154.

¹ İletişim kurulacak yazar: oyilmaz@dogus.edu.tr

Yılmaz, O., Sarıbay, S. A., Bahçekapılı, H. G. ve Harma, M. (baskıda). Political orientations, ideological self-categorizations, party preferences, and moral foundations of young Turkish voters. *Turkish Studies*. DOI: 10.1080/14683849.2016.1221312

Adil Dünya İnancı ile Cinsiyet Kimliği - Cinsel Yönelim Arasındaki İlişkide Örgütlenmenin Yeri

Arş. Gör. Gonca Nebioğlu¹

İstanbul Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Adil dünya inancı basitçe; dünyanın adil olduğu, iyilerin başına iyi, kötülerin başına ise kötü olayların geldiği inancıdır. Lerner (1977) insanların belli biçimlerde davranmaları sonucunda istediklerini elde edebileceklerine ya da olumsuz sonuçlardan kaçabileceklerine dair bir yanılsama içerisinde olduklarını ve bu yanılsamayı devam ettirmek için dünyanın adil bir yer olduğuna inandıklarını belirtmiştir. Lerner adil dünya inancını 'temel bir yanılsama' olarak görmektedir ve buna göre bireylerin yaşamlarını çelişkilerden nispeten uzak yaşamak için bu inanç sistemini bir tampon görevinde kullandıklarını söyleyebiliriz. Bir başka deyişle, kişiler sosyal, bireysel ve yaşamsal bağlarını daha rahat sürdürebilmek ya da sadece sürdürebilmek için adil dünya inancının farklı motivasyonlarına ihtiyaç duyabilmektedirler (Jost ve Kay, 2010). Bu durum kişisel ilişkilerimizi de etkilemekte, “doğrular” ve “kurallar” bir diğer bireye yönelik saygıyı getirmektedir (Lerner, 2004, s. 10-18). Bu noktada oluşturulan kurallar bütününde “kalabalık” olmak, dayanışmak ve örgütlenmek nasıl bir rol oynayabilir? Yapılan bir çalışmaya göre, adil dünya inancı yüksek işçilerin çalışma koşullarını hak edip etmediklerini sorgulama eğilimlerinin düşük olduğu ve bunun sonucunda da bir sendikal örgütlenmeye gerek duymadıkları görülmüştür (Karaçanta, Hasta, Özkan ve Cesur, 2014). Sunulacak olan bu çalışmada, örgütlülük durumu herhangi bir LGBT derneğine üye olup olmamak olarak ele alınmış ve adil dünya inancı ile cinsiyet kimliği-cinsel yönelim arasındaki ilişki örgütlülük durumunun biçimlendirici rolü tartışılmıştır. Çalışmanın bütününde adil dünya inancı ile cinsiyet kimliği-cinsel yönelim arasındaki ilişki, hem nicel hem nitel yöntemlerle incelenmiş olup örgütlülüğün biçimlendirici rolü sadece çalışmanın bir problemini oluşturmaktadır. Bu bildiri kapsamında örgütlenme kavramı farklı açılardan ele alınmaya çalışılacaktır. Çalışmanın örneklemini 110 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcı geçerliliğine bakmak için yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler de yapılmıştır. Bildiri kapsamında sunulacak ilgili problemin bulgularında, cinsiyet kimliği-cinsel yönelimin kişisel adil dünya inancı ve örgütlülük durumu arasındaki ilişkiyi daha anlamlı hale getirdiği, genel adil dünya inancıyla örgütlülük durumu arasındaki anlamsız bulguları ise anlamlı kıldığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kişisel Adil Dünya İnancı, Genel Adil Dünya İnancı, Cinsiyet Kimliği-Cinsel Yönelim, Örgütlülük

Kaynakça:

- Jost, J. T. ve Kay, A. C. (2010). Social justice: History, theory, and research. S. T. Fiske, D. T. Gilbert ve G. Lindzey, (Ed.), *Handbook of social psychology* içinde (1122-1165). Hoboken NJ: Wiley.
- Karaçanta, H., Hasta, D., Özkan, B. ve Cesur, M. (2014). İş doyumu: Sendikalaşma, adil dünya inancı ve sistemi meşrulaştırma açısından bir inceleme. 18. *Ulusal Psikoloji Kongresi*, 9-12 Nisan, Uludağ Üniversitesi - Bursa.
- Lerner, M. J. (1977). The justice motive: Some hypotheses as to its origins and forms. *J Pers.*, 45, 1-52.
- Lerner, M. J. (2004). Pursuing the justice motive. M. Ross ve D. T. Miller, (Ed.), *The justice motive in everyday life* içinde (10-41). NY: Cambridge University Press.

¹ İletişim kurulacak yazar: goncanebi@hotmail.com

Görsel Sunum Türlerinin Yaratıcılığa Etkisi: Çağrışımsal Bellekte Kodlama Kuramının Ortaya Çıkışı

Prof. Dr. Hamit Coşkun¹

Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Uyarıcının bilişsel açıdan etkisine ilişkin literatürde bazı modeller(ikili kodlama (Paivio, 1986; 1991), bilişsel uyarılma(Paulus, 2000), çağrışımsal bellekte düşünce arama (Nijstad, De Dreu, Rietzschel ve Baas, 2010)) bulunmaktadır. Öte yandan, bu modeller görsel sunumların yaratıcılığa etkisi konusuna bütünlüyci bir açıklama getirememektedir. Bu bildiride, bu modelleri entegre eden Çağrışımsal Bellekte Kodlama Kuramı beyin fırtınasında ileri sürülmekte ve bu kuramı destekleyen dört deney sunulmaktadır. Birinci deneyde görsel uyarıcının (yaratıcılığı uyandıran görsel: otomobile benzeyen salıncak ve yaratıcı olmayan görsel: normal salıncak) ve konu ilintisinin (ilgili konu: parkları geliştirme ve ilgisiz konu: hayvanların yaşam koşullarını geliştirme) bireysel beyin fırtınasında etkisi incelenmiştir. Yaratıcılığı uyandıran resim, sıradan resime göre ve ilgili konu ilgili olmayana göre özgün düşünce sayısını (yaratıcılığı) artırmıştır. İkinci deneyde, görsel uyarıcının yaratıcılık uyandırıp (otomobile benzeyen salıncak) uyandırmama (normal salıncak) özelliğinin yanında resim veya yazılı olarak sunulmasının etkisi parkları geliştirme problem üzerinde incelenmiştir. Bu deneyin sonuçları yaratıcılığı uyandıran resmin, sıradan resme göre ve resimin yazıya göre yaratıcılığı artırdığını göstermektedir. Her iki deneyde de yaratıcılığı uyandıran resim, sıradan resme göre daha esnek düşüncelere yol açmakta ve bu durum yaratıcılığı artırmaktadır.

Üçüncü deneyde, diğer araştırmalardan farklı olarak uyarıcı olarak bebek resimleri veya yazı sunularak duygudurum (pozitif: gülümseyen bebek ve negatif: üzüntülü bebek) ile sunum türünün (resim veya yazı) birlikte etkisi park geliştirme problemi üzerinde değerlendirilmiştir. Araştırmanın bulguları pozitif uyarıma maruz kalan katılımcıların, negatif olanlara kıyasla daha fazla sayıda düşünce ürettiklerini göstermektedir. Öte yandan uyarıcıları resim veya metin olarak sunmanın anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Bu bulgunun ne derece geçerli olduğunu sınamak için dördüncü deney yürütülmüştür. Bu deneyde pozitif uyarım her koşulda sabit tutularak uyarıcının metin veya resim olarak sunulmasının yanında uyarıcının hareketli veya hareketsiz olmasının etkisi de sınanmıştır. Bulgular, resim olarak sunumun metin olarak sunuma göre yaratıcı düşünceleri daha fazla artırdığını göstermektedir. Öte yandan, hareketli veya hareketsiz uyarımın etkisi anlamlı değildir. Genel olarak bu sonuçlar, uyarıcının kodlanma özelliklerine bağlı olarak çağrışımların ve sonuç olarak yaratıcı performansın şekillendiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İkili Kodlama, Çağrışımsal Bellekte Kodlama Kuramı, Görsel Uyarılar, Yaratıcılık, Beyin Fırtınası

Kaynakça:

- Nijstad, B. A., De Dreu, C. K., Rietzschel, E. F. ve Baas, M. (2010). The dual pathway to creativity model: Creative ideation as a function of flexibility and persistence. *European Review of Social Psychology*, 21(1), 34-77.
- Paivio, A. (1986). *Mental representations: A dual coding approach*. Oxford University Press. New York.

¹ İletişim kurulacak yazar: hamitcoskun2000@gmail.com

- Paivio, A. (1991). Dual coding theory: Retrospect and current status. *Canadian Journal of Psychology/Revue canadienne de psychologie*, 45(3), 255.
- Paulus, P. B. (2000). Groups, teams, and creativity: The creative potential of idea-generating groups. *Applied psychology*, 49(2), 237-262.

Ölüm Belirginliği ve Yardım Hatırlatıcısı ile Organ Bağışını Teşvik Etme

Sıla Demir¹

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. Nuray Sakallı-Uğurlu

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Bu çalışmanın amacı ölüm belirginliği (ÖB) ve yardım hatırlatıcısının (YH) özgeci bir davranış olan organ bağışi üzerindeki etkisini araştırmaktır. Dehşet Yönetimi Kuramına (DYK) göre örtük ÖB durumunda, bireyler birtakım savunma mekanizmaları ile kendilerini ölüm korkusunda korumaya çalışır. Kişide yardımseverlik, özgecilik gibi olumlu yaklaşımlar hakim olduğunda örtük ÖB ile bunların güçlenmesi beklenir. Hatta, yardımseverlik kişiye hatırlatılarak da örtük ÖB sonrası özgeci davranışlar görülebilir. Bununla birlikte, kişi ölümünden sonrası için yaptığı organ bağışından hiçbir fayda göremeyeceği için organ bağışi özgeci davranışa iyi bir örnektir. Bu durumda organ bağışına yönelik tutum ve niyetlerin ÖB ve YH manipülasyonları ile artması beklenmektedir. Bu hipotezi test etmek amacıyla, internet üzerinden ve kağıt-kalem yöntemi kullanarak, 160 ve 141 üniversite öğrencisiyle yürütülen iki çalışmada, katılımcılar dört deneysel gruba rastgele atanmıştır: ÖB ve YH, sadece ÖB, sadece YH, kontrol. Bu manipülasyonların etkileri sekiz kişisel farklılık değişkeni kontrol edilerek MANCOVA ile test edilmiştir: özgecilik, dindarlık, içsel ve dışsal dindarlık, dini kısıtlamalar, ölüm kaygısı, ölümden sonra yaşama inanç ve vücut bütünlüğünü koruma inancı. Fakat iki çalışmada da organ bağışına yönelik tutum ve niyetler üzerinde ne ÖB ne de YH'nin etkisine rastlanmıştır. Aynı zamanda, kişisel farklılık değişkenlerinin dört deneysel gruptaki katılımcıların organ bağışlama tutumu üzerindeki farklı etkileri de dört deneysel grupta ayrı ayrı yapılan çoklu regresyon ile test edilmiştir. Organ bağışına yönelik tutumlar bütün gruplar için ilk çalışmada, özgecilik ve vücut bütünlüğü inançları ile, ikinci çalışmada ise organ bağışına yönelik dini kısıtlamalar ile yordanmıştır. Vücut bütünlüğü inancının dini kısıtlamanın bir alt boyutu olabileceği düşünüldüğünde, inanç düzeyinden öte inancın getirdiği kurallar kişilerin organ bağışlama kararlarında daha belirleyici olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda vücut bütünlüğünü koruma inancının dini kısıtlamalara göre daha güçlü bir yordayıcı olarak ortaya çıkmasından da bunun önemli bir kısıtlama olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Organ Bağışi, Dehşet Yönetimi Kuramı, Vücut Bütünlüğünü Koruma İnancı, Dindarlık, Özgecilik

---

¹ İletişim kurulacak yazar: siladdemir@gmail.com

Modern Yaşam Alanları Olarak Güvenlikli Konutlar, Mekân Kimliği ve Yaşam Tarzı Atıfları

Arş. Gör. Yakup Azak¹
Namık Kemal Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Göklem Tekdemir Yurtdaş
İstanbul Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

1980'lerden itibaren ülkemizde güvenlikli konutlarda (rezidanslarda) yaşamak yaygın bir tüketim pratiği haline gelmeye başlamıştır. Çalışma kapsamında, gündelik hayata, "sadece ev değil bir yaşam tarzı satın alma" söylemiyle dahil olan bu modern tüketim pratiği mekânlarda yaşayan insanların yaşam tarzları, konut dışındaki yaşama dair anlamlandırmaları ve sosyal karşılaştırmaları, modernleşme bağlamında sosyal kimlik kuramı ve mekân kimlikleri kavramları ile betimlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma için, İstanbul ili içinde, 6 farklı güvenlikli konutta yaşayan farklı politik eğilim ve sosyo demografik özelliklere sahip toplam 7 evli çift ile görüşülmüştür. Katılımcılardan odak grup görüşme tekniği ile toplanan veriler, Maxqda 12 programı üzerinden tematik içerik analiz yöntemi ile analiz edilmiştir.

Katılımcı çiftlerin, mekân kimliklerine dair atıfları bağlamında güvenlikli konut yaşam alanları dışında olan kişilerle veya yaşam tarzlarıyla çeşitli ilişki kurma biçimleri tespit edilmiştir. Bu tarz konutlarda yaşayanların dışarda olanlara dair bir takım tutum ve davranışlar üzerinden olumsuz atıflar yaparak kendilerini dışardakilerden ayırma yoluna gittikleri tespit edilmiştir. Konut dışı mekânlar, tekinsiz, kaotik, kalabalık, çocuk yetiştirmek için uygun olmayan şekilde işaretlenmiştir. Bu işaretlemeler sonucu site dışındakiler rahatsız edici, tekinsiz olarak işaretlenirken konut yaşam alanında olanlar saygılı, medeni, sıcakkanlı, güvenilir olarak işaretlenerek bir takım sosyal karşılaştırmaların yapıldığı tespit edilmiştir.

Katılımcıların, bu modern konut yaşam mekânlarında yaşam tarzları incelendiğinde eski mahalle kültürünü yaşama, misafir ağırlama ritüelleri gibi belli başlı geleneksel davranış kalıplarını devam ettirme eğilimleri olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumun yeni yaşam alanında özellikle mahremiyet ve alansallık bağlamında çatışmalara neden olduğu tespit edilmiştir.

Güvenlikli, yüksek duvarlarla çevrili bu mekânlardaki yaşamın, dışarıdan izole olmak, dışarının gözünde ayrıcalıklı gözükme ve dışardakilerin olumsuz düşüncelerine neden olmak gibi bir takım olumsuz yanlarının olduğunun, katılımcılar tarafından ifade edildiği gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada, güvenlikli konutlar gibi modern bir tüketim pratikleri özelinde insanlara sunulan ve insanı pasif kılan aktif bir yaşam tarzının dışarı ile ilişki kurma biçimlerinin farklı tezahürleri gözlemlenmiştir. Sonuçlar mekân kimliği özelinde sosyal kimlik kuramı bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Kimlik Kuramı, Mekân (Yer) Kimliği, İçerik Analizi, Güvenlikli Konutlar, Yaşam Tarzı

---

¹ İletişim kurulacak yazar: ykpazak@gmail.com

Poster Bildiriler

Partner Davranışlarının Değerlendirilmesi: Partnerle İlgili Sunulan Bilgilerin Yapılan Değerlendirmelere Etkisi

Turan Gündüz¹

Ankara Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. İ. Selim Hovardaoğlu

Ankara Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Romantik ilişkilerde ilişkinin niteliğini etkileyebilecek faktörlerden birisi partner davranışlarının diğer partner tarafından nasıl değerlendirildiğidir. Bu değerlendirmeler, genellikle, partnerin sergilemiş olduğu davranışın nedeninin nerede arandığı, davranışın gerçekleştirilme niyetinin ne olduğu ve davranış için partnerin ne kadar suçlandığı/takdir edildiği gibi nedensellik ve sorumluluk yüklemeleriyle karakterize olan ölçümleri kapsamaktadır. Örneğin, uyumsuz/doyumu düşük çiftlerle, uyumlu/doyumu yüksek çiftlerin nasıl yüklemeseli farklılıklar gösterdikleri, farklı güven düzeylerine göre yüklemelerin nasıl değiştiği gibi araştırma soruları sıklıkla incelenmiştir (örn, Fincham, Beach ve Nelson, 1987; Rempel, Ross ve Holmes, 2001). Ancak, yapılan araştırmalarda, ilişkide bir bütün olarak etkili olabilecek doyum, güven, çatışma gibi değişkenler genellikle ayrı ayrı ele alınmış, dolayısıyla bu türden değişkenlerin değerlendirmeler üzerinde bir arada nasıl bir etki yaratacağı, hangi değişkenin daha fazla öneme sahip olabileceği görülememiştir. Mevcut araştırmada, bu ilişkili değişkenler (doyum, güven, çatışma eğilimi) bir arada ele alınarak, bu değişkenlerin partnerin sergilemiş olduğu davranışlar hakkında (olumlu/olumsuz) yapılan değerlendirmeler (nedensel yükleme yönü, aranan kasıt/artniyet düzeyi, suçlama/takdir etme düzeyi) üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu doğrultuda, ele alınan bağımsız değişkenlerin farklı düzeylerine ait kombinasyonlar (örn., yüksek doyum, yüksek güven ve düşük çatışma eğilimi) olumlu ve olumsuz partner davranışını değerlendirecek olan partnerle ilgili sahip olunan bilgiler adı altında kısa öyküler oluşturularak sunulmuş ve katılımcılardan sahip oldukları bu bilgilere göre partner adına değerlendirmeleri yapmaları istenmiştir. 200 katılımcıdan elde edilen veriler, yüksek doyum, yüksek güven ya da düşük çatışma eğilimi bilgisinin sunulduğu koşullarda katılımcıların, olumsuz davranışların nedenini tam tersi bilgilerin sunulduğu koşullara göre daha dışsal faktörlerde aradıklarını, davranışın altında daha az kasıt aradıkları ve partneri daha az suçladıklarını; olumlu davranışları ise daha çok içsel faktörlere yüklediklerini, daha az artniyet aradıklarını ve partneri daha çok takdir ettiklerini göstermiştir. Bununla birlikte anlamlı ortak etkiler içinde de bağımsız değişkenlerin benzer yönde etkilere sahip oldukları, aynı zamanda en etkili değişkenin de “partnere duyulan güven” olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular, ilgili literatür ve ilişki niteliği kapsamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yüklemeler, Yakın İlişkiler, İlişki Doyumu, Güven, Çatışma Eğilimi

Kaynakça:

- Fincham, F. D., Beach, S. ve Nelson, G. (1987). Attribution processes in distressed and nondistressed couples: 3. Causal and responsibility attributions for spouse behavior. *Cognitive Therapy and Research*, 11(1), 71-86.
- Rempel, J. K., Ross, M. ve Holmes, J. G. (2001). Trust and communicated attributions in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(1), 57-64.

---

¹ İletişim kurulacak yazar: turangunduz07@gmail.com

Riskli Sağlık Davranışlarının Sağlık Değeri

Yrd. Doç. Dr. Seda Usubütün¹

Ufuk Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Riskli sağlık davranışlarının kişiler için sosyal, kültürel, değerlere dayanan karmaşık anlamları ve yaşamla baş etme yolu olarak sağlık değeri vardır. Riskli sağlık davranışlarının “bilinçdışı”, “alışkanlığa bağlı” yönlerini anlamak, kişilerin kendi sağlık davranışlarını nasıl anlamlandırdıklarını öğrenmek ve sağlık davranışları ile “kimlik” ve “ahlaki değerler” arası bağlantıyı çalışmak amacıyla niteliksel bir araştırma yapılmıştır.

Yöntem: Sigara içme, alkol kullanma, çok veya az yemek yeme ve fiziksel aktivite yapma alışkanlıkları olan genç ve erişkinlerden oluşan 88 kişilik bir örnekleme, derinlemesine bireysel görüşmeler ile bu alışkanlıkların algılanan yarar ve zararları, ihtiyaç duyulan özel zamanlar, aile ve yakın çevrenin tepkileri, kısıtlama çabaları, bağımlılık algısı, sürdürme gerekçeleri ve yaşamsal anlamları sorgulanmıştır. Elde edilen niteliksel veriler, Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz yöntemi ile NVivo Niteliksel Analiz Programı kullanılarak çalışılmıştır.

Bulgular: Riskli sağlık davranışları olan, yaşları 19 ile 50 arasında değişen, sağlıklı 46 kadın ve 42 erkekten oluşan, örneklemeden elde edilen niteliksel verilerin analizinde ortaya çıkan ana temalar: egzersizin yaşamı güçlendirmek ve yemek için gerekli gücü sağladığı, yemek yemenin hem kendine özen göstermenin bir ifadesi olduğu, hem de başkaldırı anlamı taşıdığı, alkolün özgürlük hissi ve kendine güven sağladığı, sorunlardan uzaklaşma ve zorluklarla baş etme gücü sağladığı, sigaranın ise hayat arkadaşı olduğu, süreklilik hissi sağladığı ve cesaret verici olduğu şeklindedir. Katılımcılar, sigara içme ve az/çok yeme davranışlarını bağımlılık olarak adlandırabilmekte, alkol kullanımı ve fiziksel aktivite alanında ise bilinçli kontrol algısına ve irade gösterme yetilerine daha fazla gönderme yapmaktadırlar.

Sonuç: Elde edilen bulgular ilgili literatür ışığında tartışılmış ve riskli sağlık davranışlarının kişilerce sağlık stratejisi olarak kullanımı ardında yatan bilinçaltı, irrasyonel ve kimlik ile bağlantılı yönlerinin sosyal psikolojik ve kültürel kodlarının niteliksel çalışmalar ile ortaya konmasının sağlıklı yaşam tarzlarının geliştirilmesi için önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Riskli Sağlık Davranışları, Sağlık Psikolojisi, Niteliksel Araştırma, Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz

---

¹ İletişim kurulacak yazar: sedausubutun@gmail.com

Fen ve Sosyal Bilimcilerin Bilime, Diğer Gruba ve Kariyere Bakış Açılarının Sosyal Temsilleri

Gülbin Aysı Ateş¹

Prof. Dr. Bengi Öner-Özkan
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Moscovici'nin sosyal temsiller teorisi bir grubun üyelerini etkilerken, o grubun üyesinin de o grubu ve dünyayı etkilediğini açıklamaktadır. Bu süregiden etkileşim insanların yeni bilgi oluşturmaya, bir diğer anlamıyla “ortak bilgi”ye ulaşmasını sağlamaktadır. Sosyal temsiller, insanların iletişimi ve kitle iletişim araçlarının sonucu olarak çoğunluğun oluşturduğu günlük bilgi, görüşler ve teorilerdir. Bireylerin diğer insanların genel durumlar hakkındaki tutumlarına ve değerlerine erişimi, insanların neden sosyal temsillere ihtiyaç duyduğunu ve dünyayı sosyal olarak anlama ihtiyaçlarını açıklamaktadır. Bu teorinin diğer teorilerden farklı olarak toplulukçu, kültürlerarası ve tarihsellik içererek değişime açık olması güçlülüğünü ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın amacı sosyal bilim ve doğa bilim mezunlarının, bilime genel olarak, sosyal ve doğa bilimlerine tutum ve bakış açılarını anlamaktır. Katılımcılar akademik mezuniyet alanlarına göre seçilmiştir. Bununla birlikte her iki alandan gelen katılımcıların sayıca dengeli olması, iki grup arasında karşılaştırmalı bir sosyal temsil analizine ulaşılması için önemsenmiştir. İçlerinden ikisinin hem doğa hem de sosyal bilim mezunu olduğu 21 katılımcı ile mülakat yapılmıştır.

Katılımcılara “Bilime bakış açınız nedir?”; “Sizce bilim nasıl olmalıdır?”; “Sosyal bilimler ya da fen bilimlerinin temel farkı ya da benzerlikleri sizce nedir?”; “Sosyal ya da fen bilimlerinin kariyer planları hakkında neler düşünüyorsunuz?”; “Türkiye’de ya da dünyada sosyal ya da fen bilimlerinin gidişatı ile ne düşünüyorsunuz?”; “Peki önerileriniz nelerdir? Sizce bilim nasıl olmalı ya da nasıl gelişmelidir? Ne olmalı?” soruları yöneltilmiştir.

Katılımcıların cevapları tarandığında mühendisler ve doğa bilimleri mezunlarının rasyonel sebep ve net sonuçlara odaklandığını ve sürece dikkat etmediklerini göstermektedir. Bu yüzden de doğa bilimcilerin sosyal bilimler hakkında “bitmeyen bir çaba içerdiği ve somut sonuç içermediğine” dair sosyal temsilleri ortaya çıkmıştır. Kariyer planlarına ilişkin görüşler ele alındığında “sosyal bilimlerin iş bulma için daha az fırsat sunduğu, kariyer trendlerinden mühendislik, tıp gibi alanların hukuk, işletmeye göre daha az etkilendiğine” dair sosyal temsilleri vardır. Bunun yanında, tıp fakültesi mezunları çalışmada doğa bilimleri mezunu katılımcı olarak sınıflandırılrsa da sosyal bilim-doğa bilimleri ayrımı ya da tanımına dair herhangi bir sosyal temsillerinin olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Temsil, Fen Bilim, Sosyal Bilim, Kariyer Temsili

---

¹ İletişim kurulacak yazar: gulbinalan@gmail.com

Zaman Yönelimi ve Gönüllülük Davranışı: İçselleştirilmiş Normların Aracı Rolü

Bihter Niğdeli¹
Koç Üniversitesi

Doç. Dr. Zeynep Cemalcılar
Koç Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Zaman yönelimi (time perspective) ve gönüllülük davranışı arasındaki ilişki ve bu ilişkide içselleştirilmiş iki toplumsal normun (karşılıklılık normu [reciprocity norm] ve uyma normu [conformity norm]) aracı rolü iki araştırma ile incelenmektedir. Tüm katılımcılar MTurk paneli kullanıcısıdır. Çalışma 1'de ($N = 210$), zaman yöneliminin gönüllü olmayı yordamadığı, ancak kendiliğinden yardım etme (spontaneous helping) davranışını yordadığı görülmüştür. Çalışma 2 ($N = 271$) iki önemli sonuç ortaya çıkarmıştır. İlk olarak, gelecek zaman yönelimine sahip kişilerin karşılıklılık normunu benimsemeye daha yatkın olduğu görülürken, şimdiki zaman yönelimine sahip kişilerin uyma normuna daha yatkın oldukları saptanmıştır. İkinci olarak, sadece karşılıklılık normunun zaman yönelimi ve gönüllük arasında tam bir aracı etkiye sahip olduğu, ve sadece uyma normunun zaman yönelimi ve kendiliğinden yardım etme arasındaki ilişkide aracı role sahip olduğu bulunmuştur. İki çalışma sonucu elde edilen bulgular farklı zaman yönelimlerine sahip kişilerin gönüllük davranışında farklı toplumsal normlardan etkilendiklerine işaret etmektedir. Çalışmanın sonuçlarının gönüllü bulma ve gönüllüğün devamlılığını sağlamada organizasyonların işleyişine katkısı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Zaman Yönelimi, Gönüllülük Davranışı, İçselleştirilmiş Norm

---

¹ İletişim kurulacak yazar: bnigdeli@ku.edu.tr

Kız Çocuk Evliliklerine Yönelik Tutum Ölçeği

Arş. Gör. Bağdat Deniz Kaynak

Ankara Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Arş. Gör. Meryem Kaynak-Malatyalı¹

Ankara Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Doç. Dr. Derya Hasta

Ankara Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Kadınların 18 yaşından önce evlendirilmesi olarak tanımlanan (United Nations Children's Fund [UNICEF], 2005) kız çocuk evlilikleri Türkiye'nin ciddi sorunları arasında yer almaktadır. Türkiye'de birçok kadın henüz çocuk yaşta evlendirilmekte, yetersiz eğitim ve kötü sağlık koşulları gibi pek çok olumsuz sonuçla yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Toplum oluşturulan bireylerin kız çocuk evliliklerine yönelik olumlu tutumları ise bu evliliklerin önlenmesinin önünde bir engel oluşturmaktadır. Bu tutumları ve ilişkili olduğu etmenleri belirlemeye yönelik çalışmalar gerçekleştirilebilmek için bireylerin kız çocuk evliliklerine yönelik tutumlarını değerlendiren bir ölçüm aracının geliştirilmesi önem kazanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, kız çocuk evliliklerine yönelik tutumları ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçeğin geliştirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, kız çocuk evliliklerine yönelik tutumlarla ilgili iki nitel çalışmadan (Çakır, 2013; Nasrullah ve ark., 2014) yola çıkılarak kız çocuk evliliklerine yönelik tutum ölçeği geliştirilmiştir. Ölçek Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi'ne devam eden 395 üniversite öğrencisine (291 kadın, 98 erkek, 6 kişi cinsiyetini belirtmemiştir) uygulanmıştır. Ayrıca, ölçeğin ölçüt geçerliliğinin sınanması amacıyla Sakallı-Uğurlu (2002) tarafından Türkçeye uyarlanan Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği (Glick ve Fiske, 1996) kullanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğinin incelenmesi amacıyla ilk olarak temel bileşenler analizi yürütülmüştür. Analiz sonucu toplam varyansın %51.75'ini açıklayan tek faktörlü yapının ölçek için uygun olduğunu göstermiştir. Ayrıca tek faktörlü yapının veriye uygunluğunun sınanması amacıyla verilerin kovaryans matrisi kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi yürütülmüştür. Analiz sonucunda elde edilen uyum istatistikleri tek faktörlü modelin veriye uyumunun iyi olduğunu göstermiştir, Satorra-Bentler $\chi^2_{51} = 107.52, p < .001$, CFI = .96, RMSEA = .05, 90% GA [.04, .07]. Son olarak, beklendiği gibi, katılımcıların kız çocuk evliliklerine yönelik tutumlarının korumacı cinsiyetçilik ($r = .15, p = .004$) ve düşmanca cinsiyetçilikle ($r = .33, p < .001$) pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Sonuçlar, Kız Çocuk Evliliklerine Yönelik Tutum Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir. Bulgular, ilgili yazın ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kız Çocuk Evlilikleri, Kız Çocuk Evliliklerine Yönelik Tutumlar, Çocuk Gelin, Ölçek Geliştirme

Kaynakça:

- Çakır, H. (2013). *Sosyo-kültürel ve ekonomik faktörler çerçevesinde erken evlilikler: Ankara Pursaklar örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Glick, P. ve Fiske, S. T. (1996). The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of personality and social psychology*, 70(3), 491-512.
- Nasrullah, M., Zakar, R., Zakar, M. Z., Abbas, S., Safdar, R., Shaukat, M. ve Krämer, A. (2014). Knowledge and attitude towards child marriage practice among women married as children-a qualitative study in urban slums of Lahore, Pakistan. *BMC Public Health*, 14(1), 1148.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 47-58.
- UNICEF. (2005). *Early marriage a harmful traditional practice: A statistical exploration*. (ISBN: 92-806-3869-6). http://www.unicef.org/publications/files/Early_Marriage_12.lo.pdf adresinden alınmıştır.

¹ İletişim kurulacak yazar: mkaynak@ankara.edu.tr

Söyleyemediklerimizin Girdabına Yolculuk: Suskunluk Sarmalı Kuramı

Merve Kayacı¹

Hacettepe Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Esra Uzbaş

Hacettepe Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Sosyal bir varlık olan insan, sahip olduğu düşünceleri dile getirip getirmeme konusunda çevreden gelen ipuçlarını değerlendirme eğilimindedir. Bu eğilimden hareketle Elisabeth Noelle Neumann'ın temel argümanı dışlanma korkusu olan Suskunluk Sarmalı kuramı, bireyin kamuoyundaki yaygın görüş ile örtüşmeyen düşüncelere sahip olduğunda sessiz kalmayı ve düşüncelerini saklamayı tercih edeceğini varsayar (Sale, 2015). Neumann kuramını geliştirirken sosyal etki çalışmalarını göz önünde bulundurmıştır. Neumann'a göre Asch'ın deneylerinde bireylerin büyük oranda gruba uyum göstermeleri dışlanma korkusu yüzündendir. Milgram'ın deneylerinde ise, bireylerin kendileri ile aynı fikirde olan kişilerin itirazlarını görerek otoriteye itiraz edebilmesi, kendi düşünceleri ile baskın düşüncenin örtüşmesi nedeniyle sarmaldan kurtulabilmeleri ile mümkündür. Bunların yanında Festinger'in Bilişsel Çelişki kuramı da bireyin birbiri ile çelişen iki bilişinin yarattığı rahatsızlığı, mevcut tutumunu değiştirerek baskın fikre yönelmesi ile azaltması şeklinde değerlendirilerek Suskunluk Sarmalı'nı açıklamada kullanılmıştır (Boz Avcı, 1999). Suskunluk Sarmalının devamlılığında kitle iletişim araçları önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle görsel medyanın yazılı medyadan daha etkili olduğu yönünde bir iddia mevcuttur (Griffin, 2008). Kuram sosyal medya açısından da incelenmiştir. Buna göre Twitter, Facebook ve Instagram gibi sosyal paylaşım sitelerinde bireyler fikirlerinin baskın fikre uygun olduğunu düşündükleri zaman bunları ifade etme yönünde bir eğilime sahip olurken; bunun tersi durumda düşüncelerini kendilerine saklamayı tercih ederler. Böylece baskın düşüncenin hakimiyetiyle Suskunluk Sarmalı ilerlemeye devam eder (Sale, 2015). Bu kuramın etkilerini günlük hayatın yanında bazı edebi eserlerde de görmek mümkündür. Pek çok konuda olduğu gibi Suskunluk Sarmalı da toplulukçu ve bireyci kültürlerde farklılık göstermektedir. Bu kültürlerin özellikleri göz önüne alındığında toplulukçu kültürlerde Suskunluk Sarmalıyla karşılaşmak daha olasıdır (Rosenthal ve Detenber, 2014, s. 190-192). Neumann'ın kuramına ilişkin eleştiriler de mevcuttur. Neumann bu eleştirilerden bazılarını açıklık getirmek için Hard core nonconformists ve Avant- garde olarak isimlendirilen iki tip birey tanımlamıştır (Griffin, 2008). Bununla birlikte kurama yöneltilen eleştirilerden bazıları cevapsız kalmış, ancak kuram bilim dünyasındaki önemini sürdürmeye devam etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dışlanma, Sosyal Psikoloji, Kitle İletişim Araçları

Kaynakça:

- Boz Avcı, H. (1999). Kitle iletişim araçları ve suskunluk sarmalı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(32), 41-48.
- Griffin, E. (2008). *A first look at communication theory* (7. baskı). Columbus: McGraw-Hill.
- Rosenthal, S. ve Detenber, B. H. (2014). Cultural orientation and the spiral of silence. W. Donsbach, C. T. Salmon ve Y. Tsafati, (Ed.), *The spiral of silence new perspectives on communication and public opinion* içinde (187-198). New York: Routledge.
- Sale, L. E. (2015). *Social media and the spiral of silence*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boston Üniversitesi İletişim Fakültesi, Boston.

¹ İletişim kurulacak yazar: merve.kayaci14@gmail.com

Ölüm Kaygısına Karşı Tutumların Ahiret İnancı, Kişilik ve Dini İnanç ile İlişkisi

Ahmet Furkan Tosyalı¹

Kadir Has Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Ezgi Çoban

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Terör Management Kuramı'na göre (Greenberg, Solomon ve Pyszczynski, 1986) insanın ölümlü olduğunu bilmesi, içinde bir teröre neden olmakta ve bu hal ölüm kaygısına işaret etmektedir. Bu kaygıyla başa çıkmanın yollarından biri de ahiret inancıdır. Ölüm kaygısı ve ahiret inancı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çok araştırmada pozitif, negatif ve sıfır ilişki gibi farklı sonuçlar bulunmaktadır. Morris ve Mcadie'nin (2009) araştırma bulgularına göre; Hristiyanlar, Müslümanlara ve inanmayanlara kıyasla en düşük ölüm kaygısına sahipken; Müslümanlar, dini inancı olmayanlarla karşılaştırıldığında ölüm kaygılarının daha çok olduğu görülmüştür.

Yapılan bu çalışmayla, Türk-Müslüman örneklem de dahil edilerek literatüre daha güncel sonuçlarla katkıda bulunulması hedeflenmiştir. Çalışmanın ana amacı bireylerin ölüm kaygısını; kişilik özellikleri, dini inanış ve ahiret inancı değişkenlerine göre incelemektir.

Yüzde 48.5'i Müslüman, %32.5'i Hristiyan ve %16.5'i dini inancı olmayanlardan oluşan 200 kişiyle Qualtrics aracıyla online bir anket oluşturuldu. Katılımcıların ahiret inancı seviyesini ölçmek için Osarchuk ve Tatz'ın (1973) Ahiret İnancı Ölçeği; kaygı düzeylerini belirlemek için Templer'in (1970) Ölüm Kaygısı Ölçeği; hangi kişilik özelliklerini taşıdıklarını belirlemek için Goldberg'in (1993) Beş Büyük kişilik ölçeği kullanılmıştır (John ve Srivista, 1999). Ayrıca, katılımcıların dini inanışlarını öğrenmek amacıyla kişisel bilgi formu doldurmaları istenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, ahiret inancı ve ölüm kaygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır, $r = -.078$, $p = .273$. Beş Büyük kişilik faktörü arasından sadece Duygusal Denge kişilik faktörü ve ölüm kaygısı arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür, $r = .157$, $p < .05$. Tek yönlü varyans analizi, ölüm kaygısının üç farklı inanışa göre anlamlı derecede değişmediğini göstermiştir ($p = .554$). Öte yandan, Müslümanların, Hristiyanlara ve inanmayanlara kıyasla daha fazla ahirete inandıkları; Hristiyanların, inanmayanlara göre daha çok ahiret inancına sahip oldukları bulunmuştur ($p = .001$).

Ahiret inancı seviyesinin farklı dini inanışlara göre değişmesine rağmen, ölümlü ilgili kaygıları etkileyen bir unsur değildir. Bu sonuç, farklı kültürlerin ölüm kaygısı kavramına yönelik farklı algılarının olmasıyla alakalı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Ölüm Kaygısı, Ahiret İnancı, Kişilik, Dini İnanç

Kaynakça:

- Greenberg, J., Pyszczynski, T. ve Solomon, S. (1986). The causes and consequences of a need for self-esteem: A terror management theory. R. F. Baumesiter, (Ed.), *Public Self and Private Self* içinde (189-212). Springer-Verlag (New York).
- John, O. P. ve Srivastava, S. (1999). The Big-Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. L. A. Pervin ve O. P. John, (Ed.), *Handbook of personality: Theory and research (Cilt 2)* içinde (102-138). New York: Guilford Press.
- Morris, G. J. ve McAdie, T. (2009). Are personality, well-being and death anxiety related to religious affiliation? *Mental Health, Religion & Culture*, 12, 115-120.
- Osarchuk M. ve Tatz, S. J. (1973). Effect of induced fear of death on belief in afterlife. *Journal of Personality and Social Psychology*, 256-260.
- Templer, D. I. (1970). The construction and validation of a Death Anxiety Scale. *Journal of General Psychology*, 82, 165-177.

¹ İletişim kurulacak yazar: ftoşyalı@hotmail.com

Göçmen ve Mültecilere Karşı Tutumların Yordayıcıları: İğrenme ve Gruplar Arası Kaygı

Tuğçe Aral ¹	Barış Sevi	Yrd. Doç. Dr. Arzu Aydın Karakulak
Koç Üniversitesi Psikoloji Bölümü	Koç Üniversitesi Psikoloji Bölümü	Bahçeşehir Üniversitesi Psikoloji Bölümü

Göçmen ve mülteci iki kavram farklı ifadeler olsalar da alanyazına bakıldığında benzer kavramlar olarak çalışıldıkları görülmüştür (O'Brien, Leder, Matchett, Brown ve Torresi 2006). Murray ve Marx (2013) ise aslında insanların bu iki gruba karşı farklı tutumlar beslediği ve farklı iki kavram olarak çalışılması gerektiğini göstermiştir. Gruplar arası kaygı ve iğrenme duygularının farklı gruplara karşı olan tutumları etkilediği görülmüştür (Stephan ve Stephan 1985; Inbar, Pizarro, Knobe ve Bloom, 2009). Bu çalışmada gruplar arası kaygı ve iğrenme duygularının mülteci ve göçmenlere olan tutumlar üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın örneklemi %69.8'i kadın yaş ortalaması 26.25 olan 169 kişiden oluşmuştur. Katılımcılara internet üzerinden anket dağıtılmış ve rastgele bir şekilde göçmen veya mülteciler hakkında tutum soruları yanıtlayacakları iki ayrı gruba ayrılmıştır. Katılımcılara tutumlarına dair sorular sorulduktan sonra Gruplar Arası Kaygı Ölçeği (Stephan ve Stephan, 1985) ve Üç Alanlı İğrenme Ölçeğini (Tybur, Lieberman ve Griskevicius 2009) doldurmuşlardır. Gruplar arası kaygı ve patojen bazlı iğrenmenin mültecilere karşı olan tutumlarını test etmek için yapılan çoklu regresyon analizi sonrası bu iki değişkenin varyansın %49'unu açıkladığı görülmüştür. Gruplar arası kaygı ve patojen bazlı iğrenmenin mülteciler hakkındaki tutumları yordadığı bulunmuştur. Aynı iki değişkenin göçmenlere karşı olan tutumlarını test etmek için yapılan çoklu regresyon analizi sonrası bu iki değişkenin varyansın %39'unu açıkladığı görülmüştür. Gruplar arası kaygının göçmenler hakkındaki tutumları yordadığı görülürken patojen bazlı iğrenmenin göçmenler hakkındaki tutumları yordamadığı bulunmuştur. Elde edilen bulgular gruplar arası kaygı duygusunun mülteci ve göçmenlere olan tutumların ikisi içinde etkili olduğunu gösterirken iğrenme duygusunun sadece mültecilere karşı olan tutumlarla ilişkili olduğunu göstermiştir. İğrenme konusundaki farklılığın nedeni mültecilerin savaş, hastalık gibi nedenlerle ülkeye sığınmasıyken, göçmenlerin belirli yönetmelikler sonrası bu statüye ulaşmaları ve sağlık nedenli problem yaratma risklerinin düşük olmasından kaynaklanıyor olabilir. Gelecek çalışmaların iğrenme duygusu ve mültecilere karşı tutumlar arasında var olduğu görülen bu ilişkinin nedenselliğini araştırması, bu konunun anlaşılmasına daha çok yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Göçmen, İğrenme, Gruplar Arası Kaygı

Kaynakça:

- Inbar, Y., Pizarro, D. A., Knobe, J. ve Bloom, P. (2009). Disgust sensitivity predicts intuitive disapproval of gays. *Emotion*, 9(3), 435.
- Murray, K. E. ve Marx, D. M. (2013). Attitudes toward unauthorized immigrants, authorized immigrants, and refugees. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 19(3), 332.
- O'Brien, D. P., Leder, K., Matchett, E., Brown, G. V. ve Torresi, J. (2006). Illness in returned travelers and immigrants/refugees: the 6-year experience of two Australian infectious diseases units. *Journal of travel medicine*, 13(3), 145-152.
- Stephan, W. G. ve Stephan, C. W. (1985). Intergroup anxiety. *Journal of social issues*, 41(3), 157-175.
- Tybur, J. M., Lieberman, D. ve Griskevicius, V. (2009). Microbes, mating, and morality: individual differences in three functional domains of disgust. *Journal of personality and social psychology*, 97(1), 103.

¹ İletişim kurulacak yazar: tugcearal15@ku.edu.tr

Çokkültürlülüğe Karşı Tutum Ölçeği: Ölçek Geliştirme, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması

Cansu Paksoy¹

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Kültürel farklılıkların toplum tarafından kabul edilip, değer verilmesi olarak tanımlanan çokkültürlülük (örn., Schalk-Soekar, Breugelmans ve Van De Vijve, 2008), farklı etnik gruplar arası çatışmaları çözüme, ve çözüm odaklı politikaları desteklemede yararlı olmuştur (Correll, Park ve Smith, 2008). Son yıllarda özellikle göçmen akışı, ulaşım imkanları ve iletişim ağlarının geliştirilmesi ve beyin göçüyle ön plana çıkan globalleşme ile farklı kültürel gruplardan insanlar iletişim kurmaktadır (Yogeewaran & Dasgupta, 2014). Türkiye’de de uzun yıllardır var olan ve giderek artan kültürel çeşitlilik ve gruplar arasındaki çatışmalar, bu konuda birtakım girişimlere ihtiyaç olduğuna işaret etmektedir. Ancak bu alanda yapılan çalışmalarda kullanılan ölçekler bilişsel alt boyuta çok fazla odaklandığı (örn., Berry ve Kalin, 1995), bulundurduğu popülasyonun özellikleriyle Türkiye örneğine uyarlanamayacak maddeler içerdiği (Breugelmans ve Van de Vijver, 2004) veya eğitim ya da politik bilim alanlarına eğildiği (örn., Akıncı ve Kule, 2013; Ozkan, 2007) için, bu çalışmada Türkiye örneği için bir çokkültürlülüğe karşı tutum ölçeği geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Online anket sistemiyle 189 katılımcı anketi tamamlamış, cinsiyet belirten 134 katılımcıdan 98’i kadın, 39’u erkek olup yaşları 18 ile 57 arasındadır. Katılımcılar, Çokkültürlülüğe Karşı Tutum Ölçeği’ni (ÇKTÖ) ve geçerlik araştırması için de Sağ-Kanat Yetkenciliği Ölçeği’ni doldurmuşlardır. Ölçek maddeleri, ilgili alanyazın taraması, bilirkişilerle iletişim kurulması sonucunda Sosyal Psikoloji yüksek lisans öğrencileri ile birlikte hazırlanmış ve 46 madde elde edilmiştir. Faktörleşebilirlik analizleri sonucunda 31 maddeye düşen ölçek maddelerinin yanıt dağılımları uygun bulunmuş, Kaiser-Meyer-Olkin Ölçeği örneklem uygunluğu (KMO) ve Bartlett’s test analizleri sonuçları ölçeğin faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir. Faktör analizi sonucunda özdeğer dağılımının özdeğeri, varyansın %45’ini açıklayan 1 faktör çıkarmıştır. Ölçeğin güvenirlilik katsayısı yüksektir. Yakınsama geçerliği için yapılan analize göre ÇKTÖ ve SKYÖ arasındaki korelasyon beklenildiği gibi negatif ve orta düzeydedir.

Özetle, ÇKTÖ uygun psikometrik özellikleriyle Türkiye’de gruplar arası çatışmaları çözmeye, etnik ve kültürel çeşitliliği desteklemeye yönelik araştırma ve yapılacak bir takım destekleyici girişimlere temel olacak araştırmaların önünü açan bir ölçek niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürlülük, Ölçek Geliştirme, Faktör Analizi, Güvenirlilik, Geçerlik

Kaynakça:

- Akıncı, A. ve Kule, H. (2013). Multiculturalism in Turkey. *European Journal of Research on Education*, 2(6), 203-211.
- Berry, J. W. ve Kalin, R. (1995). Multicultural and ethnic attitudes in Canada: An overview of the 1991 National Survey. *Canadian Journal of Behavioural Science/ Revue Canadienne des Sciences du Comportement*, 27(3), 301.
- Breugelmans, S. M. ve Van De Vijver, F. J. (2004). Antecedents and components of majority attitudes toward multiculturalism in the Netherlands. *Applied Psychology*, 53(3), 400-422.

¹ İletişim kurulacak yazar: e173057@metu.edu.tr

- Correll, J., Park, B. ve Smith, J. A. (2008). Colorblind and multicultural prejudice reduction strategies in high-conflict situations. *Group Processes & Intergroup Relations*, 11(4), 471-491.
- Ozkan, E. U. (2007). Multiculturalism in Turkey. *Ritsumeikan Studies in Language and Culture*, 18(3), 59-78
- Schalk-Soekar, S. R., Breugelmans, S. M. ve Van De Vijver, F. J. (2008). Support for multiculturalism in The Netherlands. *International Social Science Journal*, 59(192), 269-281.
- Yogeeswaran, K. ve Dasgupta, N. (2014). The devil is in the details: Abstract versus concrete construals of multiculturalism differentially impact intergroup relations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 106(5), 772-789. doi:10.1037/a0035830

Bireyciliğin / Toplulukçuluğun Ülkelerdeki Yardımsever Bağışları Motive Etmedeki Rolü

Doç. Dr. İbrahim Şenay¹
İstanbul Şehir Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Geçmiş araştırmalar bir kültürel boyut olarak hem bireyciliğin (individualism) hem de toplulukçuluğun (collectivism) olumlu sosyal davranışları motive edebileceğini göstermiştir. Bireyci kültürlerin üyeleri için ahlaki davranışların kendiliğinden gelişmesi/içten gelmesi gerekmektedir, toplulukçu kültürlerin bireyleri ahlaki davranışların karşılıklı gelişmesi gerektiğine inanabilmektedir. Örneğin, toplulukçu kültürlerin bireyleri kendilerine geçmişte yardım etmiş olan bireylere yardım etmeyi önceleyebilmektedir. Ayrıca toplulukçuluk daha çok iç-grup üyelerine yardım etmeye yatkın kararlar alabilmektedir. Burada sunulacak çalışmada, 75 ülkenin yardımsever bağış davranışları incelenmiş ve bireyciliğin bu tür davranışları etkilerken iki karşıt etki doğurabileceği gözlemlenmiştir. Ülkelerin bireyciliği arttıkça güç mesafesinin (Power Distance) azaldığı ve bunun sonucu olarak yardımsever davranışların arttığı görülmüştür. Ülkelerdeki bireycilik arttıkça geleneksel davranışların devam ettirilmesini kolaylaştıran kısa vadeli yönelim (short-term orientation) azalmış ve bunun sonucu olarak yardımsever bağışlar azalmıştır. Güç mesafesinin yardım etmek konusunda algılanan kişisel sorumluluğu azalttığını gösteren önceki araştırmalar ışığında bakılacak olursa bireycilik, yardımsever sorumluluk üstlenmeyi kolaylaştırması yönüyle yardımsever davranışları arttırabilmektedir. Öte yandan bireycilik, geleneksel davranışları azaltarak iç-gurubun yararının aksine hareket etmeyi kolaylaştırarak iç guruba yardımı azaltabilmektedir. Ülkelerin yardımsever bağışları, Dünya Bağış Örgütünün (World Charities Foundation) Dünya Bağış Endeksine (World Giving Index) göre belirlenmiştir. Ülkelerin kültürel eğilimleri de Hofstede'nin kültürel boyutları kullanılarak puanlandırılmıştır. Türkiye, diğer dünya ülkeleriyle karşılaştırıldığında güç mesafesi yüksek (66/100) ve bireyciliği (37/100) alçak bir kültür olarak göze çarpmaktadır. Bu gözlemler doğrultusunda ülkemizdeki görece baskın toplulukçuluk eğiliminin genel olarak yardımsever bağışları azaltma etkisi gösterebilmesi muhtemeldir. Nitekim Türkiye, dünya gelir endeksine göre 80. sırada yer alırken, dünya bağış endeksine göre sıralamada ancak 173 ülkeden sonra gelmektedir. Bu durum dünya için de geçerlidir. Dünyanın en zengin 20 ülkesinin (G20) çok azı dünya bağış endeksi sıralamasının ilk 20'sinde yer almaktadır. Dünyanın en fakir ülkelerinden Myanmar, 2013 verilerine göre dünyanın en çok bağış yapan ülkesi konumundadır. Bu konuda yapılacak gelecekteki araştırmalar, ülkemizdeki ve dünyadaki bağış davranışlarındaki dengesizliğin anlaşılması ve değiştirilmesine büyük katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Bireycilik, Toplulukçuluk, Güç Mesafesi, Kısa-Vadeli Yönelim, Yardımsever Bağış

---

¹ İletişim kurulacak yazar: ibrahimsenay@sehir.edu.tr

Örgütsel Bağlılığı Yordamada Yöneticiden Algılanan Destek, Çalışanların İlişkisel Benlik Düzeyi ve Yöneticiye Bağlılığın Rolü

Yrd. Doç. Dr. A. Başak Ok¹

Ankara Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Doç. Dr. Ayda Büyüksahin-Sunal

Ankara Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Bu araştırmanın amacı, çalışılan kuruma duygusal bağlılığı yordamada çalışanların birincil yöneticilerinden algıladıkları destek, çalışanların ilişkisel benlik düzeyleri ve yöneticilerine duygusal bağlılıklarının rolünü incelemektir.

Önerilen ilişkileri test etmek amacıyla farklı sektörlerde çalışan toplam 150 çalışandan veri toplanmıştır. Katılımcıların 41'i (%28.3) kadın, 91'i (%62.8) erkek olup 13'ü (%9) cinsiyetini belirtmemiştir. Çalışanların yaş ortalaması 35.62 yıldır ($S = 8.32$). Çalışanların büyük çoğunluğunun (%59.8) eğitim düzeyi üniversite ve üzeridir. Çalışanların mevcut kurumlarındaki çalışma süreleri ortalaması 70.31 ay ($S = 67.08$), birincil yöneticileri ile çalışma süreleri ortalaması 38.18 ay ($S = 40.77$) ve toplam çalışma süreleri ortalaması 137.48 aydır ($S = 98.36$). Çalışmada kullanılan ölçeklerin güvenirlik düzeyleri kabul edilebilir seviyededir. Yöneticiden algılanan destek, ilişkisel benlik düzeyi, yöneticiye duygusal bağlılık ve duygusal örgütsel bağlılık ölçeklerinin Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla .84 (4-madde), .81 (5-madde), .76 (5-madde), ve .71'dir (5-madde).

Yordayıcı değişkenlerin duygusal örgütsel bağlılıkla ilişkisi üç aşamalı bir hiyerarşik regresyon analizi ile incelenmiştir. Buna göre, hiyerarşik regresyon analizinin ilk aşamasında analize alanyazında örgütsel bağlılık ile ilişkili olduğu belirtilen demografik değişkenlerden yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve kurumdaki çalışma süresi kontrol değişkenleri olarak girilmiştir. İkinci aşamada, çalışanların birincil yöneticilerinden algıladıkları destek ve çalışanların ilişkisel benlik düzeyi değişkenleri analize girilmiştir. Son olarak, üçüncü aşamada çalışanların birincil yöneticilerine duygusal bağlılıkları değişkeni analize sokulmuştur. Yapılan üç aşamalı hiyerarşik regresyon analizinin üçüncü aşamasında, kontrol değişkenlerinden ve yordayıcı değişkenlerden yalnızca yöneticiye duygusal bağlılık değişkeninin ($\beta = .564, p < .001$) örgütsel duygusal bağlılığı anlamlı ve pozitif yönde yordadığı bulunmuştur ($R^2_{değişim} = .21$).

Yöneticiye duygusal bağlılık ile örgütsel duygusal bağlılık arasında gözlemlenen bu güçlü ilişki alanyazınla da tutarlı olup çalışanların çalıştıkları kuruma bağlılık geliştirmelerinde kuruma görece daha yakın bir hedef olan birincil yöneticiye bağlılığın önemini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Yöneticiden Algılanan Destek, İlişkisel Benlik, Yöneticiye Bağlılık, Örgütsel Bağlılık

¹ İletişim kurulacak yazar: basakok@ankara.edu.tr

Kariyer Planlama Sürecinde Kariyer Engelleri ve Kariyer Geleceği Algılarının Rolü

Yrd. Doç. Dr. Özgür Güldü¹

Ankara Üniversitesi
Beypazarı Meslek Yüksek Okulu

Prof. Dr. Müge Ersoy Kart

Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Kariyer planlama bireyin yeteneklerini, ilgi alanlarını ve geleceğe dair beklentilerini değerlendirerek işgücü piyasasında kendine uygun bir hedef belirleme sürecidir. Bu süreçte bireyin, kariyer ilerlemesi açısından iyimser bir bakış açısı geliştirmesi ve işgücü piyasası dinamiklerine hâkim ve olası tehditlerle baş edebilmesi önemlidir. İşgücü piyasası ile istihdam süreçlerine dair bilginin güçlü olması kadar gerçek ya da algılanan kariyer engelleriyle baş edebilme potansiyeli de sağlıklı bir kariyer planlama sürecinin öncülleri olabilir. Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin kariyerlerini planlama süreçleri için, kariyer geleceği algısı ile algılanan kariyer engelleri bileşenlerinin yordayıcı gücünü keşfetmeye odaklanmıştır.

Çalışmaya 226 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların % 54.4'ü kadın, %45.6'sı erkektir. Yaş ortalaması 20.75'dir. Kariyer Planlama Ölçeği (Seçer, 2013), Algılanan Kariyer Engelleri Ölçeği (Sürücü, 2011) ve Kariyer Geleceği Ölçeği (Rottinghaus, Day ve Borgen, 2005) kullanılarak veri toplanmıştır.

Kariyer planlama alt boyutlarının (kendini değerlendirme, fırsatları tanıma, hedef belirleme ve plan oluşturma), algılanan kariyer engelleri alt boyutları ile kariyer geleceği algısı alt boyutlarından hangileri tarafından yordandığını belirlemek amacıyla hiyerarşik (stepwise) regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Kendini değerlendirme boyutunu “kariyer uyumluluğu”, “mesleki eğitimin ve çalışma koşullarının zorluğu” ile “cinsiyet ayrımcılığı” (açıklanan toplam varyans %41.6; $F_{3,210} = 49.78$; $p < .05$), fırsatları tanıma boyutunu “cinsiyet”, “kariyer uyumluluğu”, “bilgi” ve “mesleki eğitimin ve çalışma koşullarının zorluğu” (açıklanan toplam varyans %39.6; $F_{4,209} = 34.29$; $p < .05$), hedef belirleme boyutunu “kariyer uyumluluğu”, “aile ve çevre etkisi”, “mesleki eğitiminin ve çalışma koşullarının zorluğu” ile “motivasyon eksikliği ve yetersiz hazırlanma” (açıklanan toplam varyans %33.7; $F_{4,209} = 26.59$; $p < .05$) ve plan oluşturma boyutunu ise “cinsiyet”, “kariyer uyumluluğu”, “bilgi”, “kariyer iyimserliği” ve “mesleki eğitimin ve çalışma koşullarının zorluğu” yordamaktadır (açıklanan toplam varyans %36.4; $F_{5,208} = 23.83$; $p < .05$). Kariyer planlama sürecinin, düşük-yüksek düzey kariyer geleceği algısı ile cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla çok değişkenli varyans çözümlemesi uygulanmış, kariyer geleceği algısı ($F_{1,211} = 44.69$; $p < .05$) ve cinsiyet ($F_{1,211} = 6.13$; $p < .05$) temel etkilerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Benzer biçimde kariyer planlama sürecinin, düşük-yüksek kariyer engelleri algısı ile cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla uygulanan çok değişkenli varyans çözümlemesine göre de cinsiyet ($F_{1,211} = 5.38$; $p < .05$) temel etkisi anlamlı bulunmuştur.

Sunulan çalışma; gençlerin geleceğe ilişkin kariyer planları üzerinde, kariyer geleceği algı düzeyleri ile olası kariyer engellerine dair algılarının belirleyici rolünü göstermekle alana katkı sağlamakta ve üniversite öğrencilerinin bireysel farkındalıklarının güçlendirilmesinin önemine dikkat çekmektedir.

¹ İletişim kurulacak yazar: guldu@ankara.edu.tr

Anahtar Kelimeler: Üniversite Öğrencileri, Kariyer Planlama, Kariyer Geleceği Algısı, Algılanan Kariyer Engelleri

Kaynakça:

- Rottinghaus, P. J., Day, S. X. ve Borgen, F. H. (2005). The Career Futures Inventory: A measure of career-related adaptability and optimism. *Journal of Career Assessment*, 13, 3- 24.
- Seçer, H. (2013). *Bireysel kariyer planlama ve kişisel başarı algısı arasındaki ilişki ve Pamukkale Üniversitesi'nde bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Sürücü, M. (2011). *Mesleki seçim hedeflerinin kariyer engelleri ve sosyal bilişsel değişkenler tarafından yordanmasına ilişkin bir model sınaması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Gizlilik ile İlgili Tutumlar ve Gizlilik Okur-Yazarlığı ile Facebook Kullanımında Kişisel Veri Yönetimi ile İlişkinin Yaş Gruplarına göre Karşılaştırılması

Murat Kezer¹ Barış Sevi Doç. Dr. Zeynep Cemalcılar Doç. Dr. Lemi Baruh
Koç Üniversitesi Koç Üniversitesi Koç Üniversitesi Koç Üniversitesi

Bu çalışmada, gizlilik tutumlarına (privacy attitudes) dair çok-boyutlu bir yaklaşım ile Facebook kullanımı, gizlilik ile ilgili tutumlar, gizlilik okur-yazarlığı, kişisel bilgi paylaşımı ve Facebook'da gizlilik yönetimine yönelik davranışlar üç yetişkin yaş grubu üzerinden incelenmektedir (18-40, 41-65, ve 65 üzeri; $N = 518$). Genel olarak, gizlilik ile ilgili tutumların tüm alt boyutları (Temel hak olarak gizlilik, Kişinin kendi gizliliği hakkındaki endişesi, Başkalarına bağımlı gizlilik, Başkalarının gizliliği için duyulan endişe) ve Facebook kullanımında kişisel veri yönetimi davranışı arasında pozitif korelasyon saptanmıştır. Yaş grupları arasında yapılan karşılaştırmalar, gençlerin (18-40) daha yaşlı iki gruba göre (41-65 ve 65+) sosyal ağ sitelerini daha sık kullandıklarını ve kullanım amaçlarının daha çok sosyal etkileşime yönelik olduğunu göstermiştir. Ayrıca, bu yaş grubundaki kişilerin sosyal ağları daha geniştir, sosyal ağ kullanımı sırasında daha çok kişisel bilgi paylaşırlar ve gizliliği korumaya yönelik davranışlarda bulunma ihtimalleri diğer iki gruba göre daha yüksektir. Daha yaşlı grupların aksine, genç yaş grubunda gizliliği temel hak olarak görme ve başkalarının gizliliği için endişe duyma alt boyutlarının, Facebook'ta kişisel veri paylaşımı üzerinde bir etkisi görülmemiştir. Aynı zamanda, gizlilik ile ilgili tutumların kişisel veri korumaya yönelik davranışlar üzerindeki etkisinin ileri yetişkinlik grubunda (65 ve üzeri) daha güçlü olduğu belirlenmiştir. Son olarak, Facebook'ta daha çok kişisel bilgi paylaşıyor olmanın, yaş ve kişisel veri yönetimi ilişkisinde aracı etkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gizlilik, Facebook, Kişisel Veri Yönetimi

---

¹ İletişim kurulacak yazar: mkezer15@ku.edu.tr

Sosyal Ağlardan Biri Olan Facebook’u Kullanmayan Kişilerin Sanal Ağ Üzerindeki İlişkilere Bakış Açısı ve Kendi Arkadaşlık İlişkileri

G. Deniz Derin¹
İstanbul Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Göklem Tekdemir Yurtdaş
İstanbul Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Bu çalışmanın iki odak noktası vardır. Bunlardan biri çevrim içi ağlardan biri olan Facebook’u kullanmayan bireylerin, Facebook’u başkalarının kullanımına ilişkin görüşleri bağlamında nasıl değerlendirdiklerini ve Facebook ve/veya benzeri sosyal ağlar üzerindeki ilişkilere bakış açılarını ortaya koymaktır. Diğeri ise bu bireylerin kurdukları yakınlık/samimiyet ve kendilerini açmaları bağlamında günlük hayattaki kendi arkadaşlık ilişkilerini incelemektir. Dünya genelinde en çok kullanılan çevrim içi ağ olduğu bilinmesi, bu çalışmada özellikle Facebook’un seçilmesi yönünde etkili olmuştur.

Araştırmada, yaşları 18 ile 37 arasında değişen, 7’si üniversite ve lise öğrencisi, 6’sı üniversite mezunu 13 katılımcı ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşme içeriğinde katılımcıların çevrim içi sosyal ağlara bakışları, sahip oldukları ilişkilerinin yapısı ve bu ilişkilerden aldıkları doumlara dair sorular yer almıştır. Katılımcılardan onay alındıktan sonra onlara Kişisel Bilgi Formu verilmiş ve ardından görüşmelere geçilmiştir. Araştırma bulguları tematik içerik analiz yöntemiyle incelenmiştir.

Çalışmanın bulgularına göre Facebook çevrim içi ağını kullanmayan katılımcılar, Facebook’u çoğunlukla doyum sağlamayan ilişkilerin kurulduğu ve/veya doyum sağlamayan iletişimin sürdürüldüğü bir iletişim aracı görmektedirler. Katılımcılar çevrim içi ağlardaki iletişimin ve ilişkilerin yapısını samimi bulmamaktadırlar. Katılımcılar kendi çevrim dışı ilişkilerinde ise çoğunlukla tatmin edici, doyurucu ilişkilere sahip olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların özellikle geçmişten günümüze sürdürmekte oldukları arkadaşlık yapılarının var olduğu, bu ilişkilerinde derin paylaşımların yer aldığı ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, katılımcıların sosyal ağlarındaki ilişki ve iletişim biçimlerinden tatmin olmaları, çevrim içi ağlardaki ilişkilere ise olumlu çerçevede bakmamaları ve çevrim içi ağları kullanmaya eğilimli olmamaları arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Çevrim İçi Sosyal Ağlar, Sosyal Ağlar, Kendini Açma

---

¹ İletişim kurulacak yazar: denizderin89@gmail.com

Spor Türü ve Spor Yılı'nın Narsisizm, Mükemmeliyetçilik ve Kontrol Odağı ile İlişkisi

Beyza Nur Kılıç	Emine Taş	Gökay Ata ¹	Mustafa Ulubaba
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Psikoloji Bölümü	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Psikoloji Bölümü	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Psikoloji Bölümü	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Psikoloji Bölümü

Bu çalışmada spor yapan kişilerde bireysel ve takım sporuyla uğraşmanın ve spor yapma yılının narsisizm, mükemmeliyetçilik ve kontrol odağıyla olan ilişkisini incelemek amaçlanmıştır.

Araştırmaya 18 yaş ve üzeri en az 2 yıldır spor yapıyor olan 215 sporcu katılmıştır.

Araştırmada sporcuların narsisizm düzeylerini belirlemek için “Narsistik Kişilik Envanteri”, mükemmeliyetçilik düzeylerini belirlemek için “Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği” ve kontrol odağı düzeylerini belirlemek için ise “Rotter İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği” kullanılarak Faktöriyel Varyans Analizi yöntemi ile incelenmiştir.

Buna göre bireysel sporcuların, çevrelerindeki kişilerin beklentilerine yönelik olarak kendilerine daha mükemmeliyetçi hedefler koyduklarını çıkarıyoruz. Ayrıca daha az zamandır bireysel sporlarla uğraşan sporcular, takım sporuyla uğraşan sporculara göre daha fazla iç kontrol odaklıdır. Spor yapılan zaman arttığında ise takım sporu ile uğraşan sporcular, bireysel spor ile uğraşan sporculara göre daha fazla iç kontrol odaklı olmuşlardır.

Sonuç olarak spor yapılan süre ve yapılan spor türüne göre kontrol odağı ve mükemmeliyetçilik değişkenlerinde anlamlı farklılıklar meydana gelmektedir. Bu değişimlerin tek başına olduğu söylenememekle birlikte bu değişime yol açan faktör spor yılı ve spor türü arasındaki etkileşimdir.

Anahtar Kelimeler: Narsisizm, Mükemmeliyetçilik, Kontrol Odağı, Takım Sporları, Bireysel Sporlar, Spor Yılı

---

¹ İletişim kurulacak yazar: goekayata@yahoo.com

Türkiye’deki Yol Kullanıcıları Gözüyle Trafik ve Ulaşımın Anlamı

Prof. Dr. Yeşim Yasak¹   Yrd. Doç. Dr. Nevin Kılıç   Prof. Dr. Bengi Öner-Özkan
Çankırı Karatekin Üniversitesi   Fatih Sultan Mehmet Vakfı Üniversitesi   Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikoloji Bölümü   Psikoloji Bölümü   Psikoloji Bölümü

Son yirmi yılda ülkemizde trafik algısı değişti mi? Bu çalışmanın amacı, 1998 yılında yapılan ve Ülkemizde trafik kurallarının anlamını, trafik ortamı denildiğinde nelerin düşünüldüğünü ve hissedildiğini, diğer bir deyişle trafiğin sosyal temsilini/şemasını inceleme amacıyla yapılmış olan çalışmanın sonuçlarına dayanarak, geçen süre içindeki değişimi araştırmaktır. Bu amaçtan yola çıkarak, ilk çalışmada açık uçlu olarak hazırlanmış 24 soruya verilen yanıtlardan, içerik analizi tekniği ile 15 ana kategori ve 236 alt-kategori elde edilmiştir. Bu çalışmada elde edilen kategoriler, 4’lü Likert tipi ölçeğe dönüştürülerek, uygulanmıştır. Araştırmanın örneklemini, 232’si (%48.6) kadın, 245’i (%51.4) erkek olmak üzere toplam 477 kişiden oluşmaktadır. Yaş aralığı 18-60, yaş ortalaması ise 31.32 ($S = 11.59$) dir. Bu kişilerin %10.4’ü ilkokul/ortaokul, %18.9’u lise, %62.9’u üniversite ve %7.8’i lisans üstü eğitim düzeyindedir. Örneklemin % 40.2’si (188 kişi) araç kullanmayanlar, % 59.8’i (280 kişi) sürücülerden oluşmaktadır. Katılımcıların %24.2’si sürücü olarak, %6.3’ü yaya ve %12.7’si ise yolcu olarak, son üç yılda en az bir kez kaza deneyimi yaşadığını rapor etmişlerdir. Türkiye’de trafik denince akla gelenler, geçmişten günümüze ülkemizdeki trafiğin gidişatı, trafik kuralı denince akla ilk gelenler, trafik polisi denince akla ilk gelenler, trafik kazasına maruz kalma ihtimali, trafik sorunlarına ilişkin çözüm önerileri, “trafik canavarı temsili”, trafik kazasına neden olan insanlara ilişkin temsiller olmak üzere sekiz alt başlıkta toplanan 145 maddelik anket, yapılan faktör analizleri sonucunda trafik temsiline dair alt boyutlara ayrılarak, cinsiyet, yaş, araç kullanma deneyimi, kazaya karışma, trafik cezası alma değişkenleri bakımından karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular, önceki çalışma sonuçları ve literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Trafik Psikolojisi, Trafik Güvenliği Algısı, Trafığe İlişkin Sosyal Temsiller, Yol

---

¹ İletişim kurulacak yazar: yesimyasak@yahoo.com

Siyasal Görüş ve Tehdit Algısı Arasındaki İlişkide Sistemi Meşrulaştırmanın Aracı Rolü

Arş. Gör. Ahmet Demirdağ¹

Ankara Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Doç. Dr. Derya Hasta

Ankara Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Psk. Aybike Çavdar

Araştırmalar (Feygina, Jost ve Goldsmith, 2010; Van der Toorn, Berkics ve Jost, 2010) sağ görüşlü bireylerin sistemi meşrulaştırma düzeylerinin sol görüşlü bireyelerinkinden yüksek olduğuna işaret etmektedir. Sistemi meşrulaştıran bireyler ise, kendilerinin ya da gruplarının çıkarları pahasına içinde yaşadıkları mevcut sistemi haklı çıkaracak gerekçeler bulmak ve sistemin aksayan taraflarından daha az şikâyetçi olmak eğilimindedirler (Kay ve Jost, 2003). Bu eğilim onların, sistemin kusurlarıyla birlikte sistemin içerdiği tehdit unsurlarını da görmezden gelmelerini kolaylaştırıyor görünmektedir (Kay, Czaplinski ve Jost, 2009). Bu bilgilerden yola çıkılarak araştırmada, siyasal görüş ve Türkiye’deki siyasal ortam nedeniyle hissedilen tehdit algısı arasındaki ilişkide sistemi meşrulaştırmanın aracı rolü incelenmiştir. Araştırmada ayrıca, Türkiye’de yaşıyor olmaktan dolayı kendilerini tehdit altında hissettiğini belirten katılımcıların algıladıkları tehdit türleri de gözden geçirilmiştir. Araştırmanın örneklemini yaş ortalaması 20.99 ($S = 2.61$) olan 215 (126 kadın, 87 erkek ve cinsiyetini belirtmeyen 2 kişi) üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği’nin (Kay ve Jost, 2003; Yıldırım, 2013) yanı sıra, siyasal görüş ve Türkiye’deki siyasal ortam nedeniyle hissedilen tehdit düzeyini belirlemek için hazırlanan Likert tipi sorulardan yararlanılmıştır. Araştırmanın verileri 1 Kasım 2015 genel seçimlerinden kısa bir süre önce, 20 Temmuz 2015 Suruç ve 10 Ekim 2015 Ankara Garı katliamlarının yankılarının devam ettiği bir zaman diliminde toplanmıştır. Analiz sonuçları; katılımcıların kendilerini sol siyasal görüşlü tanımlama düzeyleri arttıkça sistemi meşrulaştırma düzeylerinin azaldığını ve algıladıkları tehdit düzeyinin arttığını ortaya koymuştur. Sistemi meşrulaştırma ve tehdit algısı arasında ise pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, Boostrop yöntemi kullanılarak yapılan aracı değişken analizine göre, siyasal görüş ve tehdit algısı arasındaki ilişkide sistemi meşrulaştırmanın kısmi aracı rolü olduğu saptanmıştır. Katılımcıların (122 kişi, %56,7) en çok hangi nedenle tehdit algıladıkları sorusuna verdikleri yanıtlar incelendiğinde ise sırasıyla; terör, güvenlik/can güvenliği, ayrımcılık, siyasi baskı, siyasal kutuplaşma ve ifade özgürlüğünün kısıtlanması gibi temaların öne çıktığı görülmüştür. Bulgular ilgili yazın ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tehdit Algısı, Siyasal Görüş, Sistemi Meşrulaştırma

Kaynakça:

- Feygina, I., Jost, J. N. ve Goldsmith, R. E. (2010). System justification, the denial of global warming, and the possibility of “system-sanctioned change”. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(3), 326-338.
- Kay, A. C. ve Jost, J. T. (2003). Complementary justice: Effect of “poor but happy” and “poor but honest” stereotype exemplars on system justification and implicit activation of the justice motive. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(5), 823-837.
- Kay, A. C., Czaplinski, S. ve Jost, J. T. (2009). Left-right ideological differences in system justification following exposure to complementary versus noncomplementary stereotype exemplars. *European Journal of Social Psychology*, 39, 290-298.

¹ İletişim kurulacak yazar: ahmetdemirdag@yahoo.com

- Stephan, W. G. ve Stephan, C. W. (1996). Predicting prejudice. *International Journal of Intercultural Relations*, 20, 409-426.
- Van der Toorn, J., Berkies, M. ve Jost, J. T. (2010). System justification, satisfaction, and perceptions of fairness and typicality at work: A cross-system comparison involving the U.S. and Hungary. *Social Justice Reseach*, 23, 189-210.
- Yıldırım, N. (2010). *Sivil toplum kuruluşu gönüllülerinin adil dünya inançları, sosyal baskınlık yönelimleri ve sistemi meşru algılama düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin.

Androjenlik Cinsiyet Rol Yönelimi Düşünme İhtiyacını Her zaman Yordar mı?

Doç. Dr. Ayda Büyüksahin-Sunal¹

Ankara Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Arş. Gör. Meryem Kaynak Malatyalı

Ankara Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Toplum tarafından kadınlar için uygun olduğu düşünülen özelliklere sahip bireyler ‘kadınsı’, erkeklere uygun görülen özelliklere sahip bireylerse ‘erkeksi’ olarak tanımlanmaktadır. Bu iki cinsiyet yöneliminin (kadınsı ve erkeksi) bir arada bulunması ise androjenlik olarak isimlendirilmektedir. Androjenlik alan yazında daha çok olumlu bir özellik olarak sunulsa da bu cinsiyet rol yöneliminin olumsuz özellikleri de içerebileceği belirtilmektedir. Bu nedenle, androjenlik cinsiyet rol yönelimi, olumlu ve olumsuz androjenlik olmak üzere iki boyutta da ele alınabilmektedir. Daha açık bir ifadeyle, olumlu androjenlik olumlu kadınsı (örn., kibar) ve olumlu erkeksi (örn., kendine güvenen) özelliklerin bir arada bulunmasını içerirken; olumsuz androjenlikse olumsuz kadınsı (örn., mızumsuz) ve olumsuz erkeksi (örn., kibirli, saldırgan) özelliklerin bir arada bulunmasını içermektedir. Bu çalışmada da androjenlik cinsiyet rol yönelimi olumlu ve olumsuz olmak üzere iki boyutlu olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı da olumlu- olumsuz androjenlik cinsiyet rol yöneliminin, karmaşık bilişsel etkinliklere katılma ve bunlardan zevk alma olarak tanımlanan düşünme ihtiyacıyla ilişkisinin incelenmesidir. Ek olarak, cinsiyetin düşünme ihtiyacı üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi de amaçlanmıştır.

Bu amaçlarla, Düşünme İhtiyacı Ölçeği, Genişletilmiş Kişisel Yüklemeler Ölçeği 387 bireye (254 kadın, 133 erkek) uygulanmıştır.

Olumlu-olumsuz androjenliğin ve cinsiyetin düşünme ihtiyacını yordayıp yordamadığının incelenmesi amacıyla çoklu regresyon analizi yürütülmüştür. Analiz sonucunda olumlu androjenliğin ($\beta = .22, t = 4.39, p < .001$) ve cinsiyetin ($\beta = .10, t = 2.07, p = .04$) düşünme ihtiyacını olumlu yönde anlamlı olarak yordadığı görülmüştür.

Bir başka deyişle, olumlu androjenlikle ilişkili özellikler (örn., duygusal ve bağımsız olma gibi) arttıkça düşünme ihtiyacı (çaba gerektiren bilişsel etkinliklere katılma eğilimi gibi) da artma eğilimindedir. Buna karşılık, olumsuz androjenlik özelliklerinin (örn., saf ya da bencil olmak gibi) düşünme ihtiyacı ile ilişkisiz olduğu görülmüştür. Ayrıca, kadınlarla karşılaştırıldığında erkeklerin düşünme ihtiyacı puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak, çalışmada düşünme ihtiyacı bağlamında, androjenliğin olumlu ve olumsuz iki boyut olarak değerlendirilmesinin önemli olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Olumlu/Olumsuz Androjenlik, Düşünme İhtiyacı, Cinsiyet Rol Yönelimi, Cinsiyet

¹ İletişim kurulacak yazar: bsahin@humanity.ankara.edu.tr

İç-Grup Ayırt Ediciliği ile İç-grup Yanlılığı Arasındaki İlişkiler: İç-Grupla Kurulan Özdeşimin Biçimlendirici Rolü

Nagihan Taşdemir¹

Anadolu Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

İç-grup ayırt ediciliği ve iç-grup yanlılığı arasındaki ilişki için 2 varsayım önerilmiştir. Sosyal kimlik kuramından hareketle geliştirilen 1. varsayıma göre, algılanan düşük iç-grup ayırt ediciliği, iç-grup yanlılığını artırmalıdır. Sosyal sınıflandırma kuramından hareketle geliştirilen 2. varsayıma göre, algılanan yüksek iç-grup ayırt ediciliği, iç-grup yanlılığını artırmalıdır. Bazı çalışmalar, algılanan gruplar arası benzerlik (düşük iç-grup ayırt ediciliği) arttıkça; diğer bazı çalışmalar ise, algılanan gruplar arası farklılık (yüksek iç-grup ayırt ediciliği) arttıkça; bireylerin daha fazla iç-grup yanlılığı sergilediğini iddia etmiştir. Araştırmacılar, bu değişkenler arasındaki ilişkinin, iç-grupla kurulan özdeşimin düzeyine göre değişebildiğini göstermiştir. Yüksek düzeyli özdeşim kuranlar arasında, algılanan gruplar arası benzerliğin, düşük düzeyli özdeşim kuranlar arasında ise, algılanan gruplar arası farklılığın, iç-grup yanlılığını artıracığı beklenmiştir. Bu çalışmanın amacı, iç-grup ayırt ediciliği ile Kürtlere, Avrupalılara, Suriyeli sığınmacılara ve Amerikalılara yönelik iç-grup yanlılığı arasındaki ilişkiler üzerinde ulusal grupla kurulan özdeşimin biçimlendirici (moderator) rolünü incelemektir.

Çalışmaya 157 üniversite öğrencisi katılmıştır. İç-grup ayırt ediciliği 3-madde, iç-ve dış-grup değerlendirmeleri 2-madde, ulusal grupla kurulan özdeşim 3-madde ile ölçülmüştür.

İki aşamalı biçimlendirici regresyon analizleri yapılmıştır. 2. aşamada, iç-grup ayırt ediciliği, tüm gruplara yönelik iç-grup yanlılığını yordamıştır. Ulusal grupla kurulan özdeşimin, Suriyeli sığınmacılara ve Amerikalılara yönelik iç-grup yanlılığı için biçimlendirici rolü anlamlı bulunmuştur. Bu gruplara yönelik iç-grup yanlılığı, düşük düzeyli özdeşim kuranlar arasında, algılanan yüksek düzeyli iç-grup ayırt ediciliği ile artmıştır.

Çalışmada, ulusal grupla kurulan özdeşim, iç-grup ayırt ediciliği ile Suriyeli sığınmacılara ve Amerikalılara yönelik iç-grup yanlılığı arasındaki ilişkilerde biçimlendirici rol oynamıştır. Düşük düzeyli özdeşim kuranlar arasında, algılanan iç-grup ayırt ediciliği arttıkça, iç-grup yanlılığı artmıştır. Yüksek düzeyli özdeşim kuranlar arasında ise, iç-grup grup ayırt ediciliğine bağlı olarak iç-grup yanlılığı değişmemiştir. Bu bulgular, sosyal sınıflandırma kuramı çerçevesinde (2. varsayım), ulusal grupla düşük düzeyli özdeşim kuranların, Suriyeli sığınmacı ve Amerikalı gruba yönelik iç-grup yanlılığı sergilemesi için görece yüksek iç-grup ayırt ediciliği algılaması gerekmiştir biçiminde yorumlanabilir.

Anahtar Kelimeler: İç-Grup Özdeşimi, İç-Grup Ayırt Ediciliği, İç-Grup Yanlılığı, Farklı Gruplarla İlişkiler

---

¹ İletişim kurulacak yazar: spsynagihantasdemir@gmail.com

Kendi Grubumu Sevmem Başka Grupları Sevmememi Gerekendirir mi? Sosyal Kimlik ve Dış-Grup Tutumları Arasındaki İlişkide Belirleyici Faktörler

Öğr. Gör. Dr. Leman Korkmaz¹

Başkent Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Tajfel ve Turner (1979), Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinde, sosyal kimliği, bir gruba dahil olduğumuz bilgisiyle birlikte, bu grup üyeliğine atfettiğimiz duygusal değer ve önem olarak tanımlamıştır. Sosyal Kimlik Kuramına göre kişiler kendi gruplarını diğer gruplara göre daha olumlu değerlendirme eğiliminde olurlar. Bu önermeyle ilişkili olarak, sosyal kimliğinin, diğer bir ifadeyle iç-grupla özdeşleşme derecesinin dış-grup tutumlarıyla ilişkisi son 30 yılda alan yazında oldukça yer bulmuştur. Ancak, alan yazındaki tutarsız bulgular bu iki değişken arasındaki ilişkide belirleyici olabilecek farklı mekanizmaların incelenmesinin ve bu doğrultuda farklı modellerin geliştirilmesinin gerekliliğine işaret etmektedir.

Bu bağlamda, bu çalışmada, güncel araştırmaları da dikkate alarak, gelecekte yürütülecek araştırmalara ışık tutacak üç önemli etken üzerinde durulacaktır: (1) özdeşleşilen grubun sınıfsal hiyerarşideki yeri (azınlık- çoğunluk grup üyelikleri) (2) dahil olunan gruba yönelik tutumların niceliğinin yanı sıra niteliği ve (3) dış-gruptan algılanan tehdit. Sosyal kimlik ve dış-grup tutumları arasındaki ilişkiyi incelerken azınlık-çoğunluk grup karşılaştırması yapan çalışmaların sayısı oldukça azdır ancak elde edilen bulgular, azınlık grup üyelerinden çoğunluk grup üyeleri için bu iki değişken arasındaki olumlu ilişkiye işaret etmiştir. Diğer yandan, oldukça yeni ortaya atılan ve özdeşleşilen grubun yüceliğine dair gerçekçi olmayan inançlar olarak tanımlanan kolektif narsisizm kavramı üzerine yürütülen ampirik çalışmalar sosyal kimlikle özdeşleşmenin niceliği kadar niteliğinin de değerlendirilmesinin gerekliliğine dikkat çekmektedir. Alan yazındaki çalışmaların işaret ettiği bir diğer faktör ise, tehdit oluşturmeyen gruplara kıyasla, dahil olunan grup için tehdit oluşturan gruplara karşı daha olumsuz tutumların ortaya çıkabileceğidir. Bu doğrultuda, bu çalışmada, azınlık grupların farklı özellikleri de dikkate alınarak, azınlık ve çoğunluk grup üyeleri için, sosyal kimliğin nicelik ve niteliğinin ve dış-gruptan algılanan tehdidin dış-grup tutumlarıyla ilişkisine odaklanan bir model üzerinde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Kimlik, Dış-Grup Tutumları, Kolektif Narsisizm, Azınlık-Çoğunluk Grup Kimlikleri

Kaynakça:

Tajfel, H. ve Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W. G. Austin ve S. Worchel, (Ed.), *The social psychology of intergroup relations* içinde (33-47). Monterey: Brook/Cole Publishing.

---

¹ İletişim kurulacak yazar: lemankorkmaz@yahoo.com

Psikolojik Şiddetin Ölçümü: Psikolojik İstismar Profili'nin Türkçeye Uyarlanması

Yrd. Doç. Dr. İnci Boyacıoğlu¹Dokuz Eylül Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Mete Sefa Uysal

Dokuz Eylül Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Canan Erdugan

Dokuz Eylül Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Yakın ilişkilerde yaygın ve karşılıklı olarak uygulanan, başta fiziksel şiddet olmak üzere diğer şiddet türlerini önceleyen ve şiddetin hem fiziksel hem psikolojik olumsuz etkilerini artıran bir şiddet türü olarak psikolojik şiddetin araştırılması gereklilik arz etmektedir (Murphy ve O'Leary, 1989; O'Leary, 1999). Ulusal çalışmalarda psikometrik özellikleri test edilmiş kullanışlı bir ölçeğin eksikliği düşünüldüğünde, bu çalışmada Sackett ve Saunders'ın (1999) geliştirdiği Psikolojik İstismar Profili'nin (PIP) Türkçeye kazandırılması amaçlanmıştır.

Araştırma duyurusu için Dokuz Eylül Üniversitesi öğrenci ve çalışanlarından, halkevlerinden, kadın örgütlerinden ve İzmir Barosu'ndan destek alınmıştır. Verileri internet üzerinden toplanan araştırmaya 315 kadın katılmıştır.

PIP'in çeviri-geri çeviri işlemi Türkçe ve İngilizce dillerine hakim, psikoloji alanında eğitimli iki ayrı çeviri ekibi tarafından yapılmıştır. Türkçe formun anlaşılabilirliği ve maddelerin kültürel uygunluğu için uzman görüşleri alınmış ve 15 kişiden oluşan bir örnekleme de öndeneme yapılmıştır. Katılımcılar ayrıca Kadına Psikolojik Kötü Muamele Envanteri'ni, Çatışma Taktikleri Ölçeği'ni ve Kısa Semptom Envanteri'ni doldürmüşlardır.

Kaiser Meyer Olkin (KMO) değeri .91 olarak elde edilmiş, Özdeğeri 1 ve 1'in üstünde olan dört faktör toplam varyansın %69.13'ünü açıklamıştır. Faktör yapısı varimaks eksen döndürme yöntemi ile test edilmiş, ölçek geliştirme çalışması ile tutarlı olarak maddelerin dört faktöre istendik şekilde yüklendiği gözlenmiştir. Toplam varyansın %21.85'i ilk faktör, %19.63'ü ikinci faktör, %15.22'si üçüncü faktör ve %12.44'ü dördüncü faktör tarafından açıklanmıştır. Faktör yükleri .35 ve .86 arasında gözlenmiştir.

Psikolojik şiddet alt türlerinden *kıskançlıkla kontrol etme* için .54 ile .86, *yok sayma* için .69 ile .87, *özellikleriyle alay etme* için .66 ile .89, *davranışlarını eleştirme* için .80 ile .90 arasında gözlenmiştir.

Kıskançlıkla kontrol etme .91, yok sayma .87, özellikleriyle alay etme .88 ve davranışlarını eleştirme .81 düzeyinde iç tutarlılık göstermiştir. Bütün ölçeğin Cronbach alfa değeri ise .93 olarak elde edilmiştir.

Bulgular PIP'in Türk örneklemler için yeterli geçerlik ve güvenilirlik değerlerine sahip olduğuna işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadına Yönelik Şiddet, Psikolojik İstismar Profili, Geçerlik, Güvenirlik

Kaynakça:

- Murphy, C., M. ve O'Leary, K. D. (1989). Psychological aggression predicts physical aggression in early marriage. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57(5), 579-582.
- O'Leary, K. D. (1999). Psychological abuse; A variable deserving critical attention in domestic violence. *Violence and Victims*, 14, 1-14.
- Sackett, L. A. ve Saunders, D. G. (1999). The impact of different forms of psychological abuse on battered women. *Violence and Victims*, 14, 105-117.

¹ İletişim kurulacak yazar: inci.boyacioglu@deu.edu.tr

Psikolojik Şiddetin Ölçümü: Kadına Psikolojik Kötü Muamele Envanteri'nin Türkçeye Uyarlanması

Yrd. Doç. Dr. İnci Boyacıoğlu¹Dokuz Eylül Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Canan Erdugan

Dokuz Eylül Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Mete Sefa Uysal

Dokuz Eylül Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Türkiye genelinde yapılan büyük örneklemler araştırma kadına yönelik şiddet türleri içerisinde psikolojik şiddetin %44 görülme sıklığı ile en yaygın şiddet türlerinden biri olduğunu, kadının davranışlarını kontrol etmeye yönelik davranışlar da dahil edilirse bu oranın yüzde 70'lere kadar çıkabildiğini göstermektedir (Jansen, Yüksel ve Çağatay, 2009). Ülkemizde psikolojik şiddetin bilimsel zeminde tartışılabilmesi ve etkilerinin ortaya çıkarılarak müdahale programlarının zenginleştirilebilmesi için psikometrik özellikleri test edilmiş ölçüm araçlarına büyük bir ihtiyaç olduğu düşünülerek bu çalışmada Tolman (1989) tarafından geliştirilmiş Kadına Psikolojik Kötü Muamele Envanteri'nin (KPKME) Türkçeye uyarlanması hedeflenmiştir.

Verileri internet üzerinden toplanan çalışmaya 315 kadın (144 evli, 142 bekar, 29 diğer) katılmıştır. KPKME'nin çeviri-geri çeviri işlemi psikoloji alanında uzman ya da uzmanlığına yapmakta olan iki ayrı çeviri ekibi tarafından yapılmıştır. Türkçe formun anlaşılabilirliği ve maddelerin kültürel uygunluğu için uzman görüşleri alınmış ve 20 kişiden oluşan bir örnekleme de ödeneme yapılmıştır. Katılımcılar ayrıca Psikolojik İstismar Profili'ni, Çatışma Taktikleri Ölçeği'ni ve Kısa Semptom Envanteri'ni doldürmüşlardır.

Kaiser Meyer Olkin (KMO) değeri .92 olarak elde edilmiş, Özdeğeri 1 ve 1'in üstünde olan 11 faktör toplam varyansın %69.64'ünü açıklamıştır. Yamaç eğrisi grafiği 3 ya da 4 faktörlü bir yapıya işaret etmiştir. Faktör yapısı varimax eksen döndürme yöntemi ile test edilmiş, maddelerin üç faktöre istendik şekilde yüklendiği gözlenmiştir. Tolman'ın çalışmasında binişen iki faktörün (Dominance/Isolation) Türk örnekleminde sağlıklı şekilde ayrıştığı görülmüştür. Toplam varyansın %26.43'ü ilk faktör, %13.83'ü ikinci faktör ve %10.31'i üçüncü faktör tarafından açıklanmıştır. Faktör yükleri .36 ve .80 arasında gözlenmiştir.

KPKME alt ölçeklerinden *hükmetme* için .40 ile .74, *yalıtma* için .38 ile .80, *duygusal/sözel şiddet* için .49 ile .83 arasında gözlenmiştir.

Cronbach alfa değerleri incelendiğinde, hükmetme .90, yalıtma.88 ve duygusal/sözel şiddet .96 düzeyinde iç tutarlılık göstermiştir.

Bulgular KPKME'nin Türk örneklemler için yeterli geçerlik ve güvenilirlik değerlerine sahip olduğuna işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadına Yönelik Şiddet, Kadına Psikolojik Kötü Muamele Envanteri, Geçerlik, Güvenirlik

Kaynakça:

Jansen, H. A. F. M., Yüksel, İ. ve Çağatay, P. (2009). Kadına yönelik şiddetin yaygınlığı. *Türkiye'de kadına yönelik şiddet* içinde (45-69). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.

Tolman, R. M. (1989). The Development of a measure of psychological maltreatment of women by their male partners, *Violence and Victims*, 4(3), 159-173.

¹ İletişim kurulacak yazar: inci.boyacioglu@deu.edu.tr

Kadının Çalışmasına Yönelik Ayrımcılık Ölçeği ve Çalışan Kadına Yönelik Ayrımcılık Ölçeği Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması

Uzm. Psk. Duygu Uğurlu¹
Denizli Halk Sağlığı
Müdürlüğü

Prof. Dr. Nihal Mamatoğlu
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Toplumların geleneksel yönelimi, ev ve aile sorumluluğunu kadının birinci vazifesi olarak görürken, bir kadının çalışma hayatına yönelmesini bir erkek kadar teşvik etmez. Benzer ayrımcı tutumlar kadının bir işyerinde çalışması durumunda, bir çalışan olarak işyerinin ücret, eğitim, kariyer vb. haklarından, kadınların erkeklerle eşit oranda ve performanslarına bağlı olarak adil yararlanmasını engelleyen tutumlar olarak kendini göstermeye devam eder. Kadının çalışma hayatına girmesine ve çalışan kadının işyerinde erkeklerle eşit haklara sahip olmasına yönelik tutumların değerlendirilmesi ve bu konularda yapılacak çalışmalarda kullanılması açısından, Türkçe ölçek çalışmalarına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı genel olarak bir kadının çalışma hayatına girmesine yönelik ayrımcılık ile çalışma hayatı içindeki kadına yönelik işyerinde ayrımcılığı değerlendirmek için kullanılabilecek psikometrik özellikleri görgül olarak test edilmiş iki ölçeği Türkçe literatüre kazandırmaktır. Çalışmanın örnekleme kolay örneklem yöntemiyle Denizli ilinde bulunan iki kamu kurumundan 218 erkek, 116 kadın toplam 334 çalışandan oluşturulmuştur. Yapılan analizler sonunda; Kadının Çalışmasına Yönelik Ayrımcılık Ölçeği ve Çalışan Kadına Yönelik Ayrımcılık Ölçeği olarak psikometrik özellikleri görgül olarak test edilmiş iki ayrı ölçek oluşturulmuştur. Kadının Çalışmasına Yönelik Ayrımcılık Ölçeği'nin “kadının çalışma hayatı ve evlilik uyumu” ve “kadının çalışabileceği işler” olarak tanımlanabilecek iki faktörlü bir yapısı olduğu ortaya konulmuştur. Ölçeğin iki faktörlü yapısı doğrulayıcı faktör analiziyle de tutarlıdır. Her iki faktörü dörder maddeden oluşan ölçeğin, iç güvenirlik sonuçları tatmin edicidir. Tek boyutlu bir yapısı doğrusal eşitlik modeliyle test edilen Çalışan Kadına Yönelik Ayrımcılık Ölçeği'nin ise; altı maddesi bulunmaktadır. Ölçeğin iç güvenirlik sonuçları tatmin edicidir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Ayrımcılık, İşyerinde Kadına Yönelik Ayrımcılık, Kadının Çalışmasına Yönelik Ayrımcılık, Çalışan Kadına Yönelik Ayrımcılık

---

¹ İletişim kurulacak yazar: dygu_ugurlu_91@hotmail.com

Kadınların İş Yaşamındaki Statüsünün Hofstede'nin Kültür Boyutları Açısından İncelenmesi

Sanem Küçükkömürler ¹	Fulya Kırimer-Aydınlı	Özlem Ersan
Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü	Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü	Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü

Yaygın bir problem olan cinsiyet eşitsizliğini hemen hemen her kültürde gözlemlemek mümkündür. Toplumlardaki bu cinsiyet eşitsizliği, kadınların toplumdaki hakları ve statülerine dair farkındalıklarını kısıtlayabilmektedir. İşgücü alanı da toplumdaki cinsiyet eşitsizliğinin görüldüğü alanlardan biridir. İşgücü alanındaki cinsiyet eşitsizliği maaş, ekonomik karar alma gibi alanların yanı sıra kadın ve erkeklerin sorumlu oldukları iş türlerinde ve iş yaşamındaki statülerinde gözlemlenebilmektedir (Holmes & Flood, 2013). Diğer yandan cinsiyet eşitsizliği bütün toplumlarda aynı oranda değildir ve bazı toplumlar cinsiyet eşitsizliklerini en aza indirmek adına belli politikalar geliştirmektedir (örn., pozitif ayrımcılık). Bu çalışmada, kültürel boyutlardaki çeşitliliklerin kadınların işgücündeki yerine dair toplumlar arasındaki farkının üzerindeki etkisini incelemek amaçlanmıştır. Kültürel etkileri için Hofstede'nin (2015) kültür boyutları (güç mesafesi, bireysellik/toplumsallık, maskülenlik/feminenlik, belirsizliği reddetme ve uzun/kısa dönem yönelimler) ve iş yaşamındaki kadının statüsü için ülkelere ait puanlar (World Values Survey ve World Economic Forum, 2014) farklı veri setlerinden alınarak birleştirilmiştir. Çalışmada hiyerarşik regresyon analizi uygulanmış, ekonomiye katılım ve gayri safi milli hasıla kontrol değişkenleri olarak kullanılmıştır. Sonuçlara göre, bireysellik boyutundaki değerlerin artmasıyla kadınların eşlerinden daha fazla para kazanmasının bir sorun olarak algılanma oranı azalmaktadır. Ayrıca belirsizliği reddetme boyutundaki değerlerin artması da kadınların iş sahibi olmalarının bağımsızlık açısından önemli bir gösterge olduğuna dair düşünceleri arttırırken, diğer yandan toplumun iş sahibi olmaya dair kısıtlılıklar olması durumunda işi erkeğin hak edeceğine dair inancı da arttırmaktadır. Dolayısıyla, bireysellik boyutu çalışan kadının algılanan statüsünü aile içi ilişkiler dâhilinde olumlu etkilemektedir, fakat belirsizliği reddetme boyutu çalışmanın kadın için önemli olduğu algısıyla olumlu etki yaratmasına rağmen önceliğin erkeğe verilmesine dair seçimlerle de çalışan kadının algılanan statüsünü olumsuz etkilemektedir. Bu çalışma göstermektedir ki, dünya çapındaki cinsiyet eşitsizliğini azaltmaya yönelik olarak gelecek çalışmalarda iş alanındaki cinsiyet eşitsizliğinin kadın üzerindeki etkisi kültür boyutları temel alınarak ayrıntılı bir şekilde çalışılmalıdır. Böylece, kadınların iş sahibi olma adına verdikleri mücadeleleri anlamak ve çözümler için politikalar geliştirmek mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet Eşitsizliği, Hofstede Kültür Boyutları, Çalışan Kadının Algılanan Statüsü, Belirsizliği Reddetme Boyutu, Bireysellik Boyutu

Kaynakça:

- Hofstede, G. (2015). *The Hofstede Centre*. 16 Mayıs 2015, <http://geert.hofstede.com/thehofstede-centre.html>
- Holmes, S. ve Flood, M. G. (2013). *Genders at work: Exploring the role of workplace equality in preventing men's violence against women*. Sydney: White Ribbon Foundation.
- World Economic Forum. (2014). *Global gender gap report*. 16 Mayıs 2014, http://www3.weforum.org/docs/GGGR14/GGGR_CompleteReport_2014.pdf
- World Values Survey Association. (2014). *World Values Survey 2014 official data file*, v.20140429. Madrid: ASEP/JDS. 16 Mayıs 2014, <http://www.worldvaluessurvey.com>

¹ İletişim kurulacak yazar: sanemk@metu.edu.tr

Türk Pop Müziğinde Cinsiyetin Kurgulanış Biçimlerinin Söylemsel Açıdan İncelenmesi

Merve Pelit¹

Sakarya Üniversitesi
Müzik Bilimleri

Kübra Özkan

Uludağ Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Pop müziğin sosyal ve kültürel yaşantıyı şekillendirdiği; toplumun geniş bir kesiminin toplumsal cinsiyete dair düşüncelerini, algılarını ve tutumlarını etkilediği bilinmektedir. Yapılan çoğu çalışmada pop müziğin cinsel davranış, cinsellik, geleneksel cinsiyet rollerinin edinimine olan etkisi üzerine odaklanılmaktadır. Ancak şarkı sözlerinin içeriklerinin feminist perspektiften incelendiğine dair çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu çalışmada 2000-2015 yılları arasında en çok dinlenen ve beğenilen şarkıların sözleri “kadınlık ve erkekliğin nasıl kurgulandığı ve tanımlandığı, karşı cins ile ne türden bir ilişki kurulduğu, toplumsal cinsiyet odağında ben-diğer (sevgili) tanımlamalarının nasıl inşa edildiği, ‘kadın’ ve ‘erkek’ olmanın romantik ilişkinin sürdürülmesi/sonlandırılmasında nasıl bir etkisinin olduğu” soruları çerçevesinde incelenmiştir. 2000-2015 tarihleri arasında popüler olan *Hit Şarkılar* arasından her yıla ait iki şarkı seçilmiştir. Belirlenen bu şarkıların toplumsal cinsiyet ve romantik ilişkiye vurgu yapmasına dikkat edilmiştir. Toplamda 30 pop şarkı (15i kadın diğer 15 i ise erkek tarafından seslendirilen) içeriği, kadın ve erkeğin söylemsel temsili üzerinden analiz edilmiştir. Analiz sonuçları kadın ve erkeğin karşı cinse yönelik tanımlamalarının farklılaştığını göstermektedir. Genel olarak romantik ilişki içerisinde kişiler kendilerini ve karşı cinsi tanımlarken geleneksel toplumsal cinsiyet kalıpyargılarıyla örtüşür düzeyde söylemler kullanmaktadır. Ancak bu söylemlerin içerikleri ilişki kurma ve ayrılık temaları işlenirken cinsiyete göre farklılaşmalar sergilemektedir. Kadınlar ilişki kurma isteği içerisindeyken ya geleneksel cinsiyet rollerine daha fazla atıf yapmaktadırlar ya da kendi cinselliklerini ön plana çıkararak ve kendilerini cinselleştiren söylemler kullanarak karşı cinsin daha aktif bir rol sergilemelerini beklemektedir. Ancak ayrılık özellikle “aldatılma”dan kaynaklıysa geleneksel kadın rollerinin reddedilmesi ile birlikte kadının özgürleştiği ve kadının özne olarak kendi kararlarını alma sürecine girdiği görülmüştür. Erkeklerin söylemlerinde ise cinsellik isteği daha açık şekilde ifade edilmiştir. Romantik ilişkinin bedene indirgenmiş biçimleri daha fazla dile getirilmektedir. “Aldatılma” durumunda ise erkeğin farklı ilişki arayışlarına ve kadınlara yönelimi vurgulanarak erkekliğe yüklenen toplumsal değerlerin devam ettirildiği dikkati çekmiştir. Söylemlerin toplumsal cinsiyet sisteminin sürdürülmesine nasıl hizmet ettiği sorusu tartışma bölümünde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Pop Müzik, Toplumsal Cinsiyet, Cinsiyete İlişkin Kalıpyargılar, Söylemsel Analiz

---

¹ İletişim kurulacak yazar: mervepelit87@gmail.com

Reklamlarda Kullanılan Cinselliğin Ürüne Biçilen Değer Algısı Üzerindeki Rolünü Ölçen Deney Çalışması

Psk. Esin Kırçalı¹

Başkent Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Reklamlar, eski çağlardan beri var olan ürün tanıtım tekniğidirler. Reklamı gören ve görmeyen tüketiciler arasında ürünü alma olasılığı daha yüksek olan tüketici, reklamı gören tüketicidir (Bushman ve Bonacci, 2002). Reklamların ana hedefleri arasında ürünü tanıtmanın yanı sıra ürüne biçilen değeri arttırmak da bulunmaktadır (Richards, ve Curran, 2002). Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi yolunda uygulanan birtakım teknikler de yok değildir. Örneğin cinsellik çağrıştıracak objeler kullanmanın veya göndermelerde bulunmanın, cinsiyetten bağımsız olarak tüketicilerin o ürünü satın almaya ve o ürüne daha fazla fiyat biçmeye yönelik eğilim göstermeleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir (Myers ve Twenge, 2013). Ek olarak, bireyler cinsellik içeren bağlamlara daha fazla dikkat etmekte ve bu bağlamları daha iyi hatırlamaktadırlar (Geer, Judice ve Johnson, 1994; Geer ve McGlone, 1990). Kimi satıcılar tarafından cilasız mobilyalara “çıplak” denmesi, belki de bu bulguların iş yaşantısında kullanımının örneği olarak kabul edilebilir.

Bu çalışmada, reklamlarda kullanılan cinselliğin ürüne biçilen değer üzerindeki rolü araştırılmıştır. Bir kadın model tarafından tanıtılan bir küpe ve bir erkek model tarafından tanıtılan bir parfüm reklamı seçilmiştir. Bu ürünlerin reklamları bir grup katılımcıya dekolteli kıyafetler içerisinde modeller tarafından tanıtılırken diğer gruba aynı mankenlerin dekoltesiz kıyafetler giydikleri fotoğrafları ile tanıtılmıştır. Bu reklamların yanı sıra katılımcılardan şeker, çikolata, gitar ve halı reklamları için de fiyat tahmin etmeleri istenmiştir.

Çalışma, deney grubunda 19 kadın ve 22 erkek katılımcı; kontrol grubunda ise 19 kadın ve 24 erkek katılımcı olmak üzere toplamda 38 kadın ve 46 erkek gönüllü katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Cinsel temalar, dikkat çekme konusunda genç bireyler üzerinde daha etkilidir (Bushman ve Bonacci, 2002) ve bu sebeple örneklem seçimi çalışmanın güçlü yanlarından biri olmuştur.

Çalışmanın sonuçları incelendiğinde erkek katılımcıların dekolteli kadın modelin temsil ettiği küpe için dekoltesiz olan modele kıyasla daha yüksek değer biçtikleri ve kadın katılımcıların hem kadın hem erkek modelin temsil ettiği ürünlere erkek katılımcılardan daha yüksek değer biçtikleri görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cinsellik, Reklam, Fiyat, Algı

Kaynakça:

- Bushman, B. ve Bonacci, A. (2002). Violence and sex impair memory for television ads. *Journal of Applied Psychology*, 3(87), 557-564.
- Geer, J. H., Judice, S. ve Jackson, S. (1994). Reading times for erotic material: The pause to reflect. *The Journal of General Psychology*, 121, 345-352.
- Myers, D. ve Twenge, J. (2013). *Social Psychology (11. baskı)*. NY: McGrawHill.
- Richards, J. I. ve Curran, C.M. (2002). Oracles on “advertising”: Searching for a definition. *Journal of Advertising*, 31(2), 63-77.

---

¹ İletişim kurulacak yazar: esinkiricali@gmail.com

I. SOSYAL PSİKOLOJİ KONGRESİ
Başkent Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Bölümü, Ankara

